

ÜNİVERSİTE TARİHİNDE ELLİLİ YILLAR VE 27 MAYIS İHTİLÂLİNİN ETKİLERİ*

Süha Göney**

Özet: Üniversite'nin tarihi gelişiminde 1946 yılında yürürlüğe giren 4936 sayılı kanun ve 1946 ile 1960 seneleri arasında üniversitelerde cereyan eden hareketler çok önemlidir. Siyasetin üniversite üzerinden karşılıklı çekişmesi, iktidar ile üniversitenin "Üniversite Muhtariyeti" hususundaki değerlendirme ve yorumlama farklılıkları, ters düşmeleri, gerginlik yaratıyordu. Bu ruh haliyle Türkiye ellili yılları geride bırakıp, altmışlı yıllara girerken, üniversitelerde talebeler hareketlenmeğe başlıyordu. Çok basit olaylar; büyütülüyor, çarpıtılıyor ve içinden çıkılmaz hal almasına zemin hazırlanarak, çeşitli devlet müesseseleri karşı karşıya getiriliyordu. Öğretim üyelerinin 1950'lerde siyasî partilere üye olmaları ve faaliyetlerde bulunmaları, üniversite öğretim camiasından çıkarılmalarını gerektirecek bir davranış sayılırken; 1960 yılında kabul edilen 114 sayılı kanununla; talebeleri, arkadaşları ve hocaları tarafından Milli Birlik Komitesinin bazı üyelerine jurnallanan; toplumda ve üniversitede saygın ve yetkin 147 öğretim elemanının, bir daha Üniversite'de görev almamak üzere vazifelerinden affedilmesi öngörülmüyordu. Hemen ifade etmek gerekir ki, daha 1947'lerde başlayan üniversite muhtariyeti meseleleri, değil 1950'li yıllarda, bugün bile çözülebilmiş değildir.

Anahtar Kelimeler: İktidar, Siyaset, Üniversite, Kadro, İhtilal.

50's in the University History and the Impacts of 27th May Military Coup

Abstract: The year of 1946 in the history of the University and the Law no. 4936 which came into force and the movements between 1946 and 1960 were very important. Political debates over the university, contradictory assessments and comments about the "Autonomy of the University" were creating tension. As Turkey was leaving behind 50's and reaching to 60's with this temper, the university students were starting to activate. Simple incidents were being exaggerated, strained and complicated; many governmental bodies were being exposed to each other. Faculty members' memberships and activities for the political parties in 50's, were counted as the reasons to be dismissed from the academic world; with the enactment of Law no. 114 in 1960's; being informed against to National Unity Committee members by their students, colleagues and teachers; 147 esteemed faculty members have been dismissed without having any right of appeal to return the university. It should be stated that university autonomy is not the only problem of 1947's, 1950's, even today it has not been solved yet.

Key Words: Government, Politics, University, Faculty Members, Military Coup.

* Bu çalışmayı hazırlarken Prof. Dr. Süheyla Balcı Akova, Doç. Dr. İsmet Akova, Doç. Dr. Özlem Sertkaya Doğan, Yard. Doç. Dr. Muzaffer Bakırcı, Yard. Doç. Dr. Mehmet Bayartan, Arş. Gör. Dr. Mesut Doğan, Arş. Gör. Dr. Selma Akay Ertürk, Arş. Gör. Aylin Yaman Kocadağlı'ya yakın ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkürlerimi; bu vesileyle burada belirtmeyi, zevkli bir görev telâkki ederim.

** Prof. Dr., İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. Emekli Öğr. Üyesi

Üniversite'nin tarihi gelişiminde 114 ve 115 sayılı kanunları değerlendirmek için 1946 da yürürlüğe giren 4936 sayılı kanun ve 1946 ile 1960 seneleri arasındaki 14 senede üniversitelerde cereyan eden hareketler çok önemlidir. 4936 sayılı kanunla ilgili tasarı İstanbul Üniversitesi İdare Hukuku Kürsü Profesörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında hazırlanmıştı. Ancak Milli Eğitim Bakanlığının Talim ve Terbiye Kurulu'nda ayrıca hazırlattığı diğer bir taslak da, kanunun esasını teşkil etmiştir. Hem Üniversiteye hem de Fakülterle tüzel kişilik sağlanmıştır. Ayrıca Üniversite ve Fakülte Kurulları esas almıştır. Böylece Fakülterde Dekan, Fakülte Yönetim Kuruluna ve Fakülte Kuruluna başkanlık ediyor ve bu kurulların aldığı kararları yürütüyordu. Keza Rektör; Üniversite Senatosu ile Üniversite Yönetim Kurulunun aldığı kararlara göre, Üniversiteyi yönetmekle mükellefi. Böylece üniversite idaresine kısmi özerklik verilmiş, Üniversite ve Fakülter tüzel kişiliğe kavuşmuş, bilim özgürlüğü tanınmıştır.

Buna rağmen en üst organ sayılan Üniversitelerarası Kurulun Başkanı Milli Eğitim Bakanı idi. Keza kadro tahsisi ile atamalarda ve görevden alma veya yer değiştirmede Bakanın onayı gerekli idi. Dolayısıyla bu yetkiler dikkatli kullanılmadığı takdirde Üniversite muhtariyetini zedeleyecek nitelikteydi. Nitekim bu husus çok kısa sürede gerçekleşti. Kanunun yürürlüğe girmesinden yaklaşık 9 ay sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde üç öğretim üyesi (Prof. Pertev Naili Boratav, Doç.Dr. Niyazi Berkes ve Doç.Dr. Behice Boran) 4936 sayılı yasanın 46. maddesinin (d) bendi mucibince üniversiteden uzaklaştırıldılar. CHP dönemindeki bu müdahale, üniversite içinde ve dışında büyük tartışmalara zemin hazırladı. Üniversite'den ihraç edilen bu üç öğretim üyesi için açılan soruşturmada, savunma yapmalarına dahi gerek duyulmamıştı. Cereyan eden olaylarla Üniversite büyük bir kaos yaşamıştı. Ayrıca Başbakan Recep Peker hükümeti, lise mezunlarının sınav yapılmadan üniversiteye alınması, bütçe müzakerelerinde başta İstanbul Üniversitesi olmak üzere, diğer yüksek öğretim kurumlarının teknik ve yardımcı hizmetliler kadrolarında yapılan kısıtlamalar, bizzat Atatürk'ün kurduğu Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini üç öğretim üyesini açığa alınması sebebiyle ilga etme düşünceleri; üniversiteler tarafından iktidarın üniversite muhtariyetine müdahale olarak değerlendirilmiş ve şiddetle tenkit edilmiştir. Ankara Üniversitesi üç öğretim üyesinin görevden uzaklaştırılma kararı, kısır bir hukuk mücadelesi halinde yaklaşık üç yıl sürmüş ve dönemin iktidarı lehine neticelenmiştir. Ancak 1949 senesindeki Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak bile bu durumu hayretle karşılayarak; 1918 senesinde İstanbul Darülfünununda içtimaiyat (sosyoloji)

karşılıyarak; 1918 senesinde İstanbul Darülfünununda içtimaiyat (sosyoloji) derslerini verirken Marks ile Engels'in 1848 deki Komünist Manifestosunu çok rahat okuttuğunu ve o tarihten 30 sene sonra böyle bir dersin yasaklı olacağını aklının köşesinden bile geçmeyeceğini belirterek, hayretlerini ifade etmekteydi.

4936 sayılı yasayla üniversite muhtariyetinin kazanıldığı görüşündeki öğretim üyeleri, bu defa 1949 senesinde iktidarın hazırladığı bir maddenin değiştirilmesiyle ilgili taslakla; 65 yaşını aşanların bir sene daha çalışabileceği ve 55 yaşından itibaren Milli Eğitim Bakanının takdiriyle öğretim üyelerinin emekliye ayrılacakları durumunu üzüntüyle karşılamış ve bunu bir tasfiye vasıtası gibi değerlendirmiş ve üniversite muhtariyeti ihlali olarak kabul etmişlerdir.

Bu çalkantılı durumda 14 Mayıs 1950 senesinde yapılan genel seçimle, iktidar el değiştirmiştir. Bir süre Üniversite iktidar ilişkilerinde bir gerginlik yaşanmamıştır. 8 Ocak 1953 de İstanbul Üniversitesini ziyaret eden Başvekil Adnan Menderes; beraberinde İstanbul Vali ve Belediye Başkanı, bazı milletvekilleri ve Başkanlık müsteşarı olduğu halde Rektörlük binasına gelmiştir. Rektörü makamında ziyeret eden Adnan Menderes, daha sonra toplantı halinde bulunan senatoya girmiş ve bir süre müzakereleri takip etmiştir. Daha sonra beraberindeki zevatla merkez binaya giçilmiş Neşet Ömer Kütüphanesi ile Âkil Muhtar Müzesini gezmiş, müze defterine ziyaretin hatırası olmak üzere intibaları yazmıştır. Müteakiben Tıp Fakültesi Dekanlığını ziyaret etmiş, burada Tıp Fakültesi diploma metni kendisine okunmuştur.

Adnan Menderes daha sonra Edebiyat Fakültesi Türkoloji Enstitüsünü gezmiş; burada eski fotoğrafların bulunduğu Hasan Paşa Medresesi orta salonunda Fuat Köprülü'nün gençlik resmine tesadüf eden Adnan Menderes; gözlüğünü takarak fotoğrafı dikkatle incelemiş ve "Hey gidi Mehmet Fuat" demiştir. Başvekil Edebiyat Fakültesi Dekanlığında bir süre dinlendikten sonra 17.30 da Konferans Salonuna geçmiştir. Yüzlerce üniversiteli gencin alkışları arasında kürsüye gelmiştir. Rektör Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan, Adnan Menderes'in Üniversiteyi ziyaretinden duyduğu memnuniyeti belirterek sözü kendisine bırakmıştır. Adnan Menderes'in konuşmasından bazı kısımlar aşağıda zikredilmiştir.

Kendi iktidarlarının "Üniversitelerimizin ve ilim yapmak için çalışmakta olan sizlerin tam bir müttefikiniz saymanız gerekir. Sizlerden gördüğüm hararetle kabul bu temenninin doğruluğunu göstermektedir."

“Hürriyetin müdafii olan, bu yolda mücadeleyi göze almış bulunan ve baş gagesi hürriyetleri tahakkuk ettirmek olarak işe koyulan bu iktidarın ilim yolunda, hürriyet yolunda yürüyen sizleri tabii müttefikiniz olması kadar açık bir hakikate pek güç rastlanabilir.”

Adnan Menderes bundan sonra “Üniversiteli gençlerimizin hürriyetlerimizin müdafaası için daima uyanık olmaları lüzumu üzerinde durmuş, bunun yanı başında nizam ve intizam unsurunun da büyük ehemmiyeti bulunduğunu belirtmiştir. Memlekete yarar unsurlar olarak yetişmek üzere bu çatı altında bulunduğunuz sıralarda; nizam ve intizam fikrine bağlılığı, nizamlara riayeti kendinizde bir itiyad haline getirdiğiniz takdirde bu memleket istikbalinin inşasında büyük fayda, şahsi hayatınızda da muvaffakiyetin en kudretli teminatı olur.”

“Üniversitelerimizin gelişmesini ne dereceye kadar arzuladığımızın, üniversitelerimizi tekemmül ettirmek için nasıl gayretler sarfettiğimizin maddi delili olmak üzere, sizlere birkaç rakam vermek isterim: Evvelce 25-26 milyon lira arasında seyreden üniversiteler tahsisatı, yeni iktidarın vazifeye başlamasından bu yana, 1951de 29 milyon 800 küsür bin, 1952 de 31 milyon 300 küsür bin, 1953'te de 38 milyon 200 küsür bin olmuştur... Bunlar sadece yeni iktidarın alâka ve muhabbetinin maddi tarafıdır.

Bunun yanında, manevi sahada da hürriyetiniz ve muhtariyetiniz için büyük titizlik göstermek, her türlü fedakârlıklara katlanmak, yeni iktidarın esaslı vazifesini teşkil etmektedir. Bunu böylece kararlaştırmış olduğumuzu burada ifadeden büyük bir haz duymaktayım.” şeklinde sözlerine devam etmiştir. (Cumhuriyet 9 Ocak 1953)

Üniversite ile iktidar ilişkilerinde yumuşama, bariz bir şekilde müşahede ediliyordu. Üniversite durumdan memnun görünüyordu. Demokrat Parti iktidarında, Üniversite tarafından şüpheyle karşılanan ilk icraat; 21 Temmuz 1953 senesinde kabul edilen 6185 sayılı yasayla, 4936 sayılı kanunun 46. maddesinin d bendinde yapılan değişikliktir. Böylece “siyasi yayında veya beyanda bulunmak ve siyasi partilerde görev almak” öğretim mesleğinden ihraç sebebi sayılmıştır. İktidar bununla da yetinmeyerek yaklaşık 1 sene sonra, 5 Temmuz 1954 de 6435 sayılı kanunu çıkararak; Milli Eğitim Bakanına öğretim üyelerini re'sen Bakanlık emrine alması ve görevinden uzaklaştırılmasına imkân tanımıştır. Meclisteki müzakerelerde iktidar ile muhalefet milletvekilleri arasında şiddetli tartışmalar çıkması üzerine ve CHP mensubu milletvekillerinin bu kanunun bir ihtiyaçtan değil, yapılacak tasfiye hareketine yasal zemin

hazırlamaktan ibaret olduğunu iddia etmişlerdir. Bunun üzerine söz alan dönemin Milli Eğitim Bakanı Rıfıkı Salim Burçak bu iddiaları reddederek “Üniversite bizden müeyyide istedi, biz de sadece bu müeyyideyi münhasıran kendileri tatbik etmek üzere onlara veriyoruz. Mesele bundan ibarettir.” şeklinde cevaplandırmıştır. İktidar gerçekten bu görüşünde o günlerde samimidir. Fakat 20 gün sonra, yani 25 Temmuz 1954 tarihli bir kanunla; gerek görüldüğünde 25 yılını dolduran öğretim üyelerinin re’sen emekli edilebileceği hususu yürürlüğe girmiştir. Üniversite bunu da muhtariyete siyasî bir müdahale olarak görmüştür. Fakat yine de Üniversite ile iktidar arasındaki münasebetler çok gergin değildi. İktidar da üniversitenin siyasete girmemesi görüşünde samimi idi.

Demokrat Parti, üniversiteler kanununun 46. maddesinin d fıkrasını değiştirmek üzere çalışmalar başlattı. Tasarı mecliste müzakere edildiği sırada, büyük bir muhalefetle karşılaştı. Öğretim üyelerinin siyasî partilere üye olmaları ve gündelik siyasetle uğraşmalarının önüne geçilmesi maksadıyla meclise getirilen tasarinın arkasında başka sebepler arandı. İktidarın bazı muhalif öğretim üyelerini tasviye için, böyle bir kanun teklifi hazırlandığı ileri sürüldü. Üniversite muhtariyetine büyük bir darbe vurulacağı iddia edildi. İktidar ile muhalefet arasındaki bu kısır çekişmelerde, bu defa roller değişmişti. 1947-1949 seneleri arasında komünistlikle suçladıkları bazı öğretim üyelerini üniversite dışında bırakan ve bu kararında direnen dönemin iktidarı, bu defa aynı maddenin değiştirilmesine muhalefet ederken; *acaba tutarlı bir davranış sergiliyor muydu?!*

Mesele üniversiteler kanunundaki bir disiplin maddesinin, üniversitelerden gelen talepler doğrultusunda değiştirilmesi ve açıklık getirilmesinden ziyade; İktidarın Üniversite’ye müdahale arzusu ve üniversite muhtariyetinin zedelenmesi iddiasına çekilmek istendi. Hemen ifade etmek gerekir ki, daha 1947 lerde başlayan üniversite muhtariyeti meseleleri değil 1950’li yıllarda, bugün bile çözülmüş değildir. Fakat bugün bir fark mevcuttur. O da, iktidar üniversiteye doğrudan değil, dolaylı yollardan müdahale etmektedir. Bu müdahale bütçe ve kadro taleplerini kısıtlamak veya YÖK tarafından bazı müeyyideler uygulamak şeklinde yapılmaktadır.

Kamu görevi yapan bilim adamlarının siyasetle uğraşmalarının ölçüsü ve sınırı nedir? Buna kesin bir yorum ve çözüm getirilmiş değildir. Bir bilim adamının kendi ihtisas ve ilgi alanı dahilinde olan konularda dürüst, tarafsız ve ilmî mütalalarda bulunması, devlet ve hükümet yetkililerini uarması siyaset yapıyor

sayılabilir mi? Yahut bir bilim adamının olur olmaz her konuda görüş serdetmesini hatta bu görüşlerinin daha önce yazdığı makaleler, kitaplar veya beyanlarıyla ters düşmesini, adeta nabza göre şerbet vermesini siyaset yapıyor saymak mümkün müdür? İktidar veya muhalefet partilerinin gündelik olağan çekişmelerine sureta bilimsel bir çeşni katmak maksadıyla yanlı veya yandaş görüş bildirmek de siyaset midir? Hatta bazı Silahlı Kuvvetler mensubları ve bazı üst düzey bürokratlar, sendikacılar ile aydınlarla birlikte darbe teşebbüslerine katılmak ve darbecilere ilmî icazetlerde bulunmak da siyaset yapmak sayılabilir mi? Bırakınız siyaseti, geçerli ilmî bir davranış olabilir mi? Bunlar keşke geçmişte olmasa ve günümüzde devam etmese idi. Samimi görüşüm şudur ki, bir üniversite hocasının siyaset yapması hem kariyerine hem de siyaset müessesesine zarar vermektedir. Zira bilim ve siyaset birbirinden çok farklı meslekler ve meşguliyetlerdir. Hocalık etmek, siyaset yapmaktan çok ama çok farklıdır.

Öğretim üyelerinin 1950'lerde siyasî partilere üye olmaları ve faaliyetlerde bulunmaları, bu hususlarda sözlü veya yazılı beyanlarda bulunmaları, üniversite öğretim camiasından çıkarılmalarını gerektirecek bir davranış sayıldı. Lehde ve aleyhte şüphesiz hepsinde doğruluk ve hakikat payı olan ve bütün bir gün süren tartışmalar neticesinde kanun değişikliği teklifi 21 Temmuz 1953 de mecliste kabul edildi ve yasalaştı. Ancak burada Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak'ın, muhalefet sözcülerine meclis kürsüsünden verdiği bir cevaba dikkat çekmek gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanı "muhtariyet, üniversitenin ilim hürriyetini teminat altına almıştır. Yoksa politika yapmak hürriyetini teminat altına almamıştır." Tasarı ile hükümete bir selahiyet tanınmadığı, sadece üniversite senatolarının yetkilerini arttırdığını savunmuştur.

Nitekim Başvekil Menderes de mecliste söz alarak üniversite muhtariyetine dokunulmadığını, "Bu kanun bir profesörün kanaatlerinden dolayı üniversite camiasından çıkarılmasını derpiş etmiyor. Fiili sahaya intikal eden durumu sebebiyle senatoya çıkarma yetkisi veriliyor." şeklinde, hükümetin kararını savunmuştur. Şüphesiz çok nazik ve güç bir durumdu. Dolayısıyla bu madde nasıl uygulanacaktı? Buna cevabı yine Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak veriyordu. "Profesörler şimdiye kadar olduğu gibi, gene siyasî partilere aza olabilecekler, memleket menfaatine olan müspet görüşlerini pekâlâ açıklayabileceklerdir. Sadece işi şahsiyete döküp, fiili bir şekilde politikayla uğraşmayacaklardır." Böylece bir üniversite hocasının, bir partinin içinde gündelik siyasî meselelerle fiilen uğraşması engellenmeğe çalışılmaktaydı.

Buna rağmen üniversite ile iktidar ilişkileri samimi ve sıcak münasebetler olarak devam ediyordu.

1953-54 ders yılının başlaması münasebetiyle 20 Ekim 1953'de İstanbul Teknik Üniversitesindeki toplantıya Başvekil Adnan Menderes Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü'yle birlikte katıldı. Kendisi öğrenciler tarafından coşkuyla karşılandı.

Başbakan Adnan Menderes İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Özel'in konuşmasına da atıf yaparak Teknik Üniversitesinin on yıllık strateji planlamasını uzun bulmuş ve "... on senelik programınızı beş seneye indirmek yolunu bulmaya sizleri teşvik etmek en zevkli vazifemi teşkil eder." sözleriyle desteklemiştir. Adnan Menderes Türkiye'nin İktisadî Kalkınmasını engellenmemesini belirterek, "... Susuzluğun daimi tesiri altında bulunan bir nebat nasıl meyvasını tam veremezse, önümüzdeki on sene zarfında ihtiyacın şiddeti nispetinde mühendislerimizin, teknik adamlarımızın eksikliğini çekecek ve bu yönden iktisadî kaybımız da büyük olacaktır." "...O halde Teknik Üniversitemiz faaliyet sahasını süratle genişletmek ve onu memleketin muhtaç bulunduğu ilim ve fen adamlarını binlerce sayıda ve suretle yetiştirmek imkânına sahip kılmak katî bir zarurettir. Bu sebeple on senelik programın beş seneye indirilmesi hususunda fedakârlık ihtiyar etmek en büyük kazancı teşkil edecektir." ifadeleriyle Üniversitenin kapasitesinin iki katına çıkarılmasını, daha fazla öğrenci alınması ve yetiştirilmesini istemektedir. (Cumhuriyet 21 Ekim 1953)

1950'li yıllarda başlayan liberal kalkınma hamleleri, sanayi ve imar faaliyetleri mühendislik mesleğini öne çıkarmıştı. Bundan ötürü Teknik Üniversite mezunları revacda idi ve üniversite iktidarın uyguladığı siyaseti büyük ölçüde tasvip ediyordu. Aynı iyi ilişkiler İstanbul Üniversitesi için de geçerliydi. Hatta Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu gibi hocalar, "üniversite muhtariyetinin oldukça iyi işlemekte" olduğuna dair yazılar yazarak memnuniyetlerini ifade ediyorlardı. (Cumhuriyet 19 Şubat 1954)

Buna karşılık Ankara Üniversitesinde durum biraz farklıydı. Zira Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Bülent Nuri Esen, Milli Eğitim Bakanı tarafından re'sen emekli edilmiştir. Bunu şiddetle kınayan Prof. Dr. Bülent Nuri Esen "bir hükümet organına, profesörü kürsüsünden uzaklaştırabilme yetkisi tanınmış olmasının hata olduğu; bu yüzden üniversite mensublarının fikri bir huzursuzluk ve endişe içine gömüldüklerini ve bu halin de ilmi araştırma ve tefekkürde ilerlemeyi önlediğini, tarihin hiçbir döneminde hükümetlerin ilim müesseselerine karşı zafer kazanamadıklarını, Bülent Nuri Esen'siz üniversite

olacağını, ancak hürriyetsiz üniversitelerin düşünülemediğini” ifade etmiştir. Prof. Dr. Bülent Nuri Esen kürsüsünden uzaklaştırıldığında 43 yaşında genç bir profesördü ve 4936 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği 1946 senesinde profesörlüğe yükseltilmişti. 1935 senesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuş, Fransa’da doktora yapmış, 1939 da Ankara Üniversitesinde doçentliğe yükselmiş özel hukuk ve anayasa hukuku bilim dallarında uzmanlaşmış bir bilim adamıydı. Elbette kendini savunurken, üniversitede olması gereken bazı değerlerle durumunu özdeşleştirilmesi hoş karşılanmayabilir; ancak hocaların özlük haklarına henüz münferid de olsa bu denli iktidar müdahalesi de doğru değildir. Bu sebeple Ankara Üniversitesi 1954-55 öğretim yılına gergin başlıyordu. Ne garip bir talihsizlik ve tecellidir ki, Prof. Dr. Bülent Nuri Esen, ileri yıllarda 147 ler listesinde bulunuyor ve bir defa daha üniversite dışına çıkartılıyordu.

1950’li yılların ilk yarısında öğrenci olayları da fazla değildir. Komünizmle ve irticayla mücadele faaliyetleri ağırlık kazanmıştı. Öğrencilerin yönetmelik değişikliğiyle ilgili talepleri oluyordu. Üniversite öğrencileri Türk Milli Talebe Birliği ile Türk Milli Talebe Federasyonu çatıları altında toplanmaya başladılar. 1954-55 ders yılının başlama törenlerinde İstanbul Üniversitesi öğrencilerine konuşma hakkı verilmemesi üzerine, İ.Ü. Talebe Birliği Marmara Sinemasında ayrı bir tören tertip etmiştir. Öğrenciler talebe teşekküllerinin idarece kabul edilmesini, tek şebekeye geçilmesini, kültürel çalışmalarının desteklenmesini ve talebe yemekhanelerinin yapılmasını istiyorlardı. Bu istekler çok mu yersizdi ki, yerine getirilmedi? Buna rağmen öğrenciler 1955-56 ders yılı açılış törenlerine de katıldılar. 1956-57 senesindeki açılış töreninde de öğrenci temsilcisinin konuşma yapması teklifi, üniversite açılışında öğrenci temsilcilerinin konuşma yapması gibi bir teamül olmadığı gerekçesiyle reddedildi. Hatta İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fehim Fırat “Talebelerin konuşmasının zararı yok fakat faydası da yok” gibi muğlak bir ifadeyle talebi geri çevirmişti. Buna rağmen 1 Kasım 1956’da Marmara Sinemasında öğrencilerin düzenledikleri açılış töreninde konuşan T.M.T.F. temsilcileri rektörün bu atfına cevaben “Biz üniversitede teamül değil tekâmül beklerdik. Atatürk, cumhuriyeti gençliğe emanet etti. Biz isterdik ki, Fen Fakültesi Konferans Salonunda yapılan törende şu mikrofon gençliğe emanet edilsin.” şeklinde konuşmalar yaptılar. Bunda öğrenciler haksız mıydı? Aradan yarım asırdan fazla zaman geçmesine rağmen hâlâ bu masum talep niçin yerine getirilememiştir? İdareciler öğrenci temsilcilerinin konuşmalarında onların haklı veya haksız, olumlu veya olumsuz görüşlerini topluluk içerisinde ifade etmelerinden niçin rahatsız olurlar? Eğer

öğrenciler yanlış değerlendirmelerde bulunurlarsa tören esnasında hemen doğru cevablarla tenvir edilirler; hiç temenni edilmemesine rağmen yanlı ve yanlış davranışlarda bulunurlarsa, o takdirde usulünce kürsüden ve hatta tören salonundan uzaklaştırılıp gerekli işlemlerin başlatılması çok zor mudur? Mamafih bunu deneyen ve ünivesite açılışında öğrenci temsilcisine söz hakkı tanıyan rektörler de olmuştur. Nitekim 1957-58 öğretim yılının açılış töreninde İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Ali Tanoğlu konuşmasında, birkaç gün önce genel seçimlerin yapıldığı ve millî iradenin tecelli ettiğini belirterek; “üniversitemiz muhtar olmakla beraber, nihayet bir devlet müessesesidir. Bu itibarla dün olduğu gibi bugünde İstanbul Üniversitesi, normal faaliyetini teşkil eden tedris ve ilmî araştırma dışında hükümete, çok güç, çok çetin olan işlerinde; her türlü politik temayül, mülâhaza, tesir ve endişeden âzade kalmak ve bırakılmak kayıd ve şartı ile, memleket davalarının hallinde yardıma âmadedir. Bu kayıd ve şartla müessesemiz bütün elemanları ile hükümetin emrinde ve yanbaşındadır.”(Cumhuriyet 2 Kasım 1957)

Ayrıca İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Aydın Tansan’a da açılış töreninde konuşma izni veren Rektör Ord. Prof. Ali Tanoğlu, öğrencilerin düzenlediği toplantıya da katılarak kendisinin görüşlerini açıklaması öğrenciler arasında çok olumlu karşılandı ve gerginliği azalttı. Ancak hem üniversite hem de iktidar kanadında olaylar dinmiyor, gerginlik tırmandırılıyor, şiddetleniyor ve sertleşiyordu. İstanbul Üniversitesi Rektörü’nün öğretim yılı açılışında yaptığı konuşma, bazı hocaların nedense tepkisini çekmişti. Nitekim birkaç gün sonra Tıp Fakültesi Anatomi Kürsüsü Başkanı Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren, Rektör’ün konuşmasının bir noktası üzerinde kanaatini belirtmek istemiştir. Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren “İstanbul Üniversitesi bütün kadrosu ile hükümetin yanında ve emrindedir. sözüne dikkat çekerek Sayın Rektörümüz nutkunda, muhtar üniversite sözünü birkaç kere tekrarlıyor. Halbuki ben, bugünkü kanuni şartlarla vazife garantisi bakımından üniversite hocalarının meslekî hayat ve istikballerini, Maarif vekillerinin iki dudağı arasında görüyorum Buna rağmen açık söyleyebilirim ki, biz üniversite hocaları memleket menfaati bakımından hükümetin yanbaşında vazife görüyoruz, ama onların emrinde olamayız. İlim emir altında yaşamaz. Hocalar ilmin aydınlığında, lüzum hasıl olursa hükümetlere yol gösterir. Onların icraatını, eğer ilme uygun değilse, tenkit edebilirler.” (Cumhuriyet 5 Kasım 1957) diye görüşlerini belirtmektedir.

Gerek öğrenci olduğum dönemde gerekse öğretim elemanı olarak görevde bulunduğum sürede Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren’in bu tenkidini haklı gören çok

kişiyi dinledim. Hatta Ord. Prof. Ali Tanoğlu'nun 147'ler arasına alınmasına; yaptığı bu konuşma gösterilmiştir. Aslında bugün her iki beyanat dikkatle değerlendirilir ise, esas itibariyle aynı hususu başka kelimeler ve farklı üsluplarla belirttikleri anlaşılmaktadır. *Acaba Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren'in de 147'ler arasına sokularak üniversiteden tasfiye edilmesi, kaderin mi bir cilvesidir?!* Takdiri ilâhî nelere kadirdir. Mutlaka ibret alınması gerekir. Ord. Prof. Ali Tanoğlu'nu hocam olduğundan dolayı tanıyordum. Mezuniyetimi müteakiben asistanı olarak daha da yakından tanımak fırsatını buldum. Seneler sonra, yine bir üniversite hadisesi vesilesiyle anlattığı bir hatırasını, burada paylaşmak istiyorum. İktidar Üniversite çatışmasının arttığı 1959 senesinde Başvekil Adnan Menderes, Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Hüseyin Naili Kubalı'yı vekâlet emrine almak için Rektör Prof. Ali Tanoğlu'nu ziyarete gelir. Gergin konuşmalar saatlerce sürer. Ali Hoca ısrarla üniversite muhtariyetini savunur ve Başvekil'i bu kararından vazgeçirmeğe uğraşır. Geçen süre içinde sigara tiryakisi olan Hoca gayrı ihtiyari ceketinin cebindeki sigara paketine elini atarken; Başvekil halden anlayan bir insan olarak ve ayağa kalkarak Rektör'ün sigarasını kendi çakmağıyla yakar ve kararından vazgeçer; ama hadiseler sürer gider. Aslında bu hatıra, İktidarın Üniversite'ye davranışının somut bir örneğidir. Fakat yanlış anlama ve anlaşılma dolayısıyla ortam bozuluyordu. Adeta görünmez bir el bir taraftan iktidarın, diğer taraftan da üniversite çevresinin arasını açıyor; sanki şiddeti bilerek, isteyerek artırıyor, yayıyor ve koordine ediyordu. Hiç şüphe edilemez ki, taraflardan biri bunun farkına vararak daha bilinçli ve sorumlu davranabilseydi; hem Üniversite hem de Demokrat Parti 1960 ihtilâlinde daha az bedel öder ve çıkartılan fatura bu kadar ağır olmazdı.

İstanbul Üniversitesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi 1957-58 ders yılına açılış törenleriyle girerken; Ankara Üniversitesinde daha önce tespit edilen açılış merasiminden Rektörlüğün bir kararıyla vazgeçildi. Hukuk Fakültesi'nin yapacağı mutat merasimle 1957-58 ders yılına, Dekan Prof. Dr. Osman Fazıl Berki'nin yapacağı konuşmayı takiben, en yaşlı profesörün senenin ilk dersini vermesiyle başlayacağı duyurulmuştur. (Zafer 4 Kasım 1957)

Üç genel seçim galibi Demokrat Parti hükümeti ve meclis grubunda yıpranma alâmetleri başlamıştı. Başvekil Adnan Menderes'in hassas, nazik ve sevecen mizacıyla zaman zaman telifi mümkün olamayan; fevrî ve sert davranışları dikkatlerden kaçmıyordu. Bu arada muhalefet partisi genel başkanı İsmet İnönü'nün de meclis müzakerelerindeki üslubu sertleşiyordu. Demokrat Partinin

seçmen oyunda 1950'den beri bir azalma müşahede ediliyordu; ancak üç seçimden de galibiyetle çıkmıştı. Dolayısıyla 1961'de yapılması gereken genel seçimlerde de, iktidarın değişeceğine dair çok kuvvetli bir emare mevcut değildi. Zira Başvekilin yaptığı yurtiçi seyahatler ve coşkulu kalabalıklar tarafından izleniyor; katılım büyük oluyordu. Bu muhalifleri daha da kızdırıyordu.

Memleket hızlı bir iktisadî kalkınma içerisindeydi. Dış yardımla getirilen iş makinalarının yardımıyla yollar, barajlar ve fabrikalar inşa ediliyordu. Daha çabuk kalkınma hedefleri, Türkiye'yi dışa daha fazla bağımlı kılıyor, dış borçlarının arttırıyor, karşılıksız para basarak enflasyonu yükseltiyordu. Bütün bu olumsuzluklara rağmen halkın iktidara teveccühü çok aşıkardı. Buna rağmen milletin iradesi ile devletin çeşitli kurumlarının istekleri arasında uyumsuzluk artıyordu. Şüphesiz bu durum millî iradenin tecelli etmesiyle bertaraf edilebilecek ve çözüme kavuşturulabilecek bir mesele değildi. İktidar demokrasiyi, milletin isteklerini, hür irade ve meclisin üstünlüğünü ön plana çıkarırken; muhalefet devlet özellikleri ve gerekleri üzerinde duruyordu. Bir bakıma millet ile devlet kalkanları, mücadelede karşılıklı olarak kullanılıyordu. İktidarın muhaliflerini etkisizleştirme zaafı; muhalefetin etkinliğini daha yaygın hale getirememesi gerginliği; üniversite öğrencilerinin bazı yönetmelik değişikliklerine dair; örneğin tek tip paso verilmesi, açılış törenlerinde söz hakkı tanınması vs. gibi masum ve haklı isteklerinin yerine getirilememesi; hocaların da üniversite muhtariyetindeki aksaklıklar dolayısıyla rahatsız oldukları görülüyordu. Nitekim süratle artan bu rahatsızlıklar gittikçe fazlaşan iç ve dış tertip ve tahrikler gün geçtikçe derinleşiyor, çözümü zorlaşıyor ve içinden çıkılmaz hale geliyordu. Türkiye meselelerin çözüm yolunu bulamıyor, bir kısır döngünün içine giriyor ve üniversite de buna; hem alet oluyor hem de zemin hazırlıyordu. Böyle bir durumda üniversiteden tepkiler artmağa başladı.

Böyle bir ortamda Üniversite'de 1959-60 ders yılı başlıyordu. İstanbul Üniversitesi de 2 Kasım 1959 da yeni ders yılına girdi. Açılış töreninde Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar; "...Üniversitelerin hukuk, iktisat ve siyasî ilimler gibi ilimlerle uğraşan kısımlarının zaruri olarak devletin ve hükümetin meşgul olduğu meselelere de temas ettiğini" belirtmiş ve "ilim siyasetin üstündedir." şeklinde değerlendirme de bulunmuştur. (Cumhuriyet 3 Kasım 1959) Sıddık Sami Hoca'nın bu tespiti, 1957-58 ders yılında Rektörün; açılış konuşmasındaki değerlendirmelerine cevap olarak algılandı. Ancak dikkatli değerlendirilir ise, İstanbul Üniversitesinin halef selef olan iki rektörü, benzer

görüşler serdediyordu. *Acaba Üniversitede bazı öğretim üyeleri gündelik siyasetin mi fazlaca içindeydi?!*

Siyasetin üniversite üzerinden karşılıklı çekişmesi, iktidar ile üniversitenin üniversite muhtariyeti hususundaki değerlendirme ve yorumlama farklılıkları, ters düşmeleri, üniversite muhtariyetini üniversitedeki bazı öğretim üyelerinin sınırsız özgürlük, iktidara karşı dayatma ve hücum aracı gibi görmeleri, iktidarın da bunu bir nevi baskı, susturma ve sindirme vasıtası gibi zaman zaman kullanma teşebbüsleri; kuşkusuz gerginliği tırmandırıyordu. Türkiye adeta durdurulması ve geri dönüşü olmayan bir mecraya sokulmuş bulunuyordu. Bir kaç günlük suskunluğun bile ateşin küllenmeye ve gerginliği azaltmağa kafi gelmesine rağmen; bazen üniversitelerden, bazen da iktidardan kaynaklanan ufak bir kıvılcım, yangının tekrar ve daha kuvvetli şekilde canlanması ve yayılmasına zemin hazırlıyordu. Erken seçim veya kabine değişiklikleri söylentileri, artık pratik bir çözüm değildi. Zira yapılacak bir erken seçimde iktidarın el değiştireceği açıkça müşahede edilemiyordu. Dolayısıyla hem üniversiteler gergin hem de muhalefet umutsuzdu. Yapılacak başka bir şey kalmıştı. Ordu ile gençlik el ele ve tek yol Hürriyet'ti.

Bu ruh haletiyle Türkiye'de ellili yılları geride bırakıyor ve altmışlı yıllara giriliyordu. Üniversitelerde talebeler hareketlenmeğe başlamıştı. Gençlerin sınırları daha da gerilmişti. Çok basit olaylar; büyütülüyor, çarpıtılıyor ve içinden çıkılmaz hal almasına zemin hazırlanıyor ve çeşitli devlet müesseseleri karşı karşıya getiriliyordu. Mesela 9 Ocak 1960 cumartesi günü öğrenciler İstanbul Üniversitesi Merkez Binasının bahçesinde irticayı tel'in maksadıyla bir toplantı tertiblediler. Buna İstanbul Valisi Ethem Yetkiner izin vermemiştir. Buna rağmen bahçede toplananlar, polis tarafından dağıtılır. Bu olay büyük bir hadise haline getirilir. Meselenin daha iyi anlaşılması için Merkez Bina bahçesinin konumunun açıklanması gerekir. Zira bahçemizin o tarihlerde dört kapısı bulunuyordu. Şüphesiz anakapı Beyazıd kapısı idi. Bugün araçların giriş ve çıkışlarında kullanılan Vezneciler kapısı yanında, bugün kapalı olan Süleymaniye kapısı ile Bakırcılar (Mercan) kapısı da devamlı açık tutuluyor ve suriçi İstanbulunda çeşitli semtleri birbirine bağlayan ve halkın da kullandığı kestirme yollara açılan geçitleri oluşturuyordu. Ayrıca ağaçlandırılmış bahçemiz, çevre semt sakinlerince park olarak da kullanılıyordu. Keza Merkez Binada mevcut okuma salonları da, o tarihe kadar ortaöğretim öğrencileri tarafından da kullanılan mekanlar durumundaydı. Dolayısıyla irticayı tel'in mitingi istendiği takdirde, dışarıdan sızmalarla çok kolay mahiyet

değiştirebilirdi. Nitekim bu gerçekleşmiş ve dışarıdan müdahale neticesi olay çıkmış, polis müdahale etmiş, direnme ve tahrikler dolayısıyla öğrenciler ve polisler arasında hafif yaralananlar olmuştu. Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar “Hiçbir zaman ve hiç bir şekilde emniyet kuvvetleri üniversiteye giremez. Ancak ben telefon edip Üniversite dahilinde vuku bulan bir hadiseye emniyetin el koymasını istediğim takdirde polis üniversite dahiline girebilir. O da ancak inzibati tedbirlerimizi kullandıktan sonra hadise yatışmaz da ben çağırırsam polis gelir. Üniversiteyi polise teslim edip oradan ayrılırım.” şeklinde beyanda bulunmaktaydı. Yani Sıddık Sami Hoca, olayın çıkmasını bekleyecek, bugün mevcut olan özel güvenlik mensubundan yoksun durumdaki üniversitede olayı kendi kendine yatıştırmaya çalışacak ve bunda başarılı olmadığı takdirde, makamına dönerek polis davet edecek ve böylelikle olaylar kontrol altına alınacak diye düşünüyordu.

Buna karşılık İstanbul Valisi Ethem Yetkiner’in cevabı da şu şekildedir. “...Kanunsuz toplantı herkesin serbestçe girip çıktığı, gelip geçtiği Üniversite bahçesinde değil de binanın içinde olsa idi, polis oraya da girer vazifesini yapardı. Bunun daima hürmet ettiğimiz Üniversite muhtariyetiyle hiç bir alâkası yoktur. Üniversite muhtariyeti, suçluların üniversite içinde sığınabilmesi demek değildir. Kaldı ki sayın Üniversite Rektörü, hadise gününün sabahında bana bizzat telefon ederek Üniversite bahçesinde talebelerin sessiz yürüyüş yapmalarına ve anıta çelenk koymalarına müsaade ettiği hakkındaki gazete haberlerinin yalan olduğunu, bil’akis kendisinin böyle bir ihtimale karşı tedbirler aldığını bildirmiş ve ayrıca polis tarafından da tedbir alınmasını benden rica etmiştir.” Hiç şüphe etmiyorum ki, Sıddık Sami Hoca, yetkin bir idare hukuku hocası olarak mülkî amirin uygun görmediği bir öğrenci toplantısına müdahale etmemiştir. *Acaba 9 Ocak 1960 Cumartesi günü bu olay nasıl gerçekleştirildi?! İstanbul Valisinin bu beyanı karşısında, Ankara’da bulunan İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, şu şekilde beyanda bulunuyordu. “Evet ben telefon ettim amma, Üniversiteye dışarıdan vâki olacak sızmalara karşı emniyet tedbirleri alınması için ettim, yoksa gelin de Üniversiteye girin demedim. Bu sessiz yürüyüşün talebe cemiyetleri tarafından yapılmış bir hareket olmadığını tahmin ediyorum. Belki gençliği istismar etmek isteyen bazı insanlar tarafından yapılmıştır. İstanbul’a döner dönmez bu işe el koyacağım.*

Cumartesi günü Üniversite bahçesinde hiç bir hareket olmadığını ve talebelerin de sessiz yürüyüşten sarfınazar ettiklerini kendisine söylediklerini bildiren

Sıddık Sami Onar; “Ama sonra böyle bir hareket yapılmış, neticeyi kısa bir zamanda alacağım. O zaman gerekli teşebbüslere geçeceğim” demiştir.

Benim de yakinen tanıdığım ve takdir ettiğim Sıddık Sami Hoca, beyanatından anlaşılıyor ki, aradan dört gün geçmiş olmasına rağmen; olayların nasıl cereyan ettiğini henüz neticelendirememiştir. Talebelerin sessiz yürüyüşten vazgeçtiğini ve olayın öğrenci cemiyetlerinin işi olmadığını beyan ediyor. Gençliği istismar etmek isteyen kişilerce yapılabileceğini zannediyor. Dolayısıyla emniyet güçlerinin olaya müdahalesini zımnen kabul etmiş görünüyor. *Acaba bu durumda İstanbul Valisi ile İstanbul Üniversitesi Rektöründen biri olayı yanlış mı değerlendiriyordu?!*

Bütün bunlar cereyan ederken, Üniversite öğrencileri İçişleri Bakanına 10 metre uzunluğunda bir telgraf çekmeyi kararlaştırmış ve 1500 imza toplamış olduklarını ve imza toplamının 5000 e yükseleceğinin sanıldığı gazete haberinden takip edilmektedir. Şüphesiz gençler Üniversite öğrencisinden beklenen düzeyde, gayet güzel bir tepki içindeydiler. Bu arada Türk Devrim Ocakları da polisin Üniversite’ye girişini protesto ediyor ve Behçet Kemal Çağlar tarafından şöyle deniliyordu. “Muhtar Üniversitenin bahçesinde bir Üniversite topluluğu olarak Atalarının heykeli önünde İstiklâl Marşını söylerken ona müdahale eden polisler, acaba bir mescitde nafile namazı kılmaya davransalardı ses çıkarmayıp bekleyecekler miydi diye düşünmekten kendimizi alamıyoruz.” şeklindeki beyanatla olaya başka bir yorum getiriyordu. (Milliyet 13 Ocak 1960)

9 Ocak 1960 Cumartesi günü İstanbul Üniversitesi Merkez Binasının bahçesinde cereyan eden olay, öğrenci hareketlerinin başka bir mecraya kaydırılması, daha büyük boyutlar kazandırılması, devlet ve milletle ilgili çeşitli hassas noktaların olayın içine sokulmak istenmesi bakımından önemlidir ve bütün bu hususları içine alan büyük ölçekli ilk öğrenci olayı olması bakımından da üzerinde özellikle fazla durulmuştur. Bu öğrenci hareketi, gün geçtikçe artan, Türkiye’nin büyük şehirlerindeki diğer üniversitelere sirayet eden ve 1960 senesi Nisan ile Mayıs aylarında en şiddetli dönemine-ulaşan ve ihtilalle son bulan olaylar manzumesinin öncüsüdür.

Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin 14 Ocak 1960 tarihinde Üniversiteyle ilgili komisyondaki müzakereleri esnasında, İstanbul Üniversitesinde cereyan eden son öğrenci olayları, üniversite özgürlüğü ve Üniversite’nin politika karşısında tutumu da gündeme gelmiştir. Demokrat Parti İzmir milletvekili Kemal Serdaroğlu; “Üniversitelerde muhtariyetin tam olduğunu belirtmiş,

Üniversitelerde en büyük tehlikenin, ilim kisvesine bürünen politikacıların faaliyetleriyle kendini gösterdiğine, talebe cemiyet ve teşekküllerinin gayri kanunî olarak politikanın tam içinde bulunduğunu....” ifade etmiştir. D.P. Manisa milletvekili Samet Ağaoğlu ise, “profesörlerin siyasi mevzularla alâkadar olabileceklerini, fakat gündelik politika münakaşalarına karışamayacağını, Üniversitenin de profesöründe en geniş hürriyet havası içinde bulunduğunu” ileri sürmüştür. D.P. Trabzon milletvekili Osman Turan, “Tanzimattan sonra Türkiye’de irtica diye birşeyin başgöstermediğini, Üniversite hocalarının kalkınma hareketlerinde kendilerine düşen vazifeyi yapmadıklarını belirtmiştir.

Bütçe komisyonu müzakerelerinde söz alan C.H.P. Sivas milletvekili Turhan Feyzioğlu; “Üniversite öğretim üyesini söz ve yazılarından dolayı Üniversite Senatosu denetleyebilir. Fakat bir siyasî makam, yani Mili Eğitim Bakanı ilim adamını fikirlerinden dolayı işten uzaklaştırmak yetkisine sahip olmamalıdır. Hür ve demokratik bir ülkede ilim adamının kaderi siyaset adamının eline verilemez. Hürriyetini sevenler ilimin ışığından ürkmez. Bugün gençlik teşekkülleri ve gençlik hareketleri D.P. nin siyasî baskısı altındadır. D.P.’nin para vasıtasıyla yürütmeğe çalıştığı mali baskı altındadır. Toplantıları men eden Vali baskısı ve polis baskısı altındadır.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Daha sonra söz alan Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu, “Önce Ankara’da daha sonra İstanbul ve İzmir’de açılacak olan gece üniversiteleri en geç 1962 yılına kadar faaliyete geçmiş olacağını belirtmiştir.¹ Bunu takiben Bakan; “Hukûmetle üniversiteler arasında senelerden beri adeta küskünlük hüküm sürmekte idi. Üniversite kabuğuna çekilmiş, etrafı ile meşgul değil. Halbuki üniversitelerin hukûmetle, memleketin ilerleme ve gelişmesine ait türlü yönden çeşitli meseleler üzerinde elbirliği etmesi lâzımdır. Ben Hukûmet ve Üniversite gibi iki varlığın karşılaşması için arada köprü olmaya razıyım. Yeter artık bitsin bu dedikodular.” Sözü İstanbul Üniversitesindeki olaylara getirerek; “Birkaç gündür Matbuatta başka bir mevzu, Üniversite’ye polis girebilir mi, giremez mi? asayiş kuvveti olan zabıta kuvveti luzum hasıl olduğu takdirde her yere girer. Şurasını kat’iyyetle ifade etmek isterim ki, dünyanın neresinde olursa olsun ve ne türlü muhtariyete sahip bulunursa bulunsun hiçbir üniversite devletin ve hukûmetin üstünde değildir.”

Milli Eğitim Bakanının bu konuşmasını takiben Üniversiteler bütçesinin tümü Kabul edilmiş bilahare İstanbul Üniversitesi bütçesi görüşülmeğe başlamıştır.

¹ 1960 senesinde liselerden bir senede mezun öğrenci sayısı 10.000 ve üniversitelerin yıllık kontenjanı ise, yaklaşık 12.500 idi.

Söz alan Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, çalışmalar hakkında teknik bilgi vermiş ve İstanbul Üniversitesi bütçesi kabul edilmiştir. (15 Ocak 1960) Böylece görülüyor ki, Üniversite'nin 1960 senesi bütçe müzakerelerinde üniversite muhtariyeti hususunda iktidar ve muhalefet partilerinin milletvekilleri çok kıymetli görüşler ortaya koymuşlardır. Fakat hem muhalefet hem de muvafakat tarafında bir hukukî boşluk dikkat çekmektedir. Bir öğretim üyesinin görevinden uzaklaştırılabilmesi için eyleminde, sözlerinde ve yazılarında suç işlediğine dair aleyhine kesinleşmiş mahkeme kararı gereği, daha 1947'lerden beri hiç gündeme getirilmemiştir. Hemen bütün sıkıntıların ve şikayetlerin hep üniversite muhtariyetinde aranması manidar görülmektedir. Zira Senato bugün olduğu gibi, o tarihte de akademik hususların görüşüldüğü ve karara bağlandığı bir kuruldu. Bu sebeble öğretim üyeliğinden çıkarma gibi hukukî bir meselede, terkibi dolayısıyla Senato'nun sağlıklı bir neticeye ulaşması pek mümkün görülmemektedir. *Acaba bu husus Üniversite camiasında hiç düşünülmedi mi?!*

Hiç şüphe edilemez ki, bazı hocaların beyan ve davranışları da bu gerginliği arttırıyordu. Talebe hareketleri Nisan ayından itibaren iyice fazlaşmıştır. En ufak bir vesile, öğrenciyi infiale sürüklüyor ve feveran içindeki gençler, sokakları ve meydanları dolduruyordu. Sıkı yönetim ilan edilmişti. Yeni teşkilatlanmış toplum polisi, atlı polisler ve diğer emniyet mensublarıyla birlikte olayları önlemeğe çalışıyorlardı. Öğrenciler M.T.T.B. ile T.M.T.F. arasında bölünmüştü. Her gün bir üniversitede öğrenci boykotu ve hareketi oluyordu. Olaylara emniyet güçleri müdahale ediyor; göz altına alınan gençler askerî nakil araçlarıyla Davutpaşa veya Rami kışlalarına gönderiliyordu. Bu gençler akşam saatlerinde Topkapı'ya veya Edirnekapı'ya getirilerek, serbest bırakılıyor, kışlada genç subay ve astsubaylarla fevkalâde samimi sohbet ediyorlar ve kışla sahasında top oynuyorlardı. Göz altına alınan gençler, kışlada gördükleri samimî muameleyi ertesi gün üniversitede arkadaşlarına anlatarak; bu teşvik edici muamale dolayısıyla öğrenci hareketlerinin daha da yaygınlık kazanması sağlanıyordu. 1959 senesinde 49'lar denilen bazı doğulu talebeler İstanbul ve Ankara'da tutuklanmışlardı. Eski devir hortluyor şüphesini uyandıran bu durum, tahrik unsuru yapıldı ve doğu ve güneydoğulu bazı öğrenciler iktidar aleyhine, öğrenci gösterilerinde kullanıldı. 19 Mart 1960 Cumartesi günü İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, İnönü'yü Taşlık'daki evinde ziyaret ediyordu. Gazeteye düşen bir haberde "...Rektör, saat 15'de İnönü'nün Taşlıktaki evine gelirken kapıda bekleyen gazete fotoğrafçıları görünce yolunu değiştirmiş ve başka yere gittiğini söylemiştir. Fakat biraz sonra geri dönüp köşkün arka kapısından içeri girerken resmini çeken gazetecilere;

böyle bir ziyaret yapmak memnu mu? diye takılmıştır.” İnönü’yü evinde ziyaret etmek, elbette yasak değildi. Fakat gazetecileri görünce yolunu değiştirmek, başka yere yönelmek ve geri dönerek eve arka kapıdan girmek de şüphesiz yasak değildir. *Acaba niçin Sıddık Sami Hoca ön kapısı olan eve, arka kapıdan girmeyi tercih etmişti?! “.... Rektörden başka Ord. Prof. Hüseyin Naili Kubalı’yı, Prof. Zeki Zeren’i, Şair Behçet Kemal Çağlar’ı, emekli Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman’ı, Genelkurmay eski ikinci başkanı emekli Orgeneral Şahap Gürler’ı, emekli Orgeneral Kâni Akman’ı....”* kabul etmiştir. İnönü, ısrarlı sorulara; bu görüşmeler, benim için çok istifadeli oldu, cevabını vermiştir. Yine aynı gün binden fazla öğrenci partiye kaydedilmek için CHP İstanbul İl Merkezi önünde toplanarak partiye kayıt yapmak üzere oluşturdukları kalabalık polis tarafından dağıtılmıştır. (Milliyet 20 Mart 1960) Öğrenci olaylarında pek çok kişinin öldüğü ve yaralandığı haberleri salınıyor; Devlet ricalinin yolsuzlukları, Cumhurreisinin yurt dışındaki serveti, bazı bakanların gayrı meşru ilişkileri fısıltı gazetesince yayılıyordu. Güvenliği sağlamakta olan emniyet güçleri çok güçlük çekiyordu. Polisler taş ve sopalarla saldıırılıyordu. Çeşitli tahrik ve tahkir edici sloganlar (Polis defol, Polis dışarı, katil polis, yoğurtlu bakla vs.) kullanarak emniyet mensublarının da sabrı taşırılıyordu. Böylece genellikle istemeden sert davranmak mecburiyetinde bırakılan polise, bazı gazeteler ağır tarizlerde bulunuyordu. Meclisteki müzakerelerde meselenin çözümü için çareler aranacağı yerde; devlet idaresinde geçirdiği uzun ve büyük tecrübe yanında Atatürk’e yakın bir mesai arkadaşı, hadiseler karşısında fevkalâde ciddi ve itidalli davranmasını bilen bir lider ve kullandığı kelimeleri tartarak konuşma özelliğine sahip bir şahsiyet olan muhalefet lideri “şartlar tamamlanınca ihtilâl meşru olur veya sizi ben bile kurtaramam” şeklinde beyanlarda bulunuyordu. Bu beyanların meseleye ne derecede çözüm olacağı da meşkûk idi. *Acaba bir teşhis zaafı mı; yoksa bir teşvik tezahürü müydü?!*

Şu bir gerçektir ki, bu öğrenci hareketleri Türkiye’de bir demokrasi ve rejim meselesi haline getiriliyordu. Böylece bütün müesseseler zorlanıyordu. Kimin eli kimin cebindeydi? Açıkça belli edilmemesine rağmen, hissediliyordu. Artık her gün en az bir üniversitede olaylar çıkarılıyordu. Öğrenci hareketlerinde katılımcı sayısı da artmıştı. Polis, emniyeti sağlamada çok güçlük çekiyordu. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinin İstanbul Üniversitesi öğrencilerine katılmasını engellemek için, hadiseler çıktığında Atatürk ile Galata Köprüleri açılıyor; Haliç’i karşıdan karşıya geçmede kullanılan kayıkların iskelelerdeki çalışmasına ara veriliyordu. Bu sebeble bazı günler Eyüp, Silahdarağa,

Kağıthane üzerinden Şişli'ye yürüyerek Levend'deki evimize ulaşmak mecburiyetinde kaldığımı hâlâ unutamıyorum.

1960 senesi Nisan ve Mayıs aylarındaki öğrenci olayları nedeniyle, sadece iktidar değil aynı zamanda bütün müesseseleriyle devlet sarsılıyordu. Türkiye günbegün ihtilâle götürülüyordu. Maalesef bütün taraflar da buna zemin hazırlıyordu. 27 Nisan 1960 Çarşamba günü Demokrat Parti çok tepki çeken "Tahkikat Komisyonu" kanunu tasarısını meclise getirmiş ve büyük muhalefetle karşılaşmıştı. Şüphesiz anayasaya, demokratik teamüllere pek uyduğu söylenemez, gelişigüzel hazırlanmış ve tatbikatı sıkıntı verecek bir tasarı, meclisdeki iktidar çoğunluğu tarafından kabul edildi. İsmet İnönü meclis kürsüsünde "Biz aldığımız tedbirleri aldık, yürüteceğiz diyorsunuz. Gayrimeşru baskı rejimine girmiş olan hepsi böyle söylemişlerdir. Siz de öyle diyorsunuz. Fakat muvaffak olamayacaksınız. Sygman Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru elindeydi. Halbuki bu teşkilatlar sizin elinizde değil". Bu konuşma meclis genel kurulunu karıştırdı. İktidar partisinin milletvekilleri İsmet İnönü'ye büyük tepki gösteriyordu. Bunun üzerine İsmet İnönü; "Bir baskı rejimi kurulduğu zaman, onu kuranlar artık bir mukavemet kalmayacak zannederler. Bizdeki baskı rejimini kuranlar da, öyle zannediyorlar. Bizim görüşümüz farklıdır. Baskı tertipçileri bilsinler ki, Türk Milleti, Kore Milletinden daha az haysiyetli değildir." (Yeni Sabah Mayıs 1960) Artık doğru ile yanlış iç içe bulunuyordu. Kore'de Rhee rejimi ihtilalle son bulmuştu. *Acaba bunu Türkiye'ye lâayık görmek doğru muydu?!*

Üniversite'nin her kesiminde bezgin, yılgın, gelecekle ilgili endişe ve tedirgin bir bekleyiş hakimdi. Esasında ne olacağı belli olmayan bu bekleyiş, Türkiye'yi ihtilâle götürüyordu. Bu gerginlikler içinde, 28 Nisanda öğrenciler Beyazıt Meydanında toplandılar. Öğrencilerin bir kısmı da Merkez Bina bahçesinde ve Atatürk heykeli önünde toplanarak iktidar ve polis aleyhine tezahüratta bulundular. Gazi Osman Paşa marşının güfteleri değiştirilmiş şekli, marşlar içinde en rağbette olanıydı.

Olur mu, böyle olur mu?

Kardeş kardeşi vurur mu?

Kahrolası diktatörler

Bu dünya size kalır mı?

Polis bu olaylara çok sert müdahale etti. Beyazıt Meydanında maalesef silah kullanmak suretiyle bazı öğrencilerin ağır yaralanmasına, ölüm vakasının meydana gelmesine sebep olundu. Polis tabancasından çıkan ve seken bir

kurşun Orman Fakültesi öğrencisi Turhan Emeksiz'in ölümüne sebep oldu. Keza İstanbul Erkek Lisesi öğrencisi Nedim Özpulat, tanka çıkarken yere düştü ve paletlerin arasında kalarak hayatını kaybetti. Hukuk Fakültesi 2.sınıf öğrencisi Hüseyin Onur'un ise, bacağına isabet eden kurşun sebebiyle bir ayağı dizinin üstünden kesildi. Öğrencilerin polis tarafından Merkez Bina bahçesinden boşaltılmasına müdahale eden Rektör'ün karşı çıkması üzerine; Sıddık Sami Hoca yüzünden yaralanmış, bazı hocalar sert muameleye maruz kalmış ve tartaklanmışlar; Rektör, Emniyet Müdürlüğüne götürülmüştü. Alınan ifadesini takiben Üniversiteye dönen Rektör; bahçede dağılmayan öğrencilere dağılmalarını rica etmiştir. Bahçedeki öğrenci toplu halde protestosunu sürdürürken, Çağaloğlu'nda bulunan bir grup öğrenci de İran Başkonsolosluğu ve Milli Eğitim Müdürlüğü önünde tepkisini sürdürüyordu. İstanbul'da tam bir kaos hakimdi.

Öğrencilerin ölümüne ve yaralanmalarına sebep olan hadiseler, Cumhuriyet Türkiye'sinde ilk defa yaşanıyordu ve büyük tepkiye zemin hazırlamaktaydı. Toplum ile Üniversite camiasında olduğu kadar, İktidarda da derin tesiri olmuştu. Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu, İstanbul Üniversitesi Rektörünü telefonla aradığında, karşısında ancak Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Naci Şensoy'u bulabiliyor Prof. Kubalı hakkında istenilen mütalaa hususunda bakana Senato'nun toplanması gerektiği belirtiliyor; Rektör'ün Ankara'ya davetine olumsuz cevap veriliyor, İktidar ile Üniversite arasında, esasen iyi olmayan münasebetler daha da gergin bir duruma giriyordu. İstanbul Üniversitesi bir ay süreyle tatil edildi; toplanan Senato, öğrenci olaylarını görüşerek, polisin sert müdahalesi neticesinde ortaya çıkan ölüm ve yaralanmaları şiddetle kınadı. Bu arada iktidar tarafından gerginliği azaltmak ve inzibatı tesis etmek üzere sıkı yönetim ilan edildi ve olaylara basın yasağı getirildi. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Senatosunun aldığı karar şu şekildedir.

“Üniversite Rektörlüğünü haberdar etmeden polis müdahalesinin doğduğu ve hatta ölümlere sebebiyet verdiği bu vahim hadiselerin tespiti ve hadiseyi teskin etmek ve kanuni ödevini görmek üzere harekete geçen Rektöre, Hukuk Fakültesi Dekan Vekiline, Genel Sekretere ve Üniversitenin şahsiyetine fiilen ve lisanen ağır hakarete bulunan memurlar hakkında derhal kanuni tedbirlerin alınması hususunu zaruri gören Senato bu isteğinin Maarif Vekiline bildirilmesine ve bugünkü şartlar içinde üniversite faaliyetini devam ettirmenin mümkün olmadığını gördüğünden şimdilik 15 gün süreyle Üniversiteyi kapatmağa Rektörün teklifi üzerine ittifakla karar verildi.

Rektör: Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, Prorektör: Ord. Prof. Ali Tevfik Tanoğlu, Tıp Fakültesi Dekanı: Prof. Dr. Ömer Özek, Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli, Ord. Prof. Dr. Muzaffer Esat Güçhan, Hukuk Fakültesi Dekanı: Prof. Dr. Naci Şensoy, Ord. Prof. Abdülhak Kemal Yörük, Ord. Prof. Sulhi Dönmezer, Edebiyat Fakültesi Dekanı: Prof. Dr. Takiyeddin Mengüşoğlu, Ord. Prof. Mükrimin Halil İnanç (Ankara'da vazifeli, toplantıda bulunuyor.), Fen Fakültesi Dekanı: Prof. Dr. Lütfi Birand, Prof. Dr. Ali Rıza Berkem, Prof. Dr. Adnan Sokollu, İktisat Fakültesi Dekanı: Prof. Dr. Mehmet Uluç, Prof. Dr. Orhan Tuna, Ord. Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla, Orman Fakültesi Dekanı: Prof. Dr. Selâattin İnal, Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu, Prof. Dr. Faik Tavşanoğlu tarafından oy birliği alınan Senato kararından sonra İstanbul Üniversitesinde eğitime ara verildi.

Gerçekten Sıddık Sami Hoca iyi bir rövanş almıştı. Valilik ve polis, Üniversite'nin mutabakatını almadan olaylara sert şekilde müdahale etmiş; aynı sertlikte öğrenciden mukabele görmüş ve hiç düşünülmeyen ve istenmeyen ağır yaralanmalar ve ölümler neticesinde vahim bir durum ortaya çıkmıştı. Hele konulan basın yasağı sebebiyle ölü ve yaralıların sayısının aşırı abartılması sebebiyle, tahrikler de fazlaşıyordu. 9 Ocak günü cereyan eden olayda dirayetle davranan İstanbul Valisi ile Emniyet Müdürü; *acaba 28 Nisan olaylarında niçin büyük bir yanlışın içindeydi?!*

İstanbul'daki hadiselerle yayın yasağı konulmuş olmasına rağmen, hemen bütün Türkiye'ye yayılmıştı. Yüzlerce ağır yaralı ve ölünün olduğundan bahsediliyor ve bu olaylar Üniversite öğrencileri kadar, milleti de derin teessüre sevk ediyordu. Bu sebeple Başvekil Adnan Menderes'in ertesi gün yaptığı radyo konuşmasında, öğrencilerden ikisinin ne şekilde hayatını kaybettiği husundaki izahatı, maalesef pek inandırıcı olamıyordu. Başvekil bu konuşmasına; "Türlü yalan ve şayiaların ortaya çıkarıldığı sırada sizleri tenvir etmek vazifesini kendim yerine getirmek üzere huzurunuzda bulunuyorum" diyerek olayı, ölü ve yaralı öğrenci sayısını açıklıyordu. Başvekil konuşmasına devamla "İstanbul'da ve Ankara'da çıkarılmak istenen hadiseler memleketin huzuruna, asayişine ve selâmetine karşı girişilmiş ağır ve vahim suikastlardır. Bunların tertipçileri olduğu gibi, işi iyice bilmeden kendilerini tertipçilerin aleti haline sokmuş bulunanlar da vardır." diye devam ediyordu.

Müteakiben "Bu manzara ve hadiseler, memleketin bir takım genç ve masum evladının tahrikçi ve tertipçilerin nasıl aleti haline getirildiği açık bir fikir vermeğe kâfidir sanırım. Fakat bu tahrikçi ve tertipçilerle bunların aleti haline

getirilmiş olanların teşkil ettiği iki ayrı zümreden başka bir de üçüncü zümre vardır ki, bunu da kaydetmeden geçemeyeceğim. Bu üçüncü zümre yine bir zamandan beri daimi tahrik ve kıskırtıcı politikasına maruz bırakılmış olan bir takım mutaassıp partilerdir.” (Milliyet 30 Nisan 1960) şeklinde konuşmasını sürdüren Başvekil Adnan Menderes’in olaylardan son derece müteessir olduğu ses tonu ve konuşma üslubundan hemen fark ediliyordu. O coşkulu ve hitabeti yüksek Başvekilin yerine, olaylardan fevkalâde müteessir ve mütereddit bir insan ortaya çıkmıştı. Gerçekten kolay bir durum değildi.

İstanbul’da cereyan eden ve sıkı yönetimin ilan edilmesiyle neticelenen 28 Nisan olaylarının hemen ertesi günü Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri toplanarak İstanbul’daki olayların hesabını sormaya başladılar. Sıkı Yönetim ve Polis daha akşamdan öğrenci hareketi olacağını haber alarak bu fakültele yakın Fidanlık mevkiinde atlı polisleri yerleştirmişti. Ayrıca İç Cebeci ile Kurtuluş arasındaki caddeye devriyeler çıkartılmıştı. Öğrenciler Fakülte bahçesinde toplanmış ve bahçe duvarları kenarından polisler aleyhine tezahürat yapıyorlardı. Hürriyet, hürriyet diye haykırıyor ve hocaları İlhan Arsel ile Bülent Nuri Esen için tezahürat yapıyorlardı. Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Fakülte bahçesine gelerek sıkı yönetimin ilân edildiğini; gençlerin heyecanını anladığını, fakat dağılmaları gerektiğini; gereğini kendilerinin yapacaklarını belirtti. (Milliyet 2 Haziran 1960) Öğrenciler Menderes’in istifasını; bazı hocalarının dışarı çıkarak ısrarla konuşmasını istiyorlardı. Siyasal Bilgiler Fakültesinde bunlar cereyan ederken, Ankara Sıkı Yönetim Komutanı Namık Argüç, beraberinde Ankara Valisi Dilaver Argun ve Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan olduğu halde Hukuk Fakültesine geldiler. Namık Paşa, öğrencilerin dağılmasını rica etti, fakat öğrenciler dağılmamakta kararlıydılar. Babacan bir tavırla öğrencilere dağılmalarını rica eden sıkı yönetim komutanına karşı “Menderes: istifa; İsmet Paşa çok yaşa” şeklinde tezahürat yapan öğrencilerin bu davranışı karşısında, Namık Paşa “dağılım, memlekette örfi idare var, hepinizin üzerine ateş açtırırım” beyanını duyan öğrenciler, bu defa Namık Paşa aleyhine tezahürata başladı. Sıkı yönetim komutanının etrafını sararak “Paşa, paşa, sen ateş edersin, biz düşman mıyız diye bağırmağa başladılar. Hatta bazıları Paşanın yakalarını yakalamış, sarsıyorlardı. (Milliyet 3 Haziran 1960) Şüphesiz güvenlik güçleri çok güç bir durumla karşı karşıyaydı. Kanun hayli zorlanıyor; hatta ihlâl ediliyordu. Böyle gergin ortamda polisler Hukuk Fakültesi bahçesine girdiler, öğrenciler binaya doldular, dışarı çıkmamak için şiddetle direndiler. Büyük bir arbede yaklaşık iki saat sürdü. Fakülte binasının kırılan camları dolayısıyla,

polis ve öğrencilerin elleri ve yüzlerinde kesikler oluşuyordu. Bir süre sonra Hukuk Fakültesi içinden silah sesleri de gelmeğe başladı. Sınıf sınıf, koridor koridor devam eden arbeye neticesinde Fakülte boşaltıldı. Benzer durum Siyasal Bilgiler Fakültesinde de yaşandı ve bina boşaltıldı.

Aynı gün yani 29 Nisan 1960 tarihinde İzmir’de İktisadî ve Ticarî Bilimler Akademisi öğrencileri de sabah saatlerinde Cumhuriyet Meydanı Atatürk Heykeli önünde toplanarak, durumu aralarında müzakereye başladılar. Emniyet Müdürü Bumin Yamanoglu ile Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar’ın öldürüldüğü ve Prof. Dr. Kubalı’nın tutuklandığı söylentileri büyük infiale sebep oldu. Ege Üniversitesi öğrencileri de saat 18’de Cumhuriyet Meydanına gelerek Atatürk Heykeline çelenk bıraktı ve birlikte İstiklâl Marşını söylediler ve Hürriyet Şehitleri için üç dakikalık saygı duruşunda bulundular ve anlayışından dolayı Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp’e ve Emniyet mensublarına teşekkür ettiler. Gösteriler hadise çıkmadan sona erdi. Akşamleyin öğrencilerin üçüncü gösterisi de genellikle sakin geçti. (Milliyet 4 Haziran 1960)

29 Nisan günü İstanbul Üniversitesi Rektörü tekrar bir konuşma yapıyor ve “ötlülerimiz ve tevkif edilenler Üniversiteye teslim edilmediği takdirde Senato’nun toptan istifası dahi mümkündür. Haklarımızı mutlaka arıyacağız.” şeklinde beyanda bulunuyordu. Bu arada Ord. Prof. Ekrem Şerif Egeli, Prof. Dr. Ömer Özek ve Prof. Dr. Naci Şensoy’dan oluşan bir heyet Sıkı Yönetim Komutanlığıyla temasta bulunuyordu. (Milliyet 6 Haziran 1960) Saat 19.30 sıralarında süngü takmış askerler, zırhlı arabalar, dikenli tel taşıyan kamyonlar, istihkâm ve tank birlikleri Beyazıt Meydanını doldurmağa başladı. Merkez Binanın ön kapıları kapatılmıştı. Askerî araçlar içeriyle her türlü teması kesmişlerdi. Sadece Süleymaniye Kapısı açık bırakılmıştı. Bahçede iki bine yakın öğrenci toplanmış ve bir gündür bekliyordu. “Olur mu böyle olur mu? Kardeş kardeşi vurur mu? diye şeklinde değiştirilmiş Gazi Osman Paşa marşı sürekli tekrarlanıyor; arada “Katil Menderes”, “Hürriyet, Hürriyet” sloganları sık sık tekrarlanıyordu. Bahçenin duvarları üzerinde çok sayıda “Hürriyet” ve “Şehitlerimizi İsteriz” pankartları derhal göze çarpıyordu.

Bu durum karşısında acele Ankara’dan dönen zırhlı tugay komutanı tuğgeneral Refik Tulga; öğrenci temsilcileriyle konuşarak; kendilerini teskin etmeğe çalışıyordu. Öğrenciler dağılmak için dört şart ileri sürüyordu.

1) Bir gün önce nezaret altına alınmış erkek öğrenciler bir an önce polisten kurtarılıp ordunun himayesine bırakılacak.

- 2) Nezaretteki kız öğrenciler derhal tahliye edilip evlerine gönderilecek.
- 3) Şehit öğrencilerin naaşları kendilerine hemen teslim edilecek.
- 4) Şehit öğrenciler için yapılacak cenaze törenine müsaade edilecek.

Şüphesiz sıkı yönetim idaresiyle pazarlık yapılamazdı. Özellikle öğrencilerin ileri sürdüğü dördüncü maddenin kabul edilebilmesi mümkün değildi. Bu sebeble anlaşma sağlanamadı ve Beyazıt Meydanına teçhizatlı askerî birliklerin sevkıyatı arttırıldı. 29 Nisan gecesı 21.30 da Laleli ve Çemberlitaş tarafından Beyazıt Meydanına araç geçişı yasaklandı. Bu civardaki bütün dükkanlar kapatıldı. Sadece Üniversite karşısındaki bir nöbetçi eczane açık tutuldu ve bu dükkanın telefonu da sıkı yönetime tahsis edilerek, bir üst rütbeli subay ile ordu komutanı arasında irtibat sağlanabildi. Bu arada Karaköy'den Tünel'e ve Dolmabahçe'den Taksim'e çıkmak isteyen kalabalık öğrenci toplulukları, gönderilen takviye birliklerle kapatıldı. İstiklal Caddesinde ve Taksim Meydanında güvenlik, tanklı birliklerce tesis edildi ve Radyo Evi, Unkapanı ile Galata köprüleri kontrol altına alındı. Daha sonra Beyazıt Meydanındaki çember daraltılmağa başlandı ve müteakiben askerî birlikler bahçeye girerek dikenli tel manialarıyla öğrencilerin hareket imkanlarını sınırlandırdılar. (Milliyet 10 Haziran 1960) Saat 23.30 dolaylarında üniversite bahçesine alınan itfaiye araçları öğrenci üzerine su sıkıyor, fakat öğrenciler dağılmıyordu. Birbirine sokularak kenetlenmiş ve "Hürriyet, Hürriyet" sloganlarıyla bağırılmaktadırlar. Ordu Komutanı Fahri Özdilek, İstanbul Valisi Ethem Yetkiner ve İkinci Zırhlı Tugay komutanı Tuğgeneral Refik Tulga'nın yaptığı son telkinler karşısında öğrenciler askere mukavemet etmeyeceklerini, kendilerinin polise teslim edilmemeleri ve tartaklanmamaları şartıyla eylemlerine son vereceklerini ve askerî kamyonlara da kendilerinin binerek, bahçeyi terk edeceklerini bildirdiler. Böylece maksat hasıl olmuştu. 30 Nisan 1960 Cumartesi günü 2.30 dan itibaren öğrenciler bahçeden askerî kamyonlara bindirilerek tahliye edilmeğe başlandı. Kız öğrenciler Harbiye Ordu Komutanlığı hapisanesine, erkek öğrenciler ise Davutpaşa Kışlasında hazırlanan barakalara sevk edildiler. (Milliyet 30 Nisan 1960) Sıkı Yönetim ilanını takiben İstanbul Üniversitesi Merkez Binası bahçesinde toplanan öğrencilere; *acaba idarece hukukî durum yeterince izah edilerek dağılmaları sağlanamaz mıydı?!*

Cumartesi Ankara'da gayet sıkı emniyet tedbirlerine rağmen Gazi Eğitim Enstitüsü ile hemen bitişindeki Erkek Sanat Enstitüsüne sirayet etti. Sıkı Yönetim Komutanının dağılın emrine sert cevaplar veriliyor; Milli Eğitim Müsteşarına da "Kukla istifa et, Hürriyet istiyoruz, Menderes İstifa" sözleriyle

karşılık veriliyor. Dindirilemeyen hareket karşısında, Başvekil Menderes, Ankara Valisi ve bazı generaller olay mahalline geliyorlar. Öğrencilere el sallayarak selam veren Menderes'i de yuhalayan gençler daha sonra dağıtılıyor.

İstanbul'da 30 Nisan 1960 Cuma günü öğrenci gösterileri Beyazıt Meydanı ile Taksim Meydanında devam etmektedir. Meydanlarda binlerce genç toplanarak "Olur mu böyle olur mu" şekline getirdikleri marş formuyla olayları tel'in ediyorlardı. Başvekil Adnan Menderes'in gençleri teskin maksadıyla yaptığı radyo konuşması da fayda vermemektedir. 1 Mayıs Pazar günü Sıkı Yönetim sokağa çıkma yasağı koyduğu için hadise olmamıştır.

2 Mayıs Pazartesi günü İstanbul'da NATO Dışişleri Bakanlığı toplantısı yapılacaktı. İktidar bu toplantıya çok önem veriyor ve öğrenci hareketlerine rağmen, toplantının sükûnet içinde geçmesini istiyordu. Ancak bu toplantı için Belediye sarayının seçilmiş olması yanlıştı. Nitekim çevreden rahatlıkla Saraçhane Meydanı'na toplanan yaklaşık iki bin genç, dışişleri bakanları Belediye Sarayı'na gelirken "Hürriyet, Hürriyet" diye bağırarak, tepkilerini dile getiriyorlardı. İstanbul, Ankara, İzmir ve Manisa dışında öğrenci hareketleri Bursa'ya da yayılıyor ve öğrenciler büyük bir gösteri yapıyorlardı.

3 ve 4 Mayıs günleri, bütün sıkı tedbirlere rağmen İstanbul'da talebe nümayişleri devam ediyor: tevkif edilen öğrenci sayısı 474'ü buluyordu. Emniyet Müdürlüğünde kız ve erkek öğrencilere işkence edildiği fısıltıları gittikçe yayılıyordu. Başvekil Adnan Menderes'in beyanatlarına muhalefet lideri İsmet İnönü'nün cevapları gecikmiyordu. Ortalık toz duman içindeydi ve sapla saman ayrılmıyordu. Bu arada Ankara'da, Üniversite gençleri arasında başlayan ve gittikçe hızla yayılan bir slogan belirliyordu. Bu 555 K. idi. Yani 5. ayın (Mayıs'ın), 5. günü ve saat 5'te (17'de), Kızılay'da parolasıydı. Fark edilmemek için gençler küçük grublar halinde Kızılay'da toplanıyor; ikili veya üç kişilik grublarla devriye görevi yapan polisler ve askerlerin dikkatini çekmemek için birbirlerinden ayrı; sanki dükkanların vitrinlerini seyrediyorlardı. Devlet dairelerinde saat 17'de mesai bitmiş ve Atatürk Caddesi birdenbire kalabalıklaşmıştı. Saat 17.30'a doğru bir vitrin önünde Gazi Osman Paşa marşı ıslıkla söylenmeye başladı. Polisler koşuşturarak sesin geldiği yere yöneldiklerinde; bu defa başka bir yerden ıslıkla marş söylenmeye başladı. Emniyet güçleri çaresizlik içinde bir o tarafa, bir öteki tarafa koşuşturarak sükûneti sağlamağa çalışıyor ve bu arada kalabalık da artıyordu. Yer yer "Hürriyet ve İstifa Menderes" sloganları da yükselmeğe başlamıştı.

Bu arada ilginç bir tesadüf eseri, Demokrat Partinin gurup toplantısı bitmiş; Başvekil Adnan Menderes Başbakanlığa dönüyordu. Menderes kalabalığı göründe Yapı Kredi Bankası önünde arabasından inerek ve ellerini kaldırarak halkı selamlarken alkış sesleri yükseliyordu. Fakat halkın arasından ayrı ve küçük gruplar halinde toplanmış bulunan gençlerin “Yuh ve Menderes İstifa” sesleri yükselmeye başladı. Menderes gençlere doğru yürüyerek isteklerini sordu. Hürriyet istediklerini söyleyenlere; zaten hür olduklarını ve başvekil karşı karşıya konuşabildiklerini ifade etti. Kalabalık artmış ve karışıklık başlamıştı. Polisler Başbakanın çevresini tenhalaştırmağa çabalarken, bir öğrenci de Başvekil’in ceketinin yakasını tutmuş hürriyet istiyordu. *Acaba nasıl bir hürriyet arzuluyordu?!*

Adnan Menderes heyecanlı ve gergin kalabalığın arasından, Birinci Şube Emniyet Müdürü Niyazi Bicioğlu tarafından güçlkle gazeteci Emin Karakuş’un otomobiline bindirilerek ve emniyet altına alınarak Kızılay’dan uzaklaştırılıyordu. Yaşanan durum ve gelinen nokta hiç de hoş değildi. (Milliyet 12 Haziran 1960)

Gençler zaman zaman Kızılay’da toplanıyor, gerginliği artırıyor ve genişletiyorlardı. Nitekim 12 Mayıs’ta birkaç bin kişilik topluluk yeniden Atatürk Bulvarı’nda toplandı ve “Menderes İstifa, Katil Menderes” avazeleri başbakanlıklarda yankılanıyordu. Başvekil Adnan Menderes, ifa ettiği görev ve çok hassas mizacı itibariyle olaylardan en fazla etkilenen ve müteessir olan kişilerin başında geliyordu. Oluşturulan bu kaos ortamından biraz uzaklaşmak ve dinlenebilmek maksadiyle Ege Bölgesi’nde bir seyahate çıkmağa karar verdi ve 14 Mayıs günü İstanbul’dan gemiyle İzmir’e hareket etti. Başvekil Adnan Menderes İzmir’de toplanan halkı selamlıyor ve büyük topluluk da kendisini alkışlarla mukabele ediyordu. Konuşmasının bir yerinde “Ankara ve İstanbul’da bir avuç vatandaş ne yazık ki, istemeyiz diye bağırıyorlar; fakat bunu yaparken neyi istediklerini ve neyi istemediklerinin farkında bile değildiler. Bu işler onların istemesiyle mi olur? Onlar mı bizi iktidara getirdi? Onlar bizim küçük çocuklarımız ve çoğunun daha rey haklarını kullanmağa dahi hakları yok. Onlar masumdur. Asıl suçlular bir takım politikacıdır. Bu çocukları ateşe atarlar sonra da ihtilâli biz yapmıyoruz deyip çekilirler. Adnan Menderes konuşmasının bir yerinde “Ankara ve İstanbul’da talebe öldürüldüğüne dair melhus şaiyalar hep seni bir yalandır. Önceden ilan edilen bu ayaklanmanın bilançosunu benden dinleyin. Bir tek öğrenci kurşunla öldürülmüştür. O da polis kurşunuyla değil, taşa çarpıp seken bir kurşunla. Tanka çıkmak isteyen ve altında kalan talebeden

başkası da yoktur. Ufak tefek yara alanlar çoktan şifa bulmuş çıkmışlardır. Bunun böyle olmadığını söyleyenler haindirler.” Başbakan daha sonra bu öğrenci olaylarına sebep gösterilen Tahkikat Komisyonuna temas ederek “Anayasa’nın çiğnendiği yalan. Meclis komisyonu bazı meseleleri tahkik için kurulmuştur. Yani komisyona güya mahkeme selâhiyetleri verilmiş yalan. O yalnız tahkikatla meşgul olup, neticeyi TBMM’ne vermekle mükelleftir. Tahkikat Komisyonunca neticede mahkemelik bir iş çıkarsa onları mahkemeler görecektir, komisyon değil. Aksini söyleyenler hallediyorlar. Maksat bu meseleler üzerinden Meclise bilgi vermektir.” Menderes daha sonra seçimlerin vaktinde yapılacağını belirterek tekrar öğrenci hareketlerine atıfta bulunmuştur. “Bazı şaşırılmış talebelerden başka Ankara’da hiçbir zümrenin bu işe iştirak etmediğini, İstanbul’da da Teknik Üniversite talebesinin soğukkanlılığını muhafaza ettiğini söyleyerek, bunları takdirle yadetmiş; halktan hatta muhalefet partisinin çoğunluğunu teşkil eden şuurlu vatandaşların bu işe karışmadığını hatırlatarak onları övmüştür.” Menderes sözlerine “muhteris ve insafsız politikacılar onları tahrik ederek ateşe sürmüşlerdir. Şimdi de sıvışıp kaçmak istiyorlar. Beni mi istemiyorlar? Beni başbakan yapan onlar mı? Değil. Bu memlekette iktidarı sokaklarda isteriz ve istemeyizlerle mi işbaşına getireceğiz veya uzaklaştıracağız.” beyanlarıyla konuşmasını sürdürmüştür. (Cumhuriyet 16 Mayıs 1960)

Başvekil Adnan Menderes demokratik rejimde milli iradeye çok önem veriyor ve Nisan ayında vuku bulan öğrenci hareketlerinden sonra İzmir mitingiyle hem güven tazeliyor hem de dedikodulara yetkili biri olarak cevap veriyordu. Ancak ellerini oğuşturarak bekleyenler de mevcuttu. Ege seyahatinde Başvekil, birkaç şehre daha uğrayarak, hem halkla bütünleşiyor hem de merak ettikleri hususlarda açıklamalarda bulunuyordu. Mesela Bergama’da Başbakan önüne çıkan kadınlar; öldürülen gençlerle ilgili durumu öğrenmek istiyorlardı. Bu seyahati esnasında Başvekil Adnan Menderes Turgutlu’ya da uğradı ve Üniversite’ye serzenişte bulunan bir konuşma yaptı. Menderes bu konuşmasında; “Halk Gazetesinden, Fısıltı Gazetesinden anlamaktasınız ki, ortalıkta bir şeyler oluyor. Dünün müstebitleri şimdi karşımıza çıkmışlar, sanki bu memlekette hürriyet yokmuş gibi, hürriyet isteriz diye bağırıyorlar. Tekrar ediyorum bunlar dünün müstebitleridir. Üniversite hocaları 1946’da nerede idiler? Onlar o zamanlarda hürriyet ve demokrasi hakkında talebelerine ve halka aydınlatıcı malûmat verdiklerini ispat etsinler, ben şimdi hürriyet diye bağırın o hocaların önünde özür dileyim.

Onlar üniversiteyi kin setleriyle çevrilmiş bir papalık zannediyorlar. Hayır sırası gelince onların kürsülerinin dibine kadar gelerek ne yapıyorsunuz diye sorarlar. Bunlar cübbelerini bir zırh gibi sırtlarına geçirirler, devletin işlerine karışırlar. Ne imiş? Muhtariyet varmış. Ne imiş o muhtariyet? Olur mu bu. En çok onlara hatırlatırım. Bugün hürriyet hürriyet diye bağırın çocuklara eski devirde, tek parti hâkimiyetinin nazariyelerini okuturlarken nerede idi bu hocalar?

Öğrencilere gelince sınıflarında döne döne başları dönmüş, 35 yaşına gelmişler, hâlâ analarına bir lokma bile ekmek temin edemezler. Bunlar üniversite üniversite diye verirler yaygarayı. İstanbul sokaklarına taşarlar.

Nedir o üniversite senatosu. Bir sürü genç elemanını nefes almaz hale getirmiştir. Onlar evvela üniversitesinin içinde hürriyeti kaldırmışlardır. Şimdi bana kızarlar. Ama onların bu teşebbüsleri hüsrana uğrayacaktır. Unutmasınlar ki, bu hareketleriyle Adnan Menderes'e değil millet iradesine hücum ediyorlar." (Cumhuriyet 19 Mayıs 1960) Görülüyor ki, Başvekil Turgutlu'da sert bir konuşma yapmıştır. Muhtemeldir ki, İzmir'e gelen haberler, kendisini kızdırmıştır. Esasen yorgun olan Başvekil, en ufak bir tahrik karşısında fevri konuşma yapabilmekte ve bir süre sonra ortaya çıkan durumdan müteessir olmaktadır. İzmir'de eyleme katılan öğrencileri, henüz oy kullanamayan gençler olarak değerlendirirken; bir gün sonra onların başarısızlıktan başlarının döndüğünü ve 35 yaşına geldikleri halde maişet temin edemediklerini belirtmesi şüphesiz mütenakızdır. Ancak aradan yarım yüzyıl geçmesine ve Başvekil'in sert, tavizkâr üslubunun doğru olmamasına rağmen, tarafsız değerlendirildiğinde *acaba tamamen haksız sayılabilir mi?!*

Adnan Menderes bu maksadı aşan talihsiz konuşma sonrasında, yeni yapılan otomatik telefon santrali ile Ahmetli elektrik santralinin açılışını yapmış; buradan Salihli'ye hareket etmiş ve belediye binasının balkonuna çıkarak halkın sevgi tezahüratına teşekkür ederek; Demirköprü Barajı'nı hizmete açmıştır. Sadece bu barajın hacmi 1940 öncesi önemli eseri olan Ankara'daki Çubuk barajının 150 mislidir. Türkiye'nin iktisadî kalkınmasına önem verilen bir dönemde; ülkenin lüzumsuz ve sonuçsuz çekişmelerin içine sokulması, hiç de iyi değildi. *Acaba hürriyet diye, özgürlük diye, Üniversite muhtariyeti diye, Üniversite özgürlüğü diye yapılan bu kısır çekişmenin gerisindeki gerçek ne idi?!*

1960 senesi 19 Mayıs kutlamaları yapılamadı. Sadece Anıt Kabir'e ve Taksim Meydanı'na gençlerin çelenk konulmasıyla iktifa edildi. 24 Mayıs 1960 günü öğleden sonra Ankara'da Harp Okulu'nun gösterisi gerçekleştirildi. Harbiye

öğrencileri, manevra elbisesi giymiş yüksek rütbeli subaylar komutasında Harp Okulundan çıkarak Bakanlıklara doğru yürüyor ve ikibine yakın genç, Harbiye Marşını söylüyordu. Harbiyelilerin önünde General Burhan Uluç bulunuyordu. Harp Okulu öğrencileri Çankaya Yokuşunun yarısına kadar geldi. Yol, atlı polisler tarafından kapatılmıştı. Öğrencileri yürüten subaylar kendi aralarında durum değerlendirmesi yaparak, bu kadar ikazı kafi gördüler ve öğrencileri geri çevirerek, Başbakanlık ve Milli Savunma Bakanlığı önünden geçirerek Harp Okulu'na geri döndüler. Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes ile Ankara Sıkı Yönetim Komutanı Namık Argüç'ün ikazlarına itibar etmeyerek, Harp Okulu öğrencilerinin eyleme sevk edilmesi hiç, ama hiç iyi olmadı.

Bu gençler daha sonraları 22 Şubat ile 21 Nisan ihtilâl teşebbüslerinde de kullanıldılar. Hele 21 Nisan darbe teşebbüsünün akamete uğramasını takiben binden fazla Harbiye öğrencisinin okuldan uzaklaştırılmasında; hiç şüphesiz 24 Mayıs 1960 Harbiye hareketının büyük etkisi bulunmaktadır. Hem yetiştikleri okulun askerî disiplini ve geleneği ihlal edilmiş, hem de 2., 3. ve 4. sınıf Harbiye öğrencileri okullarından edildi. *Acaba bu bilinçsiz ve sorumsuz davranışın; devlet, millet ve bu gençler üzerinde yarattığı maddî ve manevî tahribatın boyutları nedir?!*

Üniversitelerdeki öğrenciler arasında başlatılan öğrenci hareketleri; İstanbul, Ankara, İzmir'le birlikte Bursa, Manisa, Zonguldak gibi, bazı şehirlerdeki Eğitim Enstitüsü ile Teknik Okul öğrencilerine de yaydırılmıştır. Gençler üzerinden bir oyun tezgahlanıyor; bu mizansende Demokrat Parti iktidarını yıpratmak, bezdirmek ve yerinden etmek için özellikle Üniversite gençliği bazan "Koçbaşı", bazan da adeta bir "Manivela" gibi kullanılmıyordu. Daha 1947'lerde öğretim üyelerince Üniversite de yükseltilecek üniversite muhtariyeti itirazları, ellili yılların sonlarında üniversite özerkliğine dönüşmüş ve öğrenciler bu kavramı hürriyet gibi algılayarak sokaklara dökülmüşler, meydanları doldurmuşlar, emniyet güçleriyle karşı karşıya kalmışlar, gözaltına alınmış, tutuklanmışlar, çatışmışlar, yaralanmış ve hatta ölmüşler neticede bir rejim değişikliğine dolaylı ve dolaysız olarak zemin hazırlamışlar.

Başvekil Adnan Menderes 26 Mayıs 1960 günü Eskişehir'dedir. Daha önce açıklanan yurtiçi gezileri programına göre, Eskişehir'den sonra Kütahya, Afyon ve Konya'yı ziyaret edecekti. Menderes Eskişehir'de de kalabalık bir topluluk tarafından tezahüratla karşılandı. Burada Tahkikat Komisyonu'nun çalışmalarını tamamladığını belirterek; "...Bilindiği gibi, Tahkikat Komisyonununun vazifesi Meclis kararıyla üç ay olarak tespit edilmiş bulunmasına rağmen, bir ayda işi

bitmiş oluyor. Bunu kaydetmekten maksadım Tahkikat Komisyonu hakkında koparılmış olan gürültülerle, yapılmış olan asılsız ve esassız bunca menfi propagandaların hakikatle hiçbir alâkası bulunmadığı hususunu belirtmektir.

Maalesef bir aydan beri memlekette çok vahim hadiseler cereyan etmektedir. Bu hadiselerin manası zorlama ile iktidara gelinebilir mi yoklamasıdır. Millet in olgunluğuna ve demokrasinin basiretine inanıyoruz. ...Yolumuz seçim yoludur. Seçimden başka yollarla iktidara gelmenin imkân ve ihtimal dahilinde olmadığını herkesin bilmesi lazımdır.” şeklinde demokrasiyi ve millî iradeyi öne çıkaran konuşmalar yapmasının faydası yoktu. Hürriyet mücadelesine kendini adanmış olarak Demokrat Parti'ye yola çıkan bir Başvekil; on sene sonra bazı çevrelerce tamamen farklı bir hüviyetle, adeta hürriyeti ortadan kaldırılan bir diktatör gibi gösterilmekteydi. Ankara'da askerî birliklerin hareketlenmeye başladığı haberini aldıktan sonra, karayoluyla Kütahya'ya hareket etmek üzere Eskişehir'i terk ediyordu. Bu davranışının sebebi bilinmez. *Acaba Adnan Menderes'in Kütahya mebusu olarak başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasî kariyerinin, yine Kütahya'da son bulması da; bir takdiri ilahî midir?!*

26 Mayıs akşamı saat 20 sularında İstanbul Üniversitesi rektörlük binasında bütün ışıklar yanıyor; öğleden sonra başlayan Senato toplantısı devam ediyordu. Başvekil Menderes'in üniversite profesörlerine yönelik konuşmasına cevap teşkil edecek bir metin üzerinde yapılan çalışmalar sürmekte, basına dağıtılacak bildiri hazırlanmaktadır. Bu toplantıya katılan İstanbul Sıkıyönetim komutanı ile Merkez komutanları ise, hazırlanan bu bildirin basına verilmemesini sağlamak üzere, İstanbul Üniversitesi Senato üyelerini ikna etmeye çalışmaktadır. Bu sıralarda dışarıda ilginç bir gelişme yaşanmaktadır. Saat 20:30'da Üniversite bahçesinin kuytu bir köşesinde sıkıyönetim ilanını takiben üniversitede kurulan karargâhın komutanı Albay Abdülvahit Erdoğan'ın subayları, ihtilâli yapacak kadronun İstanbul grubu mensublarını karşılıyor ve bahçenin karanlık bir köşesinde vazife taksimi yapıyordu. Abdülvahit Erdoğan, Orhan Kabibay, Abdurrahman Doruk, Suphi Gürsoytrak, Orhan Erkanlı, Ahmet Yıldız, Ahmet Er, Şefik Soyuyüce, Şükran Özkaya, Numan Esin gibi büyük bir kısmı birkaç gün sonra Milli Birlik Komitesi üyesi olacak bu subaylara; *acaba Üniversite entelektüel muhitinde, bahçemiz kuytu ve emin bir yer olarak dolaylı veya dolaysız manevî destek mi sağlıyordu?!* Şu bir gerçektir ki, 27 Mayıs ihtilâli; o tarihten sonra gerçekleştirilmiş ihtilâl girişimleri içinde üniversiteyle

en fazla ilişki kurulmuş olanıdır. Belki 28 Şubatın postmodern darbe girişimi de, diğerlerine nispetle Üniversiteyle en sıkı bağlantı içinde idi.

Neticede istenilen oldu. Türkiye radyolarında gece yarısı yapılan anonsla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin idareye el koyduğu; sokağa çıkma yasağı konduğu, sanki aksi bir siyaset izleniyormuş gibi Nato ve Cento'ya bağlı olduğumuz anons ediliyor ve Harbiye Marşı dinletiliyordu. Tıpkı 12 Mart 1971 Cuma, 12 Eylül 1980 Cuma ve hatta 28 Şubat 1997 Cuma günlerinde olduğu üzere; 27 Mayıs 1960 Cuma gününü takiben Türk halkı farklı bir rejimle tanışmaya başladı. Anayasa yürürlükten kaldırıldı, ertesi gün Milli Birlik Komitesi oluşmağa başladı, Cemal Gürsel Paşa Komite Başkanı, Devlet Başkanı ve Başbakan oldu. Üniversitelerde öğrenci hareketleri durdu; demokrasi ve üniversite özgürlüğünü savunan hocalar sustu. *Acaba arzuladıkları özgürlük hasıl mı olmuştur?!*

Daha 1912-13'lerde ordunun siyaset dışı kalması gerektiği görüşündeki Yüzbaşı Mustafa Kemal; İttihat ve Terakki Partisinin icraatını yakinen izlemiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasına şahit olmuştur. Bu itibarla 29 Ekim 1923'de Türkiye Cumhuriyeti ilan edildiğinde; Millî Mücadeleye katılan subayların orduda kalmaları veya siyasete geçmeleri hususunda tercihlerini; bizzat Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal istemiştir. O tarihten beri ordu hep siyaset dışı kalmış idi. Ayrıca Atatürk'ün "Benim en büyük eserim, T.B.M.M.'dir" dediği kurum feshedilmişti. Bu kurum Millî Mücadelenin en çetin günlerinde ve Gazi Paşa'ya en sert eleştirilerin yapıldığı zamanlarda da daima ve özellikle açık tutulmuştu. Buna ilaveten Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'in büyük katkılarıyla hazırlanan 1924 Anayasası da yürürlükten kaldırılmıştı. O Anayasa ki, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu takiben kabul edilerek yürürlüğe girmiş, devleti İkinci Dünya Savaşı dışında tutmuş, Türkiye'nin hiçbir sıkıntıya mahal olmaksızın çok partili sisteme geçişini sağlamış, 1950 deki genel seçimle iktidar değişikliğini hazırlamış, Türkiye'nin siyasî tercihlerini demokrasi içinde yapmasına sebep olmuş ve 36 senedir devletin kanunu esasini teşkil etmişti. Çağdaş ve demokratik batı ülkelerindeki yüzer yıllık anayasalara göre, yürürlükten kaldırılan bizim anayasamız çok yeni idi. Ancak Atatürk'ün banisi olduğu Türkiye Cumhuriyeti de, henüz çok genç idi. Bütün bunlar Atatürk'e bağlılığı ve onun kurduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak adına yapıyordu. Uzun yıllar sonra, gerek Milli Birlik Komitesi üyelerinin gerekse o dönem siyasette görev almış kişilerin yayınlanan anılarında bir husus çok açık bir şekilde ortaya çıkıyordu ki; bu da ihtilâli hazırlayan kadronun bir siyasî partimizle çok yakın

işbirliği içinde olmasıdır. Böylece ihtilâl; askeriye, ilmiye ve mülkiyenin bazı mensublarının bazı üniversite öğrencileri ve bazı matbuat kuruluşlarını da yanlarına alarak müştereken hazırladıkları bir hareket idi. Neticede muasır medeniyeti hedefleyen Türkiye; o tarihlerdeki Latin Amerika, Ortadoğu veya Kore ile daha sonraları Vietnam ve Kamboçya gibi bir Uzakdoğu ülkesi durumuna getirilmişti. *Acaba halk gibi üniversite hocaları ile üniversite gençliğinin çok büyük bir kısmı, bu gerçekleri görmüyor veya farklı mı değerlendiriyordu?!*

İhtilalin hemen ertesi günü Milliyet Gazetesi, “Çanakkale Şehitleri Abidesi”nin tamamlanması için açtığı ve 1,5 milyon lira toplayarak Morto Koyunda bitirilmesine vesile olduğu faaliyetini hatırlayarak; 28 Nisan 1960 da Beyazıt Meydanındaki öğrenci hareketinde hayatını kaybeden, öğrencilerin hatırasını yaşatmak için İstanbul Üniversitesi bahçesine “Üniversite Gençlik Abidesi” kampanyası başlattı. Bunun için ordu mensubları, Üniversite öğretim üyeleri ve gençlerin talepleri üzerine Milliyet Gazetesi bir bağış kampanyası başlattı ve ilk gün 48 milyon lira toplandı. (Milliyet 29 Mayıs 1960)

Bütün bunlara rağmen üniversitelerde belirli bir sükûnet hakim olmuş, herhalde özgürlüğe kavuştuklarından dolayı, öğrenci hareketlerini ve boykotlarını başlatanlar da memnun görünüyordu. Üniversite koridorları ve bahçelerinde artık marşlar söylenmiyor bunların yerine hoş ve ferahlatıcı nihavent makamındaki, bestesi ve güftesi Muhlis Sebahattin Ezgi’ye ait “Hatırla Ey Peri” şarkısını; güftesinde değişiklik yaparak icra eden korolar oluşmuştu. Açıkça belli olmamasına rağmen, bazı hocaların boykotçu öğrencilerle ihtilâlden önce başlattıkları yakın temasları hissediliyordu. Bu minval üzerine derslerin tamamlanması ve tatile girilmesi için Üniversite’nin tekrar açılması ve eğitimin tamamlanması bekleniyordu.

İstanbul Üniversitesinin bazı hocaları da, ihtilalle birlikte mesaiye hızlı başlamışlardı. Nitekim İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar riyasetindeki Ord. Prof. Vasfi Raşit Seviğ, Prof. Dr. Ragıp Sarıca, Prof. Dr. Hüseyin Naili Kubalı, Prof. Dr. Tahir Taner, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Doç. Dr. İsmet Giritli’den müteşekkil heyet memleket meselelerini istişare etmek üzere, askerî bir uçakla Ankara’ya gittiklerinde, henüz Milli Birlik Komitesi tam olarak tereküp etmemiş ve Orgeneral Cemal Gürsel Devlet Başkanı, Başbakan ve Başkomutan olarak göreve başlamamış ve emekliliğinde oturmayı tercih ettiği İzmir’de bulunuyordu. (Cumhuriyet 28 Mayıs 1960) Bu Hukukçular Kurulu, ihtilâlin meşruluğuna ve Milli Birlik Komitesinin darbe

müdahalesini; yoldan çıkmış olan demokrasinin yeniden rayına oturtulması şeklinde değerlendiren bir hukukî mütalâ hazırladılar. Hayli uzun olan bu mütalâ “Bugün içinde bulunduğumuz durum tahkik edilerek ve siyasî bir hükümet darbesi saymak doğru değildir. Devlet, hukuk, adalet, ahlâk, amme menfaati ve amme hizmeti fikrini temsil etmesi ve amme haklarını koruması gereken siyasî kudret maateessüf aylardan, hatta senelerden beri bu mahiyeti kaybetmiş, şahsî nüfuz ve ihtiraslarla zümre menfaatini temsil eden maddi bir kuvvet haline gelmiştir. Her şeyden evvel hukuka bağlı sosyal bir kuvvet olması lazım gelen devlet kudreti, bu ihtiras ve nüfusun tahakkuk vasıtası haline getirilmiştir.

Bunun içindir ki, siyasî kudret asıl devlet kudreti olan ordusu ile adliyesi ve baroları ile vazifesine bağlılık göstermek isteyen memurları ile üniversiteleri ile, umumi efkârın mümessili olan basını ve öteki sosyal müessese ve kuvvetleri ile her türlü manevi bağlantısını kaybederek devletin öz ve ana müesseselerine ve Türkiye'nin dünya devletler camiasında medeni bir devlet olarak lâyük olduğu yeri muhafaza etmesi bakımından olağanüstü değer ve ehemmiyeti olan Atatürk inkılablarına karşı düşman duruma düşmüştür.” cümleleriyle başlamakta ve “bu prensiblerin üzerinde komisyon üyeleri kendi aralarında olduğu gibi, Milli Birlik Komitesi Başkanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetler Sayın Başkumandanlığı ile tamamen müttefiktir. (28 Mayıs 1960)” paragrafiyle son buluyordu. (Vatan 29 Mayıs 1960) Böylece görülüyor ki, ihtilâli takip eden gün hukukçu hocalarımız toplanarak Demokrat Parti iktidarı hakkında yargısız bir infaz hükmünü hazırlamakla kalmamış; aynı zamanda ihtilâl idaresiyle ittifak halinde olduklarını da karara bağlamış bulunuyorlardı.

Yeni anayasa hazırlanmak üzere, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başkanlığında bir komisyon kuruldu. Bu komisyonda da İstanbul Üniversitesi hocaları hakimdi. *Acaba bir ihtilal idaresinde görev yapmak ve Milli Birlik Komitesinin emrinde çalışmak, hukukun temel ilkesine ve üniversite özgürlüğüne uygun bir davranış mıydı?!*

İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, ihtilâlle birlikte öne çıkmıştı. Kendisinin kabinede görev yapacağı veya cumhurbaşkanı olacağı söylentileri yaygındı. Böylece bir soruya muhatap olan Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar “bir hükümet vazifesi düşünmediğini söylüyordu.” (Cumhuriyet 31 Mayıs 1960) Böylece Bakanlar Kurulu üyesi olmayacağını açıkça beyan etmişti. **Acaba cumhurbaşkanı olmayı istemiyor muydu?!** Hoca bunu meskût geçiyordu. Esasen o günlerde üniversitedeki bazı hocaların ve emekli askerlerin

de idarî görev istekleri çok yaygındı. Bu dönemde çeşitli idarî kademelerde görev yapan muvazzaf subaylar haricinde, yaklaşık 22.000 emekli subay ve astsubay da muhtelif idarî görevlere atanmış bulunuyordu. Mesela 27 Mayıs akabinde Edebiyat Fakültesinde görevli bir asistan, yedek subay görevi sona erdiğinden beri itinayla evinde sakladığı askerî elbisesini giyerek Fakülteye geliyor ve idareyi teslim almak istiyordu. Bu meslekdaşım Edebiyat Fakültesinde profesörlüğe kadar yükseldi. Verimli çalışmalarını sürdürdü. Fakat aynı öğretim üyesi, 12 Eylül'den sonra Fakültedeki görevinden nedense istifa ediyordu. *Acaba 1960 da beklediği görevi; bu defa da ıskı mı geçmişti?!*

Yine aynı günkü İstanbul Üniversitesi Rektörü'nü basın toplantısındaki konuşmasında; "Evvvela şunu söyleyeyim ki; Üniversitemiz 9 Haziranda normal tedrisata başlıyor. Bize bu imkânı hazırlayanlara medyunu şükranız.... Ölen arkadaşlarımıza gelinde; bu, bizim için büyük ve unutulmaz bir yaradır. Onları daima hürmetle yadedeceğiz. Devlet ve Hükûmet Reisi ile temas ederek, onları Üniversitemiz bahçesine almak hususunda mutabık kaldık. Her biri için ayrı plaka koyacağız. Üniversitemizde bir abide yapacağız." şeklinde konuşmasını sürdürmüş ve daha sonra anayasa konusuna temas ederek; "Bugünkü hükûmet yeni anayasayı hazırlayan komisyonun başkanlığına beni görevlendirdi... Hazırlanan anayasanın hukukî hüviyetini alması için bir takım yollara başvurulur. Bu müessesan meclisi veya halk referandumu olabilir. Hangisi olacağı hakkında bir karara varamadık. 1 ay bizim, 1 ay da büyük komisyonun çalışması neticesinde yani iki ay sonra anayasa hükûmete arzedilecektir." şeklindeki açıklamalarının maalesef hiçbiri gerçekleşmemiştir. Keza aynı basın toplantısında; "Hukuk bir muvazene sistemidir. Demokrasi adet ekseriyeti değil, muhtelif kuvvetler arasında bir muhasaladır. Bu nasıl bulunur. Arkadaşlarla komisyon çalışmalarında bunu araştıracağız." ifadeleriyle serdedilen görüşler, 27 Mayıs sonrası Türkiye'si için fevkalâde önemli ve bir o kadar da manidardır. (Cumhuriyet 31 Mayıs 1960) Şüphesiz ihtilâlin zemin hazırladığı gergin ve heyecanlı ortamda, Sıddık Sami Hoca'nın yeni anayasa hazırlıkları hakkındaki bu görüşleri fazla dikkat çekmedi ve yankı bulmadı. *Acaba demokrasi halkın, halk temsilcileri eliyle idaresi, yani millî iradenin tecellisi mi; yoksa "demokrasi adet ekseriyeti değil, muhtelif kuvvetler arasında" ki muhassala, yani bileşke midir?! Hoca sistem hakkında kararını vermiş; başkanı olduğu anayasa komisyonunda ittifak bulmağa çalışacaktı. Fakat komisyon çalışmaları bir ay içinde bitirilmediği gibi, ittifakın bulunabilmesi için bazı öğretim üyelerini, anayasa komisyonu dışında bırakılmaları mecburiyetiyle karşı karşıya kalındı ve gereği yapıldı.*

Bunlar cereyan ederken Üniversite’de bazan açıktan açığa karalama kampanyaları başlatılmış, bazı öğretim üyeleri, talebelerin aleyhinde yaptıkları tezahürat dolayısıyla istifaya zorlanmıştır. Mesela Vatan Cephesi üyesi oldukları gerekçesiyle Ankara Üniversitesi’nde Prof. Dr. Emin Bilgiç ile Prof. Dr. Hasan Eren istifaya zorlanıyordu. Keza baskılar karşısında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek, Ziraat Fakültesi Dekanı Sedat Kansu, İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bedii Ziya görevlerinden istifa etmek mecburiyetinde kaldılar. (Ulus ve Milliyet 1 Haziran 1960) İhtilâlle doğduğu farzedilen hürriyet güneşinde; çok kısa sürede hava bulutlanmağa, hatta bulutlar kararmağa yüz tutuyordu. Bunlar Üniversite’de yaklaşan şiddetli fırtınalı ve orajlı hava kütesinin ilk habercileriydi.

Şüphesiz 27 Mayıs ihtilâlinde sonra toplumda bütün dikkatler ölen öğrencilere çevrilmişti. Ankara’da askerî bir sözcünün B.B.C. ye verdiği beyanattan anlaşılacağı üzere, “...Ankara ve İstanbul’da ekserisi talebelere ait olmak üzere bazı cesetlerin toplu halde buz odalarında bulunduğunu söylemiştir. Türk Ordusu Milli Birlik Komitesi adına konuşan Albay, bu gençlerin polisler tarafından sabık hükümet aleyhine nümayişler yaptıkları sırada öldürüldüklerini” ifade etmiştir. (Milliyet 2 Haziran 1960) Keza ihtilâl hükümeti Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Fehmi Yavuz, bir basın toplantısında “...Ankara Üniversitesi’nde son hadiseler dolayısıyla ölüm vakasının kaydedilmediğini açıklamış, fakat İstanbul’da resmi olmamakla beraber, 11 gencin öldüğünü beyan etmiştir.... 1946 dan bu yana cereyan etmiş olan hadiseleri ve ihtilâlin doğuş sebeplerini ilmî yoldan tetkik ettirip, bu hususta bir eser hazırlamakta olduğunu da” belirtmiştir. Şüphesiz böyle bir çalışmanın yapılması çok iyi olurdu; keşke bakanlık böyle bir çalışmayı başlatsaydı. Ankara’da bunlar cereyan ederken, İstanbul Üniversitesi Rektörü de “...Anıt konusuna temas ederek, bunun için Emniyet Sandığının Beyazıt şubesinde bir hesap açıldığını.... şehitlerin tespiti için radyo ve gazetelere ilan verilerek, çocuklarından haber alamayan ailelerin Üniversite’ye müracat etmeleri isteneceği belirtilmiştir. Bu arada Rektör kamyonlarla taşınan birçok cesetlerin çeşitli mezarlıklara gömüldüğünü, fakat henüz bir netice elde edilmediğini ifade etmiştir. Rektör, ölenler hakkında ileri sürülen rakamlar mübağalalı değildir. Ölenler vardır ve bunların tespitine çalışılmaktadır.” şeklinde beyanat vermektedir. (Dünya 3 Haziran 1960) Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar bu basın toplantısında “... Beyazıt’ta şehit düşenlerin Anıt Kabre gömüleceklerini ve hürriyet mücadelesini gerektiği şekilde sembolize edecek bir anıtın da dikilmesi husunda, üniversite yönetim kurulunun bir karar aldığını

söylemiştir.” Yine aynı basın toplantısında ölenlerle ilgili meseleler yanında dünyevî bazı meselelere de temas eden Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar “memleketimizde de subay ve askerlere oy hakkı verilmesi faydalı görülmektedir. Bunun ordunun politikaya karıştırılması demek olmayacağını ileri sürenler, milli inkılâp hareketiyle bütün dünya önünde pek mühim bir imtihan veren ordunun böyle bir hakkı çoktan kazandığını” tebarüz ettirmektedir. (Akşam 3 Haziran 1960) Rektör Ord. Prof. Dr. Onar yine bu toplantıda “Bazı mezarlıklara kamyonlarla getirilip, gömülen talebelerden bahsedilmektedir. Bu iş için Üniversite’de bir tahkik kurulu teşekkül etmiştir. Ölenler hakkında ileri sürülen rakamlar mübalâğalı değildir. Ölenler vardır ve bunların tesbitine çalışılmaktadır. Hadiselerin dosyaları ileride açılacak dava için hazırlanmaktadır.

Milli Komitenin istediği ve Anıt Kabri bir nevi Panteon haline getirmek fikri bence isabetlidir ve güzel bir arzudur. Zaten Atatürk de bir hürriyet kahramanıdır ve hürriyet şehitlerinin Atalarının yanında bulunmalarına mümanaat edecek değilim.” (Yeni Sabah 13 Haziran 1960) ifadeleriyle; ölen öğrenci sayısını hayli fazla olduğunu ve bunların Anıt Kabir’de defnedileceği hususunda Milli Birlik Komite görüşüne karşı çıkmadığını belirtmektedir.

Sıddık Sami Hoca şüphesiz entelektüel kazanımı itibariyle birbirinden çok farklı konularda görüş serdedecek düzeyde bir şahsiyetti. Ancak İstanbul Üniversitesinde Rektör olarak yaptığı bu basın toplantısında; ordu mensublarının oy hakkıyla ilgili konularda kanaatini bildirmesi yerine; 27 Nisan olaylarında hayatını kaybeden ve yaralanan öğrencilerin tam sayısının belirlenmesi gibi fevkalâde önemli bir konuda çalışmalarını şimdiye kadar tamamlayarak, basın mensublarına mütemmim bilgi vermesi bekleniyordu. Hiç şüphe yoktur ki, yaklaşık 1,5 aydır ölü ve yaralı öğrenci sayısı hakkında İstanbul Üniversitesi Rektörünün kesin bilgiye sahip olmaması tasvip edilemez. *Acaba Rektör Bey, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı, İstanbul Emniyet Müdürü ile İstanbul Sıkı Yönetim Komutanı işbirliği yaparak gerçek durumu açığa çıkaramaz mıydı?!*

İstanbul Üniversitesinde ölen öğrenciler hakkında bilgi toplanmak üzere; Tıp, İktisat ve Hukuk Fakülteleri Dekanlarından bir komisyon oluşturmuştu. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü “Anayasaya aykırı kanunların çıkarılmasını ve diktatörlük rejimini protesto etmek, memleketimizin demokratik bir rejimle idaresini istemek için 28 ve 29 Nisan 1960 günleri ile müteakip günlerde yapılan nümayiş ve hareketlere şehrimizin bütün üniversite ve yüksek okulları

iştirak etmiştir. Biz başladık, şanlı ve kahraman ordumuz başardı. Türk milleti ve gençliği aziz ordusuna minnettar ve müteşekkirdir.” şeklinde (Hürriyet 5 Haziran 1960) bir bildiri yayınlamıştır. Böylece 27 Mayıs ihtilâlini başlatan ve başaran kurumlar, İstanbul Üniversitesi'nin bu bildiriyle, bir defa daha teyid edilmiş bulunuyordu. *Acaba bu malumu ilan ne sebeble yapıyordu; yoksa Üniversite muhtariyeti bu muydu?*

Nisan ayında İstanbul Üniversitesinde cereyan eden olaylarda hayatını kaybeden öğrenciler için 8 Haziran 1960 Çarşamba günü bir tören tertiblendi. Bu törende Ord. Prof. Dr. Onar; “İki şehit için yapılan bu tören semboliktir. Başka ölülerimiz var. Onları bulamazsak kardeşleri gibi Atanın yanında kalblerimize gömeceğiz.” (Yeni Sabah 10 Haziran 1960) Bu törenle ilgili çeşitli fotoğraflar gazetelerde yayınlanmıştır. (Mesela Hürriyet 9 Haziran 1960) Bunlar içinde Merkez Binanın kapısına asılan Milli Türk Talebe Birliği'nin Atatürk posterini dikkati çekiyordu. Bu tören hakkında intibalarını Haldun Taner şöyle nakletmektedir. “Üniversiteli hürriyet şehitlerini Ankara'ya nakil töreniyle despot idarenin kapısına kilit taktığı Üniversite'nin sembolik olarak yeniden açılış töreninin aynı güne rastlaması bir tesadüf eseri değildir. Ölenler canlarını, yaralananlar kanlarını bu uğurda seve seve vermeseler bu inkılâp ne bu kadar çabuk, ne de böylesine kansız başarılabilirdi.” ... “Ve kara günlerimizin biricik dayanağı zor anlarda millet iradesinin tek gücü idealist Türk Ordusu bunun içindir ki giriştiği temizleme hareketinde tek ciddi mukavemetle karşılaşmadan tarihe böyle centilmen ihtilâl örneği verebildi.” ... “Bu tarihi günde Ataların ve hocaların gösterdiği ışıklı yolda barbarlığa, zorbalığa karşı giriştikleri savaşta canlarından olan hürriyet şehitlerimize son saygı vazifemizi yerine getirirken, bir medeni cesaret imtihanından yüzünün aklıyla çıkmış, hürriyet ve insanlık savaşındaki ödevini büyük bir yüreklilikle başarmış olan Üniversitemize de saygı ve övünçle bakıyoruz.” (Tercuman 9 Haziran 1960)

Haldun Taner'in Üniversite Profesörler Kurulu'nun çalışmalarıyla ilgili nefis hikayesi, daha sonra kaleme alınmıştır. Bu arada ne olduğu sorulur ise; tedahüle yol açacağı için şimdiden cevap vermeliyim. Fakat İstanbul Üniversitesinde iki öğrenci için yapılan bu cenaze merasiminden sonra, bayrağı sarılı tabutları Ankara'ya gönderilerek, ailelerine teslim edildi. Her zaman olduğu gibi ateş düştüğü yeri yaktı. Roma İmparatorluğu döneminde devlet büyüklerinin defnedildiği yarı mabet-kabristan anlamındaki Pantheon fikri de unutulup gitti. İki öğrenci hayatını kaybetmiş, onlar vasıtasıyla yürütülen menfi propaganda toplumda yankı bulmuş, öğrenciler tahrik edilmiş, kamu düzeni bozulmuş ve

neticede ihtilâl hareketi başarılı olmuştur. Haldun Taner'in ifadesiyle bir "centilmen ihtilâl" gerçekleştirilmiştir.

İhtilâli takiben Demokrat Parti kapatılmış, milletvekilleri Harp Okulunda tutuklu iken, Milli Birlik Komitesi; bakanlar dışında diğer milletvekillerinin ve üst düzey bürokratların serbest bırakılmasını kararlaştırmıştı. Bu karara üniversitemiz hukukçuları derhal itiraz ettiler ve tutukluların bir mahkemede yargılanmaları gerektiği hususunda Komiteyi ikna ettiler. CHP genel başkanı İsmet İnönü DP seçmen kitlesinin toparlanmasına fırsat verilmemesi düşüncesiyle; seçimlerin hemen yapılması ve sivil idareye geçilmesi hakkındaki görüşüne de; Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar şu cevabı veriyordu. "Seçimleri yapmak kadar hatalı bir iş olamaz" (Cumhuriyet 11 Haziran 1960) *Acaba ihtilal idaresi, Sıddık Sami Hoca'nın tahtı himayesinde mi bulunuyordu? Acaba bu ne tür bir ilişki sonucuydu ve acaba Üniversite muhtariyeti bu muydu?!*

İstanbul Üniversitesinde 13 Haziran 1960 pazartesi günü açılış töreni gerçekleşti ve eğitim yeniden başladı. Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, heyecanlı bir konuşma yaptı. İstikbalimizin en mukaddes hazinesi kahraman Türk gençliği, asil ve kahraman Ordumuz Devlet kuvvetini kendi ihtiraslarına ve menfaatlerine alet eden küçük bir zümrenin tegallübü ile kapılarını kapamak zorunda kalan Üniversitemizi, asil Türk Ordusunun sayesinde bugün tekrar açıyoruz. Bize yeni bir devlet veren, hürriyetimizi iade eden Türk Ordusu milletimizin daima ruhu ve mayası olmuştur. Türk gençliği ve üniversite adına Türk Ordusuna minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Üniversiteler milletlerin dimağı ve ruhudur. Milletleri zulüm ve istibdada boyun eğdirmeğe niyetlenenler evvela üniversiteleri yok ederler. Ortadan kaldırırlar. 500 senelik bir tarihe sahip bulunan üniversitemiz de böyle bir harekete, mütenasit bir kitle halinde ayaklanmış ve boyun eğmeyeceğini haykırmış, bütün dünyaya ilan etmiştir." (14 Haziran 1960) Rektör Onar, gençlerin coşkulu duygularına hitap ediyordu.

Sosyal olaylara tarih içinden bakılır ise, pek çok kişinin bu konuşmayla mutabakat içinde olamayacağı açıktır. Zira her rejim üniversitesini açık tutmağa ve güçlü hale getirmeğe çalışır. Ayrıca bir ihtilâl sonucu, Demokrat Parti iktidarı son bulmuştur. Adil ve tarafsız bir mahkeme kararı olmadan, "devleti kendi ihtiraslarına ve menfaatlerine alet eden küçük bir zümre" şeklinde bir ifadeyle; darbeyle görevine son verilmiş, milletvekilleri tutuklanmış, hükümet üyeleri, başbakanı ve cumhurbaşkanı tevkif edilmiş bir iktidar hakkında istihza

ve istihfafla hüküm vermesi de yadırganabilir. *Acaba demokratik bir hukuk devletinde, bir üniversite rektörünün üslûbu böyle olur mu?!* Alkışlar içinde kürsüden inen Sıddık Sami Hoca'ya, Selimiye Askeri Ortaokulu adına öğretmen teğmen Feriha Türeyen, kırmızıyla beyaz karanfillerden yapılmış bir buket verdi. Bunu takiben ordu adına söz alan Milli Birlik Komitesi üyesi Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş de heyecanlı bir konuşma yaptı. "sakıt iktidar meclisin içinde ve dışında anayasayı ihlal etti. İdeolojik bir devirde, tesanüde en fazla muhtaç olduğumuz bir zamanda milletimizi parçalamaya, gruplaşmaya sevk etti. Hırsızlıklar, suistimaller tahammül edilemez bir hal aldı. Bunları milletin gözünden saklamak için basın susturuldu, üniversiteler kapatıldı. Şanlı harbiyemiz imha edilmek istendi. Hatta ordunun lağv edilmesi kararlaştırıldı. İktidar sahipleri üniversiteye karşı copla, silahla bir meydan muhaberesi verdi ve bu meydan muhaberesini kazanacağını sanma gafletine düştü.

Tarih boyunca cemiyetleri iki tip tahrip etmiştir. Bunlardan birisi okuduğu kitaplardaki fikirleri yine kitaplar üzerinde bırakarak iş başına gelenler. Diğeri ise, iktidara sahip olup da fikir ve hareketleri birbiriyle bağdaştıramayanlar.

Sakit iktidar içinde bol miktarda bulunan bu tipler, 27 Mayıs günü Türk Silahlı Kuvvetleri karşısında son nefeslerini vermişlerdir." (Ulus 14 Haziran 1960) Şüphesiz genç ve heyecanlı bir asker olan Milli Birlik Komitesi Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş'in bu konuşması anlayışla karşılanabilir. **Acaba İstanbul Üniversitesi Merkez Binasının bir zamanlar Erkanı Harbiye Umum Reisliği olduğunu mu hatırlatmıştı?!** Binbaşı, Yarbay, Albay rütbelerinde ve nihayet 30 Nisan 1919'da 9. Ordu Kıtaaatı Müfettişliğine atanması münasebetiyle Gazi Mustafa Kemal Paşa da bu binayı ziyaret ederek daha Selanikten beri yakın arkadaşı olan Erkanı Harbiye Reisi Enver Paşayı irşat ve ikaz ettiği bir vakıdır. Mehmet Özgüneş binbaşım da; Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri gibi meseleleri sağlıklı özümseyen, süratle idrak eden, muhteva sahibi muktedir bir komutan olarak temayüz etmeliydi. Mamafih Mehmet Binbaşı da alkışlarla kürsüden indi. Daha sonra Üniversiteden bir genç ile İstanbul Barosundan bir avukat, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti adına Sadun Tanju, şair Behçet Kemal Çağlar, Erenköy Kız Lisesinden bir öğrenci, Dünya Talebe Birliğinden Malezyalı Kenfy Khai günün anlam ve önemini anlatan duygulu birer konuşma yaptılar. Bu arada Dağ Başını Duman Almış marşı söylendi, alkışlar ve tezahüratlar arasında Prof. Dr. Hüseyin Naili Kubalı kürsüye geldi. "...Bir memleket, bir millet yaşama kudretini geçmiş günlerin şerefli hatıralarından olduğu gibi elemli hatıralarından ders alır. Bu hatıralar

içinde 1950 yılında büyük ümitlerle iş başına getirilen şahısların yaptıklarını bu millet biliyor. Bu zümre şanlı ordumuzu bir alet haline getirmek istedi. Fakat bu kahraman ordu bütün haşmetiyle karşılına çıktı ve milletimizi bir defa daha felaketlerden kurtardı. Varolsun şanlı ordumuz.

Daima söylüyorum, ikinci kurtuluş güneşi yakında doğacaktır. O güneş 27 Mayıs sabahı doğdu ve bütün yurdu nurlu ışıklarına garketti. ...' (Ulus 14 Haziran 1960) konuşmasını sürdüren Prof. Dr. Kubalı'yı takiben Teğmen Vural Varhoş ile Kozanlı Onbaşı Ramazan Öz söz alarak duygularını ifade ettiler.

Daha sonra 'karada, havada, denizde ve her yerde ve her zaman, milletim ve, cumhuriyetime sadakatle hizmet edeceğime, Atatürk'ün gençliğe emanet ettiği inkılapların koruyucusu olarak icabında hayatımı dahi seve seve fedadan çekinmeyeceğime namusum ve şerefim üzerine and içerim.'" (Ulus 14 Haziran 1960) yeminini takiben Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren konuşmasını yaptı. Atatürk ve Gençlik Heykeline çelenkler konuldu ve milli oyunlar oynandı. Daha sonra dağıldık. Üniversite ikinci sınıf öğrencisi 21 yaşında bir genctim. Kendi kendime özellikle Sıddık Sami Hoca ile Prof. Dr. Kubalı gibi hukukçuların konuşmalarındaki yargısız infaz gibi cümleleri değerlendirmeğe çalışıyordum. *Acaba hukuku özümsemiş bu olgun hocalarımızın daha itidalli, ihtilâli takip eden süreçte biz gençlere daha sükûnet tavsiye eden bir üslubla konuşmaları gerekmez miydi?! Ben de dedem ve babam itibariyle bir asker çocuğuydum. Ancak üniversitenin açılış töreninde söz alan askerî erkanın konuşmasını pek yadırgamış olduğumu hâlâ hatırlıyor ve üzülüyorum. Keşke bu olaylar ve hatalar manzumesi hiç yaşanmasaydı. İstanbul Üniversitesinin açılışının ertesi günü yayınlanan bir bildiriyle, sekiz öğrencinin kayıp olduğu ilan ediliyor ve yakınlarının yardımı isteniyordu. Keza Üniversite kanununun değiştirilmesi maksadıyla İstanbul Tıp Fakültesi doçentlerinin başlattığı kampanyaya, Hukuk ve Edebiyat Fakültesi doçentleri de katılıyor ve dört maddelik teklifi Senatoya sunmak için bir kampanya başlatıyorlardı. Bu dört madde şu şekilde idi.*

- 1- Enstitü ve klinik direktörlerinin doğrudan doğruya hareketlerinin önlenmesi ve Rektörlerin istediği zaman asistanların işine son verme selahiyetinin ortadan kaldırılması.
- 2- Öğrencilerin fakülteyle münasebetlerinde öğrenci ve öğretim temsilcilerinden ibaret bir kurulun hazır bulunması.
- 3- Profesörlüğün kadro işi olmaktan çıkarılması
- 4- Ordünaryüslük ünvanının direktörlük müddetiyle mukayyet olması (Ulus 15 Haziran 1960) gibi teklifler, aslında üniversitedeki huzursuzluğun temel

sebepleri idi. Ancak ihtilâlin ilk ayının heyecanı içinde hiç dikkate alınmadı; hatta 115 sayılı kanunla da değil, ancak 1750 sayılı kanunla bu sıkıntı bir dereceye kadar giderilmeğe çalışıldı. Keşke o heyecanlı ve gergin ortamda kaale alınsaydı.

İstanbul Üniversitesi'nde öğrenci olaylarında hayatını kaybeden iki öğrenci için yapılan tören, ölen öğrenci sayısının fazla olduğuna dair dedikodular yanında bunu teyid eden resmi beyanlar, üniversite'nin eğitime yeniden başlayacağını duyurulması, Milli Birlik Komitesi Üyelerinin çeşitli beyanları ve ihtilalin gergin ortamı ister istemez heyecan artırıyordu. Bilinemez belki bu ortam bilerek ve planlı yapılıyordu. Bu arada basında da ikinci cumhuriyetin anayasa hazırlıkları başlamış ve nisbî temsil sistemi ile kuvvetler ayrılığı esaslarına uygun bir yapılanma üzerinde çalışılıyordu. (Yeni Sabah 12 Haziran 1960)

Bunu ihtilalden birkaç gün sonra Rektör Onar ilk defa beyan etmişti. İstanbul Üniversitesi'nin yeniden eğitime açılışı münasebetiyle yapılan törende Prof. Dr. Kubalı da vurgulamış ve İkinci Cumhuriyetten bahsetmişti. Nitekim İstanbul Üniversitesi'nin yeniden açıldığı günde geçici anayasanın açıklanması, TBMM'nin yetkilerinin genel seçimlere kadar Milli Birlik Komitesi'ne ait olması, Milli Birlik Komitesi üyelerinin isimlerinin resmen açıklanması ve sanıklar için Yüksek Adalet Divanı kurulması; *acaba sadece bir tesadüf mü idi?!* (Dünya 13 Haziran 1960)

Üniversite huzursuzdu. İhtilâl yapılmış, ancak ilmi ortam için gerekli sükûnet pek oluşmamıştı. Ankara Üniversitesi Senatosu Başvekil Adnan Menderes'e bağlılık telgrafi gönderen iki hocasını ihraç eden ve profesörlük ünvanlarını geri alan Senato kararı tepki çekiyordu. Keza gördükleri baskı karşısında dekanlık görevinden ayrılan üç profesörün durumunu da senatoda daha sonra karara bağlanacağı haberleri yayılıyordu. (Milliyet 17 Haziran 1960) Bu kabil işlemler geçmişte yaşanmış ve hiç fayda sağlamamıştı. *Acaba çabuk unutulma mı; yoksa rövanş alma sebebiyle mi yapılıyordu?!*

İstanbul Üniversitesi'nde Tahkik Heyeti Sekreteri Doç. Dr. Kemal Oğuzman bir beyanat vererek; kayıp öğrencilerin ailelerine Üniversite'nin haberi olmadan sağ oldukları hakkında telgraflar çekildiğinden şikayet ediyordu. Kayıp olduğu ilan edilen beşi hakkında bilgi alındığını bildiren Oğuzman, durumları kesinlik kazanmayan yedi öğrencinin ismini açıklıyor ve bunlardan sadece birinin hangi Fakülte mensubu olduğunu ilan ediyordu. (Milliyet 24 Haziran 1960) Prof. Dr. Kemal Oğuzman çok deneyimli bir idareci, saygın bir hukukçu idi. Mutlaka Üniversite idaresince verilen bir görevi yerine getiriyordu. Ancak geçen zaman

içinde kayıp öğrenci olmadığı ortaya çıktı ve 28 Nisan olaylarında hayatını kaybeden öğrenci sayısının iki olduğu ortaya çıktı. Esasen bu durum Başvekil Adnan Menderes'in 29 Nisan'da yaptığı radyo konuşmasında ve artan asılsız iddiaları bertaraf maksadıyla 15 Mayıs 1960'da İzmir'de yaptığı konuşmada bildirilmiş ve ölüm sebepleri de etraflıca açıklanmıştı. Geçen süre zarfında gerçekler yavaş yavaş ortaya çıkıyordu; fakat bir yerden yayılan birbirlerinden farklı sansasyonel dedikoduların ardı arkası kesilmiyordu. Devlet ve Hükümet Başkanı Org. Cemal Gürsel 5 Temmuz 1960 Pazartesi günü İstanbul Üniversitesi'ni ziyaret etti. Konferans Salonunda hocalara ve öğrencilere hitap etti.

Yassıada mahkemeleri dolayısıyla Türk Ceza ve Usul Kanununda yapılacak değişikliklerle ilgili bir komisyon kuruldu. Bu komisyonda İstanbul Üniversitesi'ndeki hukuk hocaları ağırlıktaydı. Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, Prof. Dr. Naci Şensoy, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Dr. Hüseyin Naili Kubalı, Prof. Dr. Faruk Eren, Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Prof. Dr. Ragıp Sarıca, Prof. Dr. Nurullah Kunter, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Sahir Erman, Doç. Dr. İsmet Giritli, Doç. Dr. Muammer Aksoy görüşlerini 1 Temmuz 1960'da bir rapor halinde Milli Birlik Komitesi'ne sunmuştur. (Cumhuriyet 2 Temmuz 1960) Burada mutabakata varılan görüşlerle, kanunlarda yapılacak değişikliklerin, makabline teşmil edilmesi sağlanmıştır. Böylece ihtilâlle devrilen iktidarın mer'i anayasada olmayan suçla yargılanması yolu açıldı. Bu hukukî içtihat, Türkiye'de büyük sıkıntılara yol açmıştır. Hâlâ tartışmalara sebep olmaktadır. *Acaba hukukî açıdan doğru mu yapılmıştı?!*

Üniversite yaz tatiline girmişti. Bu arada Milli Birlik Komitesi icraatları başlamıştı. Başta Genelkurmay Başkanı ve Deniz Kuvvetleri Komutanı olmak üzere, eski iktidara yakın görünen veya 27 Mayıs ihtilaline katılmadığı zannedilen komutanlar re'sen emekli edilmişlerdi. 2 Ağustos 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi tarafından çıkartılan 42 sayılı kanunla 235 general ile takriben 5000'e yakın subay ve astsubay da emekliye sevk edildi. Üniversite'de de yeni bir kanun çalışmaları başlatılmıştı. İstanbul Üniversitesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyelerine bununla ilgili gönderilen anketlere verilen cevapların sonuçları açıklanıyordu. Dağıtılan 1300 ankete verilen cevap yüzdesi çok düşüktü. Yedi bölüm ve 81 sorudan müteşekkil bu ankete cevap verenler, Üniversite kanununda değişiklik yapılmasına % 90 evet, Üniversite'de ilmî denetime % 95 oranında taraftar, ordinariyus profesörlük

ünvanının % 90 nispetinde kaldırılmasına, dekan ve yönetim kurulu üyelerinin seçimlerine doçentlerin de katılması % 90 oranında, yabancı profesörlerin kurullara ve seçime katılması % 75 oranında olumsuz, kürsü kurulları kurulması % 80 oranında destekleniyor. Profesörlüğe yükseltilmeye ikinci yabancı gerekliliği % 70 oranında uygun karşılanıyor, fakat üniversite öğretim üyelerinin dışarıda çalışmalarına ise % 70 nispetinde olumsuz görüş belirtiliyordu. İlgi çeken bir husus bu ankete, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi hocalarının katılmamış olmasıdır. (Cumhuriyet 5 Ekim 1960)

Üniversitelerarası Kurul 7 Ekim 1960 Cuma günü Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Bedrettin Tuncel riyasetinde İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı ve gece geç saatlere kadar süren toplantının sonucunda Bakan basın mensublarına bir demeç veriyordu. "Bilhassa 27 Mayıs'tan sonra bu hürriyet havasında Bakanlığın üniversitelere empoze edebileceği bir fikri olamaz. Üniversiteler Kanunu tâdili meselesi de onların kendi meselesidir. Halen bu mevzuda bir anket de var. Onların kendi davalarını düşünüp halledeceklerinden eminiz." Keza bu toplantıda gece üniversitesi açılması ve çift tedrisata geçilmesi hususları görüşülmüş ve olumsuz bulunmuştu. (Cumhuriyet 8 Ekim 1960)

Bütün bu çalışmalar, kanun değişikliğinin yakın olduğunun belirtisi idi. Hele basın toplantısında Milli Eğitim Bakanı tarafından yapılan resmî açıklama, esasında yeni üniversite kanunu çalışmalarında sona gelindiğinin bir belirtisidir. Nasıl ki kızı yalnız bıraktığında ya davulcuya ya da zurnacıya varır misali; üniversite kanunu hazırlanması, tıpkı 1946'da olduğu gibi, yalnız Üniversite'ye bırakılmamalı idi. Yeni bir kanunla birlikte, artık Üniversite'de de tasfiye hareketi bekleniyordu. Zira ihtilâl hükmünü icra ediyordu. Üniversite içinden muhbirler, her karışık devirde olduğu gibi, görevlerini yerine getiriyorlardı. Bazı hocalar Demokrat Parti iktidarına yakın olanlar, kürtçü olanlar ve komünist olanlar gibi kriterlerle tasfiye edilecekti. Fakültelerindeki muhbirler, temas halinde buldukları Milli Birlik Komitesi üyelerine sık sık bu hususlarda bilgi aktarıyor ve isim listeleri hazırlanıyordu. Üniversitenin koridorlarında, odalarında ve bazı otellerin lobileri ile restoranlarında, heyecanlı hareketlilik ve toplantılar dikkati çekiyordu. *Acaba muhbirler, Üniversite'nin ıslahı gibi alî bir görevi gerçekten yerine getirmekle mi meşguldüler?!*

Nitekim istenen ve beklenen oldu ve 28 Ekim 1960 ve yine bir Cuma günü; belki de bazılarınca yine hayırlara vesile olması temennisiyle Milli Birlik Komitesi tarafından 114 ile 115 sayılı kanunlar, Resmi Gazete'de yayınlanarak peşpeşe yürürlüğe sokuldu. Sadece üniversite hocaları değil memleket de, tam

bir şaşkınlık içine girdi. Kimse 115 sayılı üniversite kanunuyla ilgilenmiyor ve 114 sayılı kanunun; yani 147 öğretim elemanının, bir daha Üniversite’de görev almamak üzere vazifelerinden affedilmesi ve bu öğretim elemanlarının altı ay içinde başka bir göreve atanmadıkları taktirde emekliye sevk edilmesi hükümlerini konuşuyordu. Bu öğretim elemanları; talebeleri, arkadaşları ve hocaları tarafından Milli Birlik Komitesinin bazı üyelerine jurnallanmışlardı. Görevden uzaklaştırılan hocalar; toplumda ve üniversitede saygın ve yetkin kişilerdi. Ayrıca Türkiye’de üniversiteler fazlalaşıyor, dolayısıyla öğretim üyesi ihtiyacı da artıyordu. Böyle durumlarda yapılan bu icraat, memleketin ihtiyaçlarına tamamiyle tezad teşkil ediyordu. *Acaba Milli Birlik Komitesi üyeleri, bu ciddiyetten yoksun ve yanlış ihbarlara nasıl itibar etmişti?!*

Şu bir gerçektir ki, 114 sayılı kanun Üniversite’ye hiçbir fayda sağlamayacaktı. Gerçekten hiç kimseye fayda getirmedi. Her şeyden önce bu muameleye muhatap olan hocalar ile yakınları, bu travmayı uzun zaman atlatamadılar. Hatta sağlıklarındaki ihtilâtlarla, haksız yere büyük bedel ödediler. Meslekdaşlarını ve hocalarını ihbar edenler de, Üniversite’de rahat ve huzurlu olamadılar. Konu açıldığında, mutlaka kendilerini mazur gösterecek bir müdafaya giriştiler; yahut hadiseyi tevil yolunu denediler. Ciddî ve saygın, ilmî yeterliliği ve niteliği yüksek bilim adamları arasında, 1960 dan bugüne kadar 114 sayılı kanunu tasvip eden bir hocayla karşılaşmadığım bir vakiadır.

Gerçekten 114 sayılı kanun görevlerine son verilen hocalar için sadece bir facia değil; fakat aynı zamanda hukuk açısından da son derece yanlıştır. Disiplin suçu işlememiş, hakkında soruşturma başlatılmamış, ekserisi Kürsü Başkanı, Dekan, Prodekan ve Prorektör olarak liyakatle Üniversite’de görev yapan hocalar; çok haksız bir muameleye maruz bırakılmış ve büyük sıkıntılara yol açılmıştır. Bundan Üniversite büyük zarar görmüştür. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı ile Prodekanı görevden alınmış, İstanbul Üniversitesi Prorektörü Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirildiği Avrupa Üniversiteleri Rektörleri Toplantısında 147 olduğunu öğrenerek Bükreş’ten geri dönmüş; sadece Üniversite camiası değil, bütün toplum bu kanuna büyük tepki duymuştu. 4936 sayılı Üniversite Kanunuyla çelişkili bu icraat dolayısıyla Anayasa açıkca ihlal edilmiş; Üniversite muhtariyeti yok edilmişti. İstanbul Üniversitesi Senatosunun 21 üyesinden 8’i üniversite dışında bırakılmıştı. Kırım özellikle İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi ile Edebiyat Fakültesi’nde büyük boyutlarda idi. Edebiyat Fakültesi bir anda 16 hocasını kaybetmiş, dersler aksamış, sertifika programları değiştirilmiş, Üniversite’de gerginlik ve

umutsuzluk yeniden başlamıştı. Hocalar her fırsatta 114 sayılı kanunu tel'in ve tenkit ediyorlardı. Gerçekten Üniversite muhtariyeti büyük ölçüde zedelenmişti. Oluşan büyük baskıya idareciler de dayanamıyordu. İstanbul Üniversitesi rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar ile İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fikret Narter idarî görevinden istifa etti. Bunu 29 Ekim 1960 da Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin, 30 Ekim de Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mustafa Uluöz ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun istifası takip etti. Üniversite kırıgını; Milli Birlik Komitesi ise şaşkındı. Tasfiyeyle Üniversite'yi huzura kavuşturacağını zanneden Komite üyeleri, maruz kaldıkları anlamakta zorluk çekiyorlardı. Esasında Üniversite'ye önem veriyor ve iyi ilişkiler içinde olmayı istiyorlardı. Fakat Üniversite'de her yönden gelen büyük tepki karşısında şaşırılmışlardı. Durumu yakinen anlamak üzere öğretim elemanları ve öğrencilerle temas etme kararı aldılar ve Üniversite tasfiye faaliyetlerinde önemli görev yapmış Yzb. İrfan Solmazer, İstanbul Üniversitesi öğrencileriyle Talebe Federasyonunda bir toplantı düzenledi.

Burada yapılan konuşmalar, birçok açıdan değerlendirilmelidir. Özellikle kişinin kültür seviyesi, davranış tarzı, tepki düzeyi, hukuk anlayışı bakımından üzerinde ibretle durulması gerekmektedir. Bu itibarla bir kaynaktan (Tuğcu, 1961: 16-17.) aynen aktarılmasını yararlı olacaktır.

Bazı Milli Birlik Komitesi üyeleri Ankara ile İstanbul'daki öğrenci kuruluşlarını ziyaret ederek, ikna etme ve bilgi verme teşebbüslerinde bulundular. Yukarıda anlatılan toplantıya takiben ertesi gün yani 1 Kasım 1960'da saat 17'den sonra Edebiyat Fakültesi'ne gelen Yzb. Numan Esin ile Yzb. İrfan Solmazer, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde geniş bir odada bazı öğretim elemanlarıyla toplanarak, 114 sayılı kanunu tasvip ettiklerini Milli Birlik Komitesi'ne bir telgrafla gönderdiler. Telgrafın altında 1 Ord. Prof., 3 Profesör, 11 Doçent ve 8 Asistanın, yani toplam 23 öğretim elemanının imzası bulunuyordu. Tasvip Telgrafının metni çok, ama çok acıdır ve Komite üyeleri henüz Edebiyat Fakültesinden ayrılmamışken; hazırlanan telgraf metni radyolarda önemli bir habermiş gibi, yayınlanmaya başlamıştı. Başka bir ibret vesikası olan bu metin de, aşağıda verilmiştir. (Yüzkırkyediler Derneği, 1962: 106-107)

Yz. İrfan Solmaz — (Yandırdı kurmay yarbayı göstererek) İşte emniyet müdüğü, bana inandıysanız, ona sorun. Bunların çoğu peş yatanda tevâhif edilecektir. Bu saat işidir.

Şaşırılmışım. Yatana ihanetle suçlandırılan profesörün iş yikdir derslerini dinliyordum, kitaplarımı okuyordum. O profesör Topkapı hadiselerinden sonra bir gün sınıfa heyecanla girmiş, kürsüyü yumrukluyordu, «Hükümetin başında olanlar artık miğdeleri ağrına, ihtifasıarı uğruna, sokak ortasında insanları öldürmeyi düşünecek kadar ileri sirttiler. Dürüst ve kuvvetti bir gençlik radyolardaki ahlak saatiçileriyle, kürsülerdeki nutuklarına yetmezler. Örnekler gerek çocuklar örnekler.» Bu profesör, 27 Mayısın önceki kara gününde Râmi kuşasında tutuklu arkadaşları ziyarete emliş ve «sizinle iftihar ediyoruz, bu topraklara, bu millete lâyük olduğumuz kanlarımızı ispat ettiniz. Dayanın çocuklar, Davamızda haklı-sunuz.» demişti. Ve şimdi onu vatana ihanetle suçlandıranlar tarafından tebrîk edilmüştü.

Bu tabanca oyununun başka arkadaşları da oynadığını, kendileri-ne savunma hakkı tanımayan hocalarımıza nasıl iğrenç iftiralar atıldığını öğrendim. Bir üniversiteli olarak artık bu iftiraların hiçbirine inandırmıyordum. Haklarını tamir edemeyince iyice saldıran zavıf insan-lara girmek iftiralarıydı bunlar.

Ertesi gün asistan bir arkadaş, gördüm. Sınırlıydı. «Ne oldu?», de-dim. Anlattı. 14 lerden Yz. Numan Esin ile Yz. İrfan Solmaz'ın saat 17.00 den sonra Edebiyat fakültesine nasıl geldiklerini, bazı degen ve asistanları tarih bölümünün bir odasında nasıl topladıklarını, bu hareketi alkışlayan tel nasıl hazırladıklarını ve bu telin bir süre sonra radyodan nasıl yayımlandığını... Sonunu dinleyenem, ayırdım.

Düşülyordum; artık üniversitede kalkanlar huzur içerisinde çalışabili-cekler müydü? Yarına güvenle bakabilecekler müydü? Bir gece keirde 147 öğretim görevlisinin işine son verilmişli. Demek ki hükümet ünversitemin kürsüleri dibine girebilir, gayet rahat, esen attım, seni atmadım, sana muhtariyet verdim.» diyebillirdi.

Bir pazar sabahı, 27 Mayıs'ta çıkınca alkışladığım insan Mihir Birlik Komitesini lâğvettim diyordu. Gazetelerde de chatâdan dönmek bir fa-ziletli diyordu. Millîti bir here daha hürsi politikacıardan kurtar-mıştı. Üniversite gençliği olarak bu örnek insana hep inandıkt; ve şimdi dehavresi te gençliği olarak ünversitelerimize sirtülen bu kara lekeyi yalnız onun temizleyebileceğine inanıyoruz.

— Biz hakları ve hürriyetleri için savağan milletlerin, herkesin dos-zuyuz. Onları bütün kabunimize destekliyoruz. Zaten bu inkişâbı da böyle bir şeyden hareket ederek yaptık.

K. — İyi ama yüzbaşım bu son hareketiniz söylediklerinize uynu-yor.
Yz İrfan Solmaz — Biz askeriz, ne yaptığınıza bilirsiniz. Siz deka gençsiniz, işin aşımı bilmiyorsunuz. Bize inanın, güvenin.

K. — Ama yüzbaşım askerler bir toplum idare edemez. Bir tabura yat dersiniz yatar, kalk dersiniz kalkar. Fakat bir millete yat dediginiz zaman kalılabılır, halk dediginiz zaman da yatabılır.

Yz. İrfan Solmaz — Genç dostum, siz biraz heyecanlısınız. Elize okuldâken strateji diye bir ders okutular. Bir milleti idare etmesini bilirsiniz. Belki de bu 147 lerde bazı isabetsizlikler olmuştur. Ama askerlik-te esas on merminin dokuzunu isabet ettirmekdir.

F. — Fakat yüzbaşım, bu sefer çok karavana attınız.

Yz. İrfan Solmaz — (Gülerek) Amerikalının atığı roketlerin de çoğu karavana. Meselâ tanıdığınız bir profesör var mı bu 147 ler içerisinde?

Ben — Var. Prof. T. Eğer onu komünistlikte veya ahliâlsizlikta suçlandıyorsanız, biz mutlaka ondan daha çok komünist, daha çok ahliâlsüzüz.

Yz. İrfan Solmaz — (Kızarak) Hangi fakültede okuyorsunuz?

Ben — Edebiyat fakültesinde.

Yz. İrfan Solmaz — Edebiyat fakültesinde okuyunlar benimle gelsin.

Bizi yan odaya alıp kapayı kılıldedi. Tabancasını çıkarp masanın üzerine koydu. «Bir asker gibi silah üzerine yerim edeceksiniz, çünki size bir devlet sırrı açıklayacağım.» dedi. Yemin ettik.

Yz. İrfan Solmaz — Tanıdığınıza sandığımız o profesör dişi.
U. N. — Tahammül edemedi! Ama siz profesörü vatana ihanetle suç-landırıyorsunuz. Bir memleketin kanunları vardır, mahkemeleri vardır. Eğer böyle bir suç işlenişse orada yargılanır, cezasını görüröl. Siziz ona savunma hakkı vermeden, yargılanmaya ve cezalandırmaya ne hakkınız

TASVİP TELGRAFI

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesör, Doçent ve Asistanları Millî Birlik Komitesi Başkan ve Üyelerine, affedilen öğretim üyeleri ve yeni Üniversiteler Kanunu münasebetiyle bugün aşağıdaki telgrafı göndermişlerdir :

«Biz İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi üyeleri ve yardımcıları Millî Birlik Komitesinin esasen Üniversite câmiasının yüzde 99,6 nisbetinde teklif ettiği şekilde çıkardığı yeni Üniversiteler Kanununa tamamen ve yapılan tasfiyeyi prensip olarak desteklediğimizi bildiririz. Afhılar arasında bugün hak ve hürriyetten bahsedenler tıpkı yıllarca milletin sesini boğmak isteyen düşük iktidarın bağları gibi eski Üniversiteler kanununun antidemokratik hükümlerini daima kendi lehlerine ve daha şiddetli surette tatbik etmişler ve diğer tatbikçiler karşısında hürriyetten yoksul öğretim üyeleri ve yardımcılarının ızdıraplarına kulaklarını tıkamışlardır. Bugün bu gerçeği hatırlatmak mecburiyetindeyiz. Üniversitelerimize hürriyetin sıcak güneşini getiren bu kanunu, sayın Millî Birlik Komitesinin dilediği gibi Türk ilim ve irfanı bakımından milletimiz için hayırlı ve başanlı olacağına şüphemiz yoktur.

Ord. Prof. Dr. Ahmet Erdel.

Prof. Sırrı Erig - Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan - Prof. Dr. Ahmet Ateş.

Doçent Dr. İbrahim Kafesoğlu - Doçent Dr. Zafer Taşlıkoğlu - Doçent Dr. Semavi Eylce - Doçent Dr. Necdet Tunçbilek - Doçent Dr. İsmail Tunalı - Doçent Dr. Halit İnandık - Doçent Dr. Nurettin Sadı Kösemihal - Doçent Dr. Tahsin Yazıcı - Doçent Dr. Cahit Tanyol - Doçent Dr. Faruk Timurtaş - Doçent Dr. Erol Tümertekin.

Asis. Dr. Zengin Ormanlı - Asis. Dr. Bekir Küçükoğlu - Asis. Dr. Necmettin Hacı Emnoğlu - Asis. Dr. Bedriye Denker - Asis. Dr. Muammer Kemal Üzergin - Asis. Dr. Nihat Çetin - Asis. Dr. Turgut Bilgin - Asis. Dr. Acun Kürter.

Edebiyat Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi olarak bu metnin radyoda defalarca yayınlanmış olmasından büyük hicap ve üzüntü duyduğumu itiraf etmeliyim. Hâlâ aynı duygular içindeyim. *Acaba bu ne tür bir haleti ruhiye tezahürü idi?* 147 öğretim elemanının tasfiyesi Üniversite'de kesinlikle tasvip görmedi. Hemen her üniversite, her fakülte ve her kürsü ile klinikten protesto sesleri yükseldi. Üniversitede kimse, ama hiç kimse; hoyrat, hukuka ve kanuna uyarlı olmayan, insan haklarıyla çelişkili bu tasfiyeyi tasvip etmiyordu. O tarihteki gazetelerde de bütün yazarlar tasfiyeyi kınayan, kabul edilemez bulan yazılar yazıyorlardı. Bunlardan sadece bir tanesini; kısa, zeka ürünü esprisi ve iki taraflı keskin kılıç üslubu dolayısıyla, zikretmek istiyorum.

Çetin Altan 2. Kasım. 1960 tarihli (yani tasfiye telgrafının radyolarda okunduğunun hemen ertesi gün) aynen şunu Milliyet Gazetesindeki sütununda yazıyordu. (Yüzkırkyediler Derneği, 1962: 107)

“Eski Hastalık

Çetin Altan

Kaç okuyucu telefon etti.

Üniversiteden kovulan hocalar hakkında büyük zevk duyan, tasfiyesi unutulmuş bazı profesörler ile doçentlerin, Ankara’ya çektikleri memnuniyet ve bağlılık telgrafları okunmuş radyolarda...

Yok canım biz inanmayız buna...

Vaktiyle Vatan Cephesine gönderilmiş telgraflar yanlışlıkla okunmuş olacak....”

Nitekim bu telgraf, Üniversite’de jurnalcilerin yanına telgrafçıları da ilave etmişti. Ancak teselli bulunacak husus şudur ki, tüm üniversite camiasında bu tasvip telgrafı ilk ve tek olarak kalacaktı. Fakülte Dekanlıklarına, Üniversite Rektörlüklerine, Üniversitelerarası Kurul Başkanlığına, Milli Eğitim Bakanlığına 147 öğretim elemanının tasfiyelerinin uygun olmadığına dair üniversite camiasından gönderilen çok sayıda dilekçenin altında yüzlerce öğretim elemanının imzası bulunuyordu. Bu yazıların ve imzaların tamamını bu metninde tek tek ele almak mümkün değil. Ancak Milli Birlik Komitesi mensubu iki üyenin huzurunda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 21 öğretim elemanının tasfiyeyi tasvip telgrafına karşı, başta o tarihte Dekan Prof. Dr. Vahit Turhan olmak üzere 15 profesör, 13 doçent, 16 asistan tarafından imzalanan bir yazıyla, öğretim elemanlarının üniversiteden uzaklaştırılması tasvip edilmiyordu. Bu fakültenin mezunu ve mensubu olmam hasebiyle, Edebiyat Fakültesinde hazırlanan bu metni de, diğer bir ibret vesikası ve vefa örneği olarak zikredilmesi gerektiği kanaatindeyim. (Yüzkırkyediler Derneği, 1962: 205-206)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

21 Aralık 1960

Malfûmunuz olduğu üzere, mevcut kadromuzun imkânlarına göre, bu ders yılında, Fakültemizin muhtelif bölümlerine 1000 talebe alınacaktı. Bu sene Üniversitemize vâki olan büyük tehaccüm karşısında, bugüne kadar 2200 talebe kaydedilmiştir. Buna mukabil 114 sayılı kanunla, Fakültemizi kadrosundan 16 öğretim üyesi ayrılmıştır. Bu durumda tedrisatımız fevkalâde güçleşmiş ve bazı hallerde imkânsız bir şekil almıştır. 114 sayılı kanunun kaldırılması veya yeniden gözden geçirilmesi, gerek Devlet Başkanı ve gerekse Millî Birlik Komitesi tarafından vaad edilmişti ve bu husustaki tasarının da hazırlandığı bildirilmişti. İçinde bulunduğumuz çok müşkül durumun göz önüne alınarak, bu kanun değişikliğinin bir an evvel yapılması ve arkadaşlarımızın vazifelerine iade edilmesi hususunda teşebbüslerinizin sıklaştırılmasını bilhassa rica ediyoruz.

Saygılarımızla

Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyeleri ve Yardımcıları.

İMZALAR

Prof. Vahit Türhan
 » Ahmet Hamdi Tanpınar
 » Tahsin Banguoğlu
 » Macit Gökberk
 » Cemal Türkün
 » Tâyyip Gökblığın
 » Oktay Aslanapa
 » Mehmet Kaplan
 » Refia Şemin
 Doç. Safinâl Duruman
 » Beğlan Toğrol
 » Faruk Perek
 » Nezahât Arkın
 » Jale İnan
 » Nesterin Dirvana
 » Özcan Başkan
 » Bedla Akarsu
 » Faruk Aktın
 » Şehabettin Telindağ
 Asis. Selmin Evrim
 » Ufuk Elsin
 » Nezahat Baydur

Asis. Muhibbe Sarier
 » Nurhan Atasoy
 » Ioanna Kuçuradı
 » Metin Sözen
 » Refik Duru
 » Resan Gürpınar
 Prof. Müntaz Turhan
 » Arif Müfit Mansel
 Doç. Berna Moren
 Asis. Cevat Çapan
 » Salih Tuğ
 Prof. Fahr İz
 » Ahmet Cäferoğlu
 Asis. Berke Vardar
 Doç. Şarâ Sayın
 » Hüseyin Batuhan
 Prof. Cavit Bayşun
 Asis. Zerrin Demir
 » Ali Alparslan
 Prof. Besim Darkot
 Asis. Oktay Akşit
 » Adnan Pekman

Bu vesileyle İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinde kürsü ve kliniklerin ayrı ayrı çeşitli mercilere gönderdikleri ve 114 sayılı kanunu tasvip etmediklerini belirten yazıları; hukuk dışı, kanuna karşı tepki yanında; hocaları ile meslekdaşlarına sahip çıkışları ve gösterdikleri vefa duygusu bakımından da

takdir edilmesi gerekmektedir. Bu itibarla 147'ler meselesinde Üniversite; kendinden beklenen tavrı sergilemiştir.

Bütün bunlara karşı Devlet Başkanı Org. Cemal Gürsel “Biz bu kanunların prensip olarak doğru olduğuna inanıyoruz. Eksik, hatta fazla olabilir. Hatalarımız varsa bunları en kısa zamanda Üniversitenin iştirakı ile düzeltmeğe çalışacağız. Üniversiteye karşı inancımız, bağlılığımız ve sevgimiz büyüktür. Onların emellerinde hizmet etmeye Komite ve Hükümet olarak vazife addettik.” (Cumhuriyet 1 Kasım 1960) şeklinde ifadesiyle tepkiyi azaltmaya uğraşırken Milli Birlik Komitesinin genç subayları, 147'lerin her biri hakkında uzun çalışmaların sonucunda oluşturulmuş dosyaların bulunduğu, bazılarının vatana ihanet ettiği ve tutuklanmalarının an meselesi olduğunu öğrencilerle yaptıkları toplantılarda, ortaya koydukları silah üzerine devlet sırrı olarak açıklıyorlardı. *Acaba listeler objektif esaslara göre dikkatle mi hazırlanmıştı?!*

Şüphesiz 114 sayılı kanunun resmi gazetede yayınlanan metni dikkatle incelendiğinde yapılan yanlışlıklar cevap teşkil ediyordu. Mesela Prof. Dr. Fuat Sezgin isminde bir profesör mevcut değildi. Asistan Fuat Sezgin; İsmet Sezgin'in ağabeyi olup, Arap ve Fars Filolojisi Kürsüsünde asistandı. Almanya'dan Türkiye'ye dönerek Edebiyat Fakültesinde göreve başlamıştı. Bu olaydan sonra görevine dönmedi ve çalışmalarını tekrar Almanya'da sürdürdü. Günümüzde dünyaca haklı olarak kabul gören bir şarkiyatçıdır. Keza Prof. Sebahattin Eyüboğlu isminde bir profesör de mevcut değildi. Prof. Mina İrgat değil, Prof. Dr. Mina Urgan'dır. Doç. Haldun Taner, Okutman Haldun Taner'dir. Kendisi, olaylarda hayatını kaydeden iki öğrenci için tertiblenen cenaze töreninde çok etkilenmiş ve centilmen bir ihtilâl olarak nitelendirdiği 27 Mayıs idaresi tarafından görevinden alındı. Keza Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren gibi bir devrim destekçisi de üniversiteden uzaklaştırıldı. Doç. Memduh Yasa diye birisi İktisat Fakültesi'nde mevcut değildi. O taktirde Memduh Hoca'nın üniversiteden uzaklaştırılmaması gerekirdi. Zira hem soyadı hem de akademik ünvanı yanlıştı. Bu kabil yanlışlıklar İstanbul Tıp Fakültesi hocaları arnasında da çok sık yapılmıştı. Mesela Ord. Prof. Muzaffer Esat Güçhan yerine Ord. Prof. Muzaffer Esat, Prof. Tevfik Berkman yerine Ord. Prof. Tevfik Berkman, Ord. Prof. Ziya Öktem yerine Prof. Ziya Öktem gibi unvan tenzili ve terfii yapılmıştı. Mesela İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde görevli bir tarih doçenti, 114 sayılı yasa mucibince üniversiteden uzaklaştırılmıştı. Fakat aynı hocanın Milli Birlik Komitesi tarafından Kurucu Meclis üyesi seçilmesine beis görülmedi. Keza aynı tasfiye kanunuyla İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki

görevinden uzaklaştırılan Ord. Prof. Dr. Ratıp Berker'in Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu'na Milli Birlik Komitesi'nin atayacağı 5 üye içinde görev verilmesi isteniyordu. Bu hususta Cemal Gürsel'in ricası ve Sami Küçük'ün Ratıp Hocanın evine yaptığı ziyaret yararlı olmayacaktı. Tübitak Başkanı olabilecek liyâkata sahip bir hocanın, Üniversite görevinden uzaklaştırılmasını kabul etmek mümkün değildi. Bu örnekleri daha da arttırmak kabildir. Ancak beyhude bir gayret olacaktır. Gerçekten liste fevkalâde gelişmiş ve güzel yapılmıştı ve büyük sıkıntılara zemin hazırladı. Üniversite'de tatil uzatıldı ve eğitim başlamadı.

Orgeneral Cemal Gürsel, yanlışlığın düzeltilmesinde çok kararlı olmasa bile; yapılan yanlışlığı görüyor ve çözüm yolları arıyordu. Bulunan bir çözüm; 114 sayılı yasaya bir ek madde koymak suretiyle tasfiyede ismi geçenlerin durumunu, mensup oldukları üniversitelerin senatolarına bırakmaktı. Fikir ilk defa Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından ileri sürüldü ve gerçekten çözümünü çok kolaylaştıracak, meseleyi hızla halledecek bir yorumdu. Keşke yapılabilsen! Zira Milli Birlik Komitesi içinde özellikle gençlerin oluşturduğu bir grup, buna şiddetle karşı çıkıyordu. Hatta Yzb. İrfan Solmazır Üniversitedeki huzursuzluk ve öğrencilerin derslere katılmama gibi teşebbüsleri karşısında bir yandan öğrencilerle konuşarak onları ikna etmeğe çabalıyor, diğer taraftan ise, "kişinin hürriyetini haleldar etmeyen, milletin güvenliği bozmayan her türlü hareketlerde serbesttirler. Milli güvenliği sarsacak bir durum meydana çıkarsa bunu ihtilal metotlarıyla çözeriz" (Cumhuriyet 2 Kasım 1960) demek suretiyle hem demokrat hem de ihtilalci kimliği bir arada kullanıyordu. Buna mukabil Milli Birlik Komitesi üyesi Binbaşı Mehmet Özgüneş, Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Bedrettin Tuncel'i ziyaretinde gazetecilere verdiği 147 ler ve öğrenci protestolarıyla ilgili beyanatta farklı ve ilgi çekici şeyler söylüyordu. "İhtilâl düşünür, karar verir ve tatbik eder. Tatbik sondur, bundan dönülmez. Ben her iki kanun da büyük bir ihtiyaca cevap verdiğine kaniim. Öğrenci arkadaşlara güvenmiyorum. Biz onlarla yanyana döğüşük. Onlar bizdendir, bizimledir. Aynı saftayız. Sakal da büyütseler davamızı sarsamazlar. Hedefe onlarla birlikte varacağız. Ben onların Menderes'e nasıl yuh çektiklerini gördüm ve o günlerde gözlerim yaşardı. Hatalar olabilir. Suç işlemedikleri müddetçe vatandaşlar hareketlerinde serbesttirler. Profesörlerin ise bizimle büyük bir fikir ayrılığına düşeceklerini zannetmiyorum. Senato karar ve düşüncelerinde serbesttir. İstedikleri gibi hareket edebilirler." (Cumhuriyet 1 Kasım 1960) Böylece Üniversite'de cereyan eden hareketler için "Biz onlarla yan yana döğüşük" beyanıyla, sadece öğrencilerin hareketi olmadığı anlaşılmaktadır.

Üniversite'deki tasfiye meselesi için senatoların aldığı kararların da dikkate alınmayacağı anlaşılmaktadır. Zira Binbaşı Mehmet Özgüneş "İhtilâl düşünür, karar verir ve tatbik eder. Tatbik sondur, bundan dönülmez." ile "senato karar ve düşüncelerinde serbesttir. İstedikleri gibi hareket edebilirler." ifadeleriyle, durumu gayet sarih bir şekilde açıklamaktadır. Kurmay Yüzbaşı İrfan Solmazer'in beyanlarına Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş'in aynı gün yaptığı beyanat eklendiğinde, Üniversite'den tasfiye edilen öğretim elemanlarıyla ilgili 114 sayılı kanunun tashih edilmesinin hayli zor bir mesele olacağı açıkça görülüyordu.

Eminsu'lardan sonra 147'ler olayı memleketi, Üniversiteyi ve Milli Birlik Komitesi'ni hayli tedirgin etmişti. Komitenin gençlerden oluşan kanadı, Üniversiteden sonra sıranın basına geldiği ve tasfiye yapılacağını beyan ediyordu. Basında yükselen tenkitler de Milli Birlik Komitesi'nde büyük şaşkınlığa ve hırçınlığa sebep oluyordu. Basında Üniversite tasfiyesi pek taraftar bulamamıştı. Buna rağmen Nadir Nadi'nin başyazısı oldukça manidardı. "Yeni Üniversiteler Kanunu'nun eskisine kıyasla çok daha iyi olduğuna şüphe yoktur.... Kanunu hazırlayanlar doğru düşünmüşler, doğru görmüşler ve bilim hürriyetini yürekten özlediklerini ispat etmişlerdir. Üniversitemize taze bir hava getirecek böyle bir kanunla birlikte öğretim kadrolarında bir tasfiye hareketine girişilmesini de yadırgamamak gerekiyordu. Eski rejimin kısır çerçevesi içinde kimi fakültelerde hizipler kurulduğu, bilimsel yetersizliği ayyuka çıkmış kimselerin nasılsa ele geçirdikleri kürsülere yapışıp genç değerlerin yolunu tıkadıkları, Profesör ünvanını müşteri avlamak için bir reklam sayanların ileride rakip olur diye adam yetiştirmekten kaçındıkları hep bilinen gerçeklerdi. Üniversitede tenbel hoca da vardı, gericisi de vardı, çıkar düşkünü, medenî cesaret yoksunu olanı da vardı. Yeni kanundan beklenen faydaları sağlayabilmek için esaslı bir ayıklama şarttı." (Cumhuriyet 2 Kasım 1960) Bu görüşü; farklı kelimelerle Başvekil Adnan Menderes Turgutlu konuşmasında ifade ettiğinde, İstanbul Üniversitesi Senatosu olağanüstü toplantı sert mukabelede bulunma kararı almıştı. Fakat bu defa tekzip dahi edilmedi ve üniversite hocalarına çok daha ağır tarizler ihtiva etmesine rağmen üzerinde hiç durulmadı. *Acaba neden meskût geçildi?!*

Eminsu ve 147'ler olayı neticesinde sarsılan Milli Birlik Komitesi, basın tenkitlerinden büyük rahatsızlık duyuyordu. Nitekim Muzaffer Özdağ'ın gerekirse Babıalî'den de geçeriz sözleri, basında büyük infiale sebep olmuştur.

Artık her taraftan tenkitlere maruz kalıyor ve Milli Birlik Komitesi eski destekçilerini teker teker kaybediyor ve karşısına alıyordu.

Bu arada Üniversite 115 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle boşalan dekan seçimleri yapılıyor; Fakülte Yönetim Kurulları ve Senato temsilcileri belli oluyordu. İstifa eden rektörler yerine seçimler de yaklaşıyordu. Milli Birlik Komitesi Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in beyanlarını, 114 sayılı kanunun değiştirileceği hususunda bir güvence kabul etti ve istifa etmiş rektörler; Üniversitelerde yapılan seçimlere katılarak yeniden seçildiler. Bu arada İstanbul Üniversitesi'nde rektörlük seçimi üzerinde biraz durmak gerekecektir. 115 sayılı kanuna göre iş başında bulunan rektörlerin görevleri, bir geçici maddeye göre üç yıl uzatılacak idi. Ayrıca rektörler iki dönem görev yapabilecekti. Sıddık Sami Hoca iki defa Rektör olmuştu. Ayrıca görevinden istifa ettiğinden dolayı geçici madde mucibince "Rektör bulunanlar kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl daha Rektörlük görevine devam edecektir." imkânını da kaybettiği zannedildi. Rektör adayı çıkartma sırası Hukuk Fakültesi'nde idi. Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ile Prof. Dr. Ragıp Sarıca'nın aday oldukları bildiriliyordu. Seçim günü Prof. Dr. Ragıp Sarıca aday olmadığını bildirdi. Böylece Ord. Prof. Dr. Velidedeoğlu ile Ord. Prof. Dr. Onar aday oldular ve 4 Kasım 1960 Cuma günü İstanbul Üniversitesi'nin Profesörler Meclisinde 212 üyenin 178'inin katıldığı toplantıda Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar 90, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu 85, Prof. Dr. Naci Şensoy 1, Prof. Dr. Ragıp Sarıca 1, Prof. Dr. Orhan Münir Çağıl 1 oy alarak seçimi tamamladılar. (Cumhuriyet 5 Kasım 1960) Böylece Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'ın üçüncü rektörlük dönemi de başladı. Bu seçime 25 öğretim üyesinin katılmayı, yarıdan 3 oy ve seçimde ikinci sıradakinden 5 oy fazlasıyla Sıddık Sami Hoca'nın seçimi kazanması, çok dikkat çekiyordu. Bunun dışında seçimi Milli Birlik Komitesinin bazı üyelerinin izlemesi hayretle karşılandı. Hele seçimle ilgili oyların yazıldığı tahta yanında, Sıddık Sami Hoca ile Milli Birlik Komitesi üyelerinden Numan Esin ile Orhan Erkanlı'nın birlikte poz vererek resim çektirmeleri de fevkalâde manidardır ve Üniversite'de olağan bir durum değildir.

Rektör Onar Küçükalyalı'da evine giderek kendisini tebrik eden gazetecilere "ben hiç istemiyordum, ne yapalım... Üzülüyorum, bu işin daha ağırlaştığı muhakkaktır. Bu durumda bir eziklik ve bir yük altına girdiğimi hissediyorum. Cidden istemiyordum. Fakat arkadaşlarımla ısrarı bana cesaret vermiştir... 27 Mayıs'tan beri bir kader birliği içindeydik. Eğer Milli Birlik Komitesinin

hüsniniyetine ve samimiyetine inanmasaydım Anayasa gibi yarı siyasî bir çalışmaya bile girmezdim. Nitekim şimdiye kadar da hiç bir siyasî faaliyette bulunmadığımı siz de biliyorsunuz.” (Cumhuriyet 5 Kasım 1960) Sıddık Sami Hoca açıkça söylemese de bir iç muhasebe yapıyordu. Seçimi kazanmış, fakat Üniversite’de fazla destek bulamamıştı. Engin idarî tecrübesiyle, eskisi gibi etkili bir çalışma ortamı bulamayacağını hissediyordu. İdareciye kuvvet veren çalıştığı müessesenin desteğini hayli kaybetmişti. Halbuki İstanbul Üniversitesi’nde rektör ve dekan adaylarının ikinci dönem seçimleri daha kolay geçtiği ve büyük ekseriyetle seçimde galip çıktıkları bir gelenek haline gelmiştir. Seçimi az farkla kaybeden, adeta galip sayılır bu yoldaki mağlup, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da tecrübeli bir hoca, saygı duyulan bir insan ve Birinci Mecliste görev yapmış Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın riyasetinde çalışmış bir bürokrat idi. *Acaba, rektör seçiminde birinci olsa hem İstanbul Üniversitesi hem de İhtilâl İdaresi için daha iyi olabilir miydi?!*

Üniversite’de açılış törenleri yapılarak öğretime başladı. İstanbul Üniversitesi’ndeki törene öğretim üyeleri yanında kalabalık bir öğrenci topluluğu, İstanbul Valisi Tümgeneral Refik Tulga ve eşi, Milli Birlik Komitesi üyelerinden Alparslan Türkeş, Orhan Erkanlı, Numan Esin, İrfan Solmazer katıldılar. Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, beş dakika süren açılış konuşmasını şöyle bitiriyordu. “Aile yuvamıza yeni katılan gençlerimizi, yuvalarına dönen üniversitelilerimizi sevgiyle selamlar, hayatları boyunca sağlık ve başarılar dilerim.” (Cumhuriyet 8 Kasım 1960) Bu toplantı sonunda öğrenciler komite üyelerine sevgi gösterisinde bulundular ve sahneye gelen ve öğrencileri selamlayan üyeler coşkulu tezahürata muhatap oldular. Bu duruma çok memnun olan Kurmay Albay Alparslan Türkeş’in heyecan içinde şapkasını havaya fırlatarak mukabelede bulunduğunu hâlâ hatırlamaktayım. Ankara Üniversitesi de törenle yeni ders yılına girdi. Milli Birlik Komitesi üyelerinden Sami Küçük, Sezai Okan ve Ahmet Yıldız’ın da katıldığı açılış toplantısında Rektör Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin; 147 öğretim elemanı meselesi için Milli Birlik Komitesi üyeleriyle yaptıkları görüşme neticesinde “en müsait bir hal çaresi arıyoruz.” ifadesiyle meseleyi vurgulamıştır. (Cumhuriyet 8 Kasım 1960) Esasen Rektör Yetkin ile Rektör Narter, üniversiteden uzaklaştırılan hocaların durumunu samimiyetle takip ettiler ve daima çözüm aradılar. İstanbul Teknik Üniversitesi’nin 8 Kasım 1960 Salı günü yapılan açılış töreninde Rektör Narter “... çok sayıda kıymetli öğretim üyemizin görevlerinden uzaklaştırılmış olmaları, üniversitemiz öğretim ve araştırma çok önemli zorluklar meydana getirmiştir. Bütün bir ömrü büyük bir fedakarlıkla bu müessesede ve bu

öğrenciler için harcamış olan bu arkadaşlarımız hakkında adil bir karar alınacağına emin bulunuyoruz.” (Cumhuriyet 9 Kasım 1960) ifadeleriyle; mağduriyeti açık bir şekilde belirtiyor ve meslekdaşlarına vefalı bir idareci kimliğiyle temayüz ediyordu. Her tarafta ümitsiz ve sıkıntılı bir bekleyiş hakimdi. Milli Birlik Komitesi’ndeki iç çekişme de gittikçe artıyordu. 114 sayılı kanunda değişiklik yapılması, bir geri çekilme olarak algılanıyor ve bu yapıldığı takdirde, arkadan Eminsü kanununun kaldırılmasıyla ilgili baskısının daha da artacağı düşünülüyordu. Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından görevlendirilen ve Prof. Dr. Necip Bilge, Prof. Dr. Zihni Erincin ve Prof. Dr. Rahmi Savcı’dan müteşekkil komisyon çalışmasını tamamladı ve “114 sayılı kanunun 5. maddesi kaldırılmıştır. Üniversite öğretim üyelerinin tespiti senatolar yetkilidir.” şeklindeki kanun değişikliği teklifini, Milli Eğitim Bakanlığı’na gönderdi. (Cumhuriyet 10 Aralık 1960) Bütün bunların dışında Komite içindeki büyük bir mesele, Komitenin uzun süre iktidarda kalmasını isteyen genç kanadın bir türlü ikna edilemeyeşiydi. Artan bu gerginlikler çözümleri içinden çıkılmaz bir hale getirmişti. Nihayet beklenen oldu ve 13 Kasım 1960 gecesinde Milli Birlik Komitesi’nin 14 üyesi sorumsuz icraat ve beyanatlarla itibar ve destek kaybettikleri gerekçesiyle zorunlu olarak tasfiye edilerek, aileleriyle birlikte yurt dışında, çeşitli ülkelerin Türkiye Elçiliklerine müşavir olarak görevlendirildiler. İhtilal bir defa daha hükmünü icra etmiş ve bazı destekçilerini devre dışı bırakmıştı.

Üniversite’nin tepkisine rağmen, 147’lerin görevlerine iade edilmeleri bir türlü gerçekleşmiyordu. 14’lerin devre dışı bırakılmasına karşılık, beklenen karar nedense çıkmıyordu. Emsal teşkil edeceği ve Eminsuların da geri dönmek yolunu açacağından endişe ediliyordu. Ayrıca memleket meseleleri de derinleşiyordu. Yeni anayasa hazırlığı, Yassıada mahkemeleri, yurtiçi ve dışından yapılan demokrasiye yeniden dönme baskıları, Orgeneral Cemal Gürsel’in sağlığının bozulmaya başlaması, Komite’nin bazı üyelerinin siyasete girme hususunda aşırı istekleri vs. gibi sebeplerle Milli Birlik Komitesi’nin çalışmaları yavaşlamıştı. Böylece Üniversite’ye karşı yapılmış hatanın telafi edeceğine dair beliren ümitlerin gittikçe kaybolmasına sebep oluyordu. Hatta bazı gazetelerde, 147’lerin tamamının değil bir kısmının bile, Üniversitelerde tekrar görevlerine başlamalarının mümkün olamayacağına dair haberler çıkıyordu. Ankara’da toplanan Üniversitelerarası Kurul, Milli Birlik Komitesine müracaat ederek 114 sayılı kanunda esas olan gerekçeleri ve tasfiye edilen öğretim elemanlarının dosyalarını istemiştir. Ancak tasfiyeden önce yapılan tahkikata ait hususi mahiyette olduğu söylenen evrakın, “14’ler”den kanunu

teklif edenlerin komiteden ayrılışıyla ortadan kaybolduğu ve bulunmadığı anlaşılıyordu. (Cumhuriyet 25 Kasım 1960) Halbuki 14'ler geceyarısı evlerinden alınarak askeri havaalanına getirilmiş ve yurtdışına gönderilmişlerdi. Bu itibarla yanlarında evrak götürmeleri mümkün değildi. *Acaba 147'lerin tasfiyesi ahbap çavuş ilişkisi içerisinde beyan edilmiş jurnallere göre yapılmış olmasın?!*

Milli Birlik Komitesi gibi hükümet de bir açmaza girmişti. Üniversitelerarası Kurulun istediği dosyalar bulunamıyor; buna rağmen 114 sayılı kanun da değiştirilemiyordu. Böylece 147 öğretim elemanın vazifelerine dönmeleri ve haklarındaki resmi evrak veya dosyaların ait oldukları senatoların verilmesi; iddiaları varit görülenler için üniversitelerin kendi organlarıncası tasfiye edilmeleri hususunda 4936 sayılı kanunun amir hükmü yerine getirilemiyordu. Esasen aynı husus, 115 sayılı kanunda da değiştirilememişti. Üniversite güç bir döneme girmişti. Böyle bir ortamda Rektör Onar “Üniversite noktai nazarında ısrar edecektir” diyordu. Gazeteciler bu işi nasıl halledeceğini sorduklarında “Yalnız bir noktada paralellik var, o da bu meseleye el koymak lüzumunun anlaşılmasıdır. Bunun usulünde de er geç birleşeceğimizi ümit ediyoruz”. Keza Onar hükümetle bir görüş birliğine varılmadığında istifasının bahis konusunun olup olmadığı sorusuna da, “Hayır beyefendi, istifa edecek değiliz. Biz vazifemize devam ediyoruz ve edeceğiz” cevabını veriyordu. (Cumhuriyet 28 Kasım 1960) Sıddık Sami Hoca gergindi; zira hareket sahası Rektörlük seçim sonuçlarıyla daralmıştı. Eskisi gibi geniş alanda hareket serbestisini artık bulamıyordu. Nisan ve Mayıs aylarındaki öğrenci hareketlerinin toplumda yol açtığı heyecan da duruluyordu. Eski beyanlar ile yeni durum arasındaki fark, dikkat çekmeye başlamıştı. Kamyonlarla taşınan öğrenci cesetleri, Et ve Balık Kurumu depolarında saklanan naaşlar vs. nin gerçek olmadığı anlaşılmağa başlanmıştı. Ayrıca Milli Birlik Komitesinin üniversiteyle nispeten yakın ilişkide bulunduğu, öğrencileri ve üniversitesi idarecilerini sık sık ziyaret grubu da görevden uzaklaştırmıştı. Böylece Üniversite ile Komite arasındaki ilişkiler daha ciddi, tutarlı ve dengeli hale getirilmişti. Beklenen ve olması gereken nihayet düzenlenebiliyordu.

Buna karşılık İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fikret Narter, gazetecilerle görüşürken daha açık beyanlarda bulunuyordu. “...114 sayılı kanun hakkındaki görüşlerini bildiren raporu yetiştiremediklerini, zira bazı kademelerden geçmesi gerektiğini, bunun için de mesela 15 günlük bir müsaade isteyeceklerini bildirmiştir...” devlet ve hükümet başkanının “Hata varsa

düzeltilenektir” sözünün iki manada anlaşılabilceğini, kendilerinin bu sözü şahısta hata olarak değil, prensipte hata olarak anladıklarını ifade ile gerek bizim yönümüzden ve gerekse hükümet yönünden hatanın düzeltilmesi konusu zor olmakla beraber behemal bir formül bulmak icap ediyor. Bulmaya çalışacağız.” şeklindeki beyanlar gayet açık ve kararlıydı. Rektör Narter ayrıca görevlerinden affedilen hocaların maddi durumlarının iyi olmadığını, bu sebeble Ankara’da Emekli Sandığıyla temas ederek çare arayacağını da ekleyerek meselenin bir başka insani boyutunu vurguluyordu. (Cumhuriyet 28 Kasım 1960)

Ankara Üniversitesi Rektörü de “Üniversiteden affedilen öğretim üyelerinden 33 tanesi Ankara Üniversitesi’ndendir. Ankara Üniversitesi Yönetim Kurulu toplanarak vereceğimiz kararın senatodan geçirdikten sonra komiteye arz edilecektir” şeklinde açıklamasıyla duruma vuzuh getiriyordu. (Cumhuriyet 28 Kasım 1960) Birkaç gün sonra yine Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin; “yapacakları toplantıda Milli Birlik Komitesi tarafından affa uğrayan Ankara Üniversitesi’ne mensup 33 öğretim üyesinin durumu gözden geçirilecektir. Yönetim Kurulu burada alacağı kararı Senato’ya bildirilecektir. Senato ise, önümüzdeki hafta toplanacak ve kurulun hazırlayacağı raporu tetkik edecektir” (Cumhuriyet 1 Aralık 1960) şeklindeki ifadesiyle hem Ankara Üniversitesi’nde yapılacak müzakerelere açıklık getiriyor, hem de komitenin fevkalâde gayri hukuki tasarrufu neticesi yürürlüğe konulan 114 sayılı kanunun yarattığı tahribatı meşru yollarla alabildiğince bertaraf etmeye de çalışıyordu. Nitekim İstanbul Teknik Üniversitesi Senatosu görevlerinden affedilen 28 öğretim elemanı hakkında durum değerlendirmesini bir hafta içinde bitirerek, neticeyi Milli Eğitim Bakanlığı’na gönderiyordu. (Cumhuriyet 8 Aralık 1960) Ankara Üniversitesi de senato çalışmalarını tamamlayarak, “114 sayılı kanunun 5. Maddesi kaldırılmıştır. Üniversite öğretim üyelerinin durumlarını tesbite senatolar yetkilidir” şeklinde değişiklik teklifini Bakanlığa sunmuştu (Cumhuriyet 10 Aralık 1960) Üniversitede gergin bekleyiş sürüyordu. Tasfiyeye tabi tutulan 147 öğretim elemanın durumu Milli Eğitim Bakanı’na sorulduğunda, “Bakan, İstanbul Üniversitesi hariç, cevapların geldiğini, İstanbul Üniversitesi’nin de 15 günlük bir mehil istediğini, bu mehilin de dolduğunu, dolayısıyla çok gizli kaydı ile tertiplenen dosyaların Başbakanlığa intikal ettirilmek üzere bulunduğunu söylüyordu. (Cumhuriyet 20 Aralık 1960)

Bekleyişler sürerken İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fikret Narter “Düzeltilme yapılırken iki nokta üzerinde durulmasını çok mühim

görmekteyiz. Birincisi 114 sayılı kanunla kırılan şeref ve haysiyetlerin yerine getirilmesinin temini ki, bunun için en açık yol 114 sayılı kanunun ilgasıdır. İkincisi ise, bu düzeltmeye rağmen üniversitemize dönmek istemeyecek olan öğretim üyelerimizin kanuni tekaütlük müddetlerini doldurmamış olmalarından dolayı mağduriyetlerini önlemek için bir munzam hizmet müddeti kabul etmektir.” (Cumhuriyet 27 Aralık 1960) Rektör Narter meseleyi çok açık şekilde ortaya koyuyor; hassasiyeti yanında etraflı düşüncesiyle takdir topluyordu. Keza Ankara Üniversitesi Rektörlüğü de yaptığı çalışma neticesinde 147’ler mevzuunda 114 sayılı kanunun tamamen ilgasını istememişlerdir. Çünkü affedilen öğretim üyeleri arasında; daha önce senatonun ihraç ettiği 4 profesör de bulunmaktadır. Şayet 114 sayılı kanun kaldırılacak olursa bu profesörlerin de Üniversite’ye dönmeleri mümkün olacaktır. Bu yüzden Ankara Üniversitesi “114 sayılı kanunun 5. Maddesinin ilgasını ve bunu mümkün kılan kanunun meriyete giriş tarihinden itibaren üniversiteye girmek isteyenlerin 15 gün içinde üniversitelere müracaat etmelerini, uygun görülenlerin kabul edilmelerini istemişlerdir” şeklinde beyanıyla olumlu görüş bildirmişlerdir. (Cumhuriyet 27 Aralık 1960) Ankara Üniversitesi Senatosunun dört öğretim üyesiyle ilgili aldığı karar ile 114 sayılı kanunu birlikte mütalaa etmek ne derece doğrudur, bu tartışılabilir. Fakat bu çekince hariç tutulduğunda, Ankara Üniversitesi de meselenin çözümünde olumlu görüşte idi.

Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Bedrettin Tuncel yeni Milli Eğitim Teşkilât Planı hakkında açıklamaları sırasında, konuyu 147’ler meselesine getirerek, “...şu noktayı da belirtmek isterim ki, 114 sayılı kanunla affedilen öğretim üyeleri ve yardımcıları gerçekten büyük bir olgunluk göstermişler ve göstermeğe devam etmektedirler. Haklarında en uygun kararın pek yakında verileceği ümidini taşımakta devam ediyorum. Gece gündüz düşünülen bu konuda Milli Birlik Komitesi ve hükümetinden kurucu meclisten önce bir karar çıkacağı ümidini taşıyorum. Bu karar üniversitelere ferahlık getirecek ve huzursuzluğu ortadan kaldıracaktır” şeklinde olumlu görüş bildiriyordu. Keza Rektör Narter de komite üyeleriyle görüşüğünü ve “...kat’i olarak söyleyebilirim. Bu iş Kurucu Meclisten önce halledilecektir” şeklindeki görüşleri, Üniversitesi çevrelerinde memnuniyet uyandırmıştı. (Cumhuriyet 29 Aralık 1960)

Bu kadar açık haksızlığa, hukuka uysuzluğuna, toplumda ve üniversitede fazla taraftar toplamamış olmasına, yetkililerin her defasında olumlu görüş bildirmesine rağmen 147 meselesi bir türlü çözümlenemiyordu. Aylar geçmesine rağmen, beklenen sonuç maalesef gerçekleşemiyordu. İnsan ister

istememez Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş'e hak veriyordu. Zira kendisi "ihtilal düşünür, karar verir ve tatbik eder. Tatbik sondur, bundan dönülmez" şeklindeki görüşü muhtemelen Milli Birlik Komitesinde de ağırlık kazanıyordu. Her ne kadar ihtilâl idaresinin fazla düşünülmeden ve meseleyi etraflıca değerlendirmeden verdiği bir kararı, kanuna ve hukuka uyarlılığına özen gösterilmeden tatbik edilmiş olsa bile 114 sayılı kanun değiştirilemiyor, sıkıntı ve mağduriyet artıyordu. Kurucu Meclis çalışmalarına başladı ve 147'ler için verilen sözler maalesef yerine getirilmedi.

İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Ege Üniversitesi rektörleri ile her üniversite senatosundan iki temsilcinin katılımıyla oluşturulan ve Üniversitelerarası Hususi Kurul ismi verilen Kurul, 147'ler meselesi için 14 Ocak 1961 de toplandı. Bu meselenin hukuk ve üniversite muhtariyeti çerçevesi dahilinde halledilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması kararını aldı. (Cumhuriyet 19 Ocak 1961) Bununla ilgili bir muhtıra Devlet Başkanı ve Başbakanı Orgeneral Cemal Gürsel ile Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'na, Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin tarafından verilerek; 147 öğretim elemanına üniversitelerde duyulan ihtiyaç belirtildi. (Cumhuriyet 19 Şubat 1961) Kurucu Meclis Bütçe çalışmaları sırasında üniversite bütçesi müzakere edilirken 147'ler meselesi sıklık münakaşalara zemin hazırlamıştır. Bu sırada Ahmet Oğuz "...bugüne kadar 114 sayılı kanun hakkında herhangi bir soru sorulmadığından bahisle, Bakanın sinirlenmeden kendisini onların yerine konulmasını belirtmiş ve "bunlarla ilgilenildi mi? Bir yere nakledilmeleri veya biryere tayin edilmeleri soruldu mu? Bilgi, ilim, irfan tek mesnedimizdir. 114 sayılı kanunun hakkında yeni bir prensip kararı alınmadığına dair sözler çeşitli arkadaşlarımızın bu meseleye dokunma(ma)larına sebep oluyor. Kül altında bir kor mu yanıyor" ifadeleriyle, meseleyi bütçe komisyonuna taşımıştır. (Cumhuriyet 17 Şubat 1961) Bu sırada ortak bir bildiri yayınlayan 147'ler 114 sayılı kanunun hatalı olduğunu belirttiler. Kanunun belli kimseler için değil; belli ölçülere uygun durumlara giren kimseler için hüküm koyması gerektiğini ve ancak bu suretle eşitliğin sağlanacağı tebarüz ettirdiler ve bir an önce Kurucu Meclisin durumu değerlendirmesini belirttiler. (Cumhuriyet 18 Şubat 1961) İstanbul Üniversitesi Rektörü Onar, Trakya Üniversitesi'nin kuruluşuyla ilgili toplantıda; "...Türkiye'de yalnız üniversite problemi değil, tahsil problemi var" bugün bizim arkeoloji bölümünde 500 öğrenci var. Bu dünya arkeolog ihtiyacına cevap verebilecek bir bölümdür. Yarın bu bölümü bitirenler ne iş yapacaklardır?"

şeklinde konuşmasını sürdürürken; 147'ler konusunda “teşebbüslerimize devam edeceğiz şeklinde cevaplandırmış” (Cumhuriyet 18 Şubat 1961).

Gerginlik ve sıkıntılı bekleyiş, günler geçtikçe daha da artıyordu. Bu arada Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri bir bildiri yayınlarak; “Kendilerine çok şey borçlu olduğumuz, fakat görevlerine son verildiği için derslerimizde dinlemek imkanından mahrum bulunduğumuz profesörlerimize olan saygılarımızı ve minnettarlık duygularımızı bir kere daha açıklarız.” (Cumhuriyet 20 Şubat 1961) Nihayet Milli Eğitim Bakanlığı bir kanun tasarısı hazırlayarak, 147'lerin Üniversite'ye dönmeleri hususundaki işlemleri başlattı. Konu 21 Aralık 1961 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda da değerlendirildi ve yeni kadro ihdas edilmesi teklifiyle kanun tasarısı haline getirildi. (Cumhuriyet 22 Aralık 1961) Bu kanun tasarısı Başbakan İsmet İnönü riyasetinde kurulan koalisyon hükümetinde de değerlendirilerek meclise sevk edildi ve 28 Mart 1962'de kabul edilerek, 147'lerin üniversiteye dönüşleri kararlaştırıldı. Böylece 147'ler kürsülerine dönmek için bir ay içinde müracaatlarını yapacaklar ve göreve dönmeleri uygun görülmeyenler için Üniversite senatolarının gerekçeli karar vermesi gerekiyordu. (Cumhuriyet 28 Nisan 1962) Böylece 1961-62 ders yılını bitiren, Mayıs sonlarında görevlerine iadeleri neticelendi. Ancak çok dikkatle ve ders alınmasını gerektirecek; ibretle üzerinde durulması gereken bir hadise cereyan etti. İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fikret Narter, idarî görevinden istifa etti. Yerine ikinci turda Prof. Dr. Hikmet Binark seçildi. (Cumhuriyet. 28 Nisan 1962) Şüphesiz bu istifa, sıradan bir idarî görevi bırakma şeklinde değerlendirilmemelidir. Herşeyden önce 147 öğretim elemanın görevden alınışındaki hukuk dışı davranışa, Rektör olarak meselenin çözümü için yaptığı teşebbüslerin çoğunun akamete uğratılmasına, bu hususta kendisine verilen taahhütlere uyulmamasına ve bu sebeble bazen kendisinden kaynaklanmayan yanlış beyanlarda bulunma mecburiyetinde bırakılmasına; prensip sahibi, şahsiyeti ve ilmi itibarıyla güven ve saygı duyulan bir hocanın tepkisidir. Prof. Dr. Fikret Narter İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi'nde Dekan ve Üniversite Rektörü olarak görevini layıkıyla tamamladıktan sonra 1981 senesinde yaş haddinden emekli oldu. Fakat Kocaeli Devlet Mühendislik Akademisi'nde 1993 senesine kadar ders vermeye devam etti ve 2000 senesinde İstanbul'da vefat etti. Kendisi ısı Tekniği Mühendisliği yanında; başta turizm olmak üzere çeşitli kültürel etkinlikleriyle de temayüz etmiş, şükranla ve rahmetle anılacak bir hoca idi.

Şüphesiz bir yanlıştan dönülmüş; hukuk dışı bir işlem sonlandırılmış, görevden re'sen emekli edilmiş hocaların hakları teslim edilmişti. Fakat yaratılan huzursuzluk, pek çok sunî gerginlik uzun seneler devam etti. Üniversite'de meslekî ilişkiler medenî ölçülerde devam ediyordu. Ancak lüzumsuz yere yaratılan kırgınlıklar, unutulamıyordu. Üniversite'de bu hususta hiç sıkıntı yaşanmadığı söylenemez. Yapılanlar mazide kalmıştır. Dikkatle değerlendirilmeli ve ibret alınmalıdır. Bütün samimiyetimle temenni ederim ki, Üniversite bundan sonra bu türlü tasfiyelere muhatap olmasın. 147'lerin çektiği maddî ve manevî sıkıntıya yakinen şahit oldum. Hatta telgrafa imza koyan bir meslekdaşımın, 12 Eylül 1980 ihtilâlinde sonra 1402 sayılı kanunla üniversite dışına çıkarıldığında yaşadığı sıkıntılar da malumumdur. Artık geçmişte kalan bu acıların, kimseye yararı dokunmayan bu türlü davranışların tekrar etmeyeceğine inanmak istiyorum. Üniversite'nin yaşadığı 147 hadisesi, çok çeşitli açılardan, gerçekten çok acı veren ve çok iyi değerlendirilmesi gereken bir durumdur. *Acaba yaşanmasaydı ve bu tasfiye yapılmasa idi, Üniversite bundan daha büyük zarar mı görecekti?!*

Hiç şüphe edilmemelidir ki, 114 sayılı kanuna bağlı olarak büyük bir trajedi yaşanmıştır. Ancak aynı gün Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 115 sayılı Üniversiteler Kanunu, esas itibarıyla 1946 senesinde yürürlüğe giren 4936 sayılı kanunun aksayan maddelerini değiştirmiş, düzeltmiştir. Bu sebeple bir devrim değil, fakat gelişim sonucudur. Nitekim 81 madde ile 17 geçici maddeden oluşan 4936 sayılı kanunun, 40 maddesi değiştirilerek günün koşullarına uyarlanmıştır. 1946 ile 1960 seneleri arasında geçen 14 sene içinde, iktidarlar üniversite muhtariyetini Üniversiteden hep farklı yorumlamışlardır. Kanunu uygulamak ve nizamı korumakla mükellef olmak, muhtemelen öğretim üyelerinden farklı değerlendirmeye zemin hazırlamıştır. Keşke İktidar ile Üniversite arasındaki ilişkiler sertleşmese ve olaylar bir ihtilâle kadar sürüklenmeseydi. 4936 sayılı kanunda tepki çeken en önemli hususlar Milli Eğitim Bakanı'na tanınan kadro tahsisi ile görevden re'sen uzaklaştırma veya bakanlık emrine alma işlemleriydi. Buna karşılık 115 sayılı kanunla görevden alınma kararı Milli Eğitim Bakanı'ndan alınarak Üniversitelerarası Kurul'a verilmiştir. Kadro tahsisleri ise, artık Maliye Bakanlığı uhdesindedir. Üniversitelerden gelen kadro isteklerine, imkânlar nispetinde cevap verilmiş; kürsülerin kadro talepleri yerine getirilmiş, böylece kadro bekleyen hocaların sıkıntıları giderilmiş ve Üniversite'de huzursuzlukların, bazan patlama noktasına gelen karışıklıkların önü alınmıştır. Kürsülerin aktif ve pasif

kadrolarına sıkı sıkıya uyularak kadro tahsis edilme işlemi hâlâ mevcuttu; fakat bir hayli gevşetilmişti.

Keza 115 sayılı kanun ordinaryüs ünvanını kaldırmış; fakat daha önce bu akademik payeyi kazananların haklarını saklı tutmuştur. Öğretim üyelerinin emeklilik yaşı hususundaki karışıklıklar giderilmiş ve 70 yaşından sonra Fakültenin teklifi ve Senatonun uygunuyla öğretim üyeliği görevi, her sene uzatılıyor ve devam ediyordu. Bu madde, kanun yürürlüğe girdiği günlerde Milli Birlik Komitesi'nde önemli konumda olan bir albayın; Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan ve çok saygı duyduğu bir hocaya cemile olarak konulmuştu. Hoca o tarihlerde A.B.D.'den dönmüş ve bir otomobil getirmişti. Bağdad Caddesinde arabasıyla hız yapması; sağlığının düzgün olduğuna delil sayılıyor ve görevi bir yıl uzatılıyordu. Bu muamele, yine aynı Fakültede görev yapan, fakat sağlığı pek yerinde olmayan ve derslerine fazla devam edemeyen diğer bir hocaya da emsal teşkil ediyor ve onun da görevi uzatılıyordu.

Fakültelerde akademik meselelerin görüşüldüğü ve karara bağlandığı Profesörler Kurulu, sadece Ordinaryüs profesörler ile profesörlerin katılabildiği bir kurul idi. 115 sayılı kanunla iki doçent temsilcisi de kurulda temsil edilmeye başladı. Keza Fakülte Yönetim Kurulunda da iki doçent temsilcisinin katılması sağlanmıştır. Yine 115 sayılı kanunla Fakülte Yönetim Kurulu'nda ilgili konular görüşülürken asistan ile öğrenci temsilcisinin de katılması ve görüşünün alınması hükme bağlanmıştı.

115 sayılı kanunla Kürsü Kurulları da oluşturulmuştu. Bu kurullar yılda en az dört defa toplanacak ve bunların yarısına asistanlar da katılacaktı. Dekan'ın görevi iki yıldır. Yönetmelikler 4936 sayılı yasada Milli Eğitim Bakanı'nın onayını takiben yürürlüğe girerken; 115 sayılı yasayla Senatonun onayı yeterli sayıldı. Rektör, Fakülte sırasına göre seçiliyordu ve görev süresi iki yıldır. 1967 senesinde 923 sayılı kanunla ancak altı profesörden fazla öğretim üyesi olan Fakültelerin rektör seçimi sıralamasına dahil edilmesi, üst üste iki dönem seçilebilme imkanı getirilmiştir.

Üniversitelerde 115 sayılı kanunla yapılan değişiklikler, şüphesiz daha özerk ve demokratik bir dönemin açılmasını sağlamıştır. Buna rağmen Üniversite durulmuyordu. Talebe Birliklerinin birleştirilme teşebbüsleri, dışarıda haftada en fazla 10 saatle sınırlı kısmî statüde çalışan öğretim üyelerinin üniversitedeki görevlerini aksatmaları, lise mezunlarının üniversiteye girememeleri, yurtların yetersizliği, Zonguldak Maden Teknik Okulu'nun yersiz bir karar ile İstanbul'a nakledilmek istenmesi, öğretim üyelerinin çocuklarının sınavsız ve kontenjan

dışı üniversitede istedikleri fakültele alınmaları, öğrencilerin şubat dönemi imtihan haklarının kaldırılması, Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencilerinin diploma denkliğinin tanınmaması, üçüncü sınıftan itibaren iki defa başarısız olan öğrencilerin üniversite kayıtlarının silinmesi vs. gibi sebeplerle üniversitelerde öğrenci boykotları yeniden başlamıştı. Nedense Üniversite de 115 sayılı kanundan pek memnun görünmüyordu. Başta Ege (İzmir) ile Atatürk (Erzurum) Üniversiteleri gibi, bazı yeni kurulmuş yüksek öğretim kurumlarına kimse gitmek istemiyordu. Öğretim üyesi istekleri büyük sıkıntı doğuruyordu. Yeni kanunla tanınan üniversite muhtariyetinin, hocaların çalışmalarına kısıntı getirdiğinden söz ediyordu. *Acaba yeni bir ihtilâl mi isteniyordu?!*

Üniversite Kanununun yürürlüğe girmesinden henüz iki sene geçmesine rağmen dinmek bilmeyen bu şikayetler üzerine, dönemin Milli Eğitim Bakanı üniversitelerin çalışmalar yaparak, 115 sayılı kanun yerine geçecek bir taslak hazırlamalarını istemiştir. Bunun üzerine İstanbul Üniversitesi'nde çalışmalar başlatıldı. (Cumhuriyet 7 Eylül 1962) *Acaba İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar; büyük katkılarıyla hazırlanan 4936 ile 115 sayılı Üniversite Kanunlarını beğenmeyerek, yeni bir kanun tasarısı hazırlamayı mı istiyordu?!*

Yine Üniversite sıkıntılı bir döneme girmişti ve aylar hızla geçiyordu. Bu arada çok farklı bir durum ortaya çıkmış ve basın da Üniversite'nin işleyiş ve verim bakımından yetersiz olduğunu belirtmeğe başlamıştı. Nitekim "Üniversitenin belki bir statükoculuğun, belki idarî muhtariyetin avantajlarından faydalanan bir çıkarıcılığın, bazı öğretim üyelerinin kürsüleri istismarının, bir kısım hocaların gençlikle birlikte eğitim yerine kardinal sistemini uygulamak istemelerinin, verimsizliğin, kronik öğrenciliğin, kitap suistimalinin, yurtsuzluğun, kadrosuzluğun, ilmî yetersizliğin ve nihayet idaresizlikler, kararsızlıklar yüzünden başgösteren bir anarşinin hikâyesidir." (Cumhuriyet 8 Aralık 1964) veya özellikle bazı kliniklerin "İlim Patrikaneleri"ne dönüştüğünü (Arslan, 2004: 368) savunmak eğer haklı bir görüş ise, Başvekil Adnan Menderes'in de bu hususta başka kelimelerle, belki biraz sert üslûbla aynı şeyleri tekrarladığında da; *acaba Menderes haksız sayılabilir mi?!*

Ancak şu da bir gerçektir ki, Üniversite içinden tenkitler ve şikayetler artıyordu. Bu arada Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem de, üniversiteler üzerinde reformun şart olduğuna işaret ediyordu. (Cumhuriyet 17 Aralık 1964) Bu vesileyle İstanbul Üniversitesi Senatosu bir toplantı yapmış ve bir bildiri hazırlamıştı. Bu bildiride üniversitenin vecibelerini yerine getirdiğini, dinamik

bir müessese olan İstanbul Üniversitesi'nin her canlı müessese gibi devamlı bir gelişme içinde bulunduğu ifade ediliyordu. (Cumhuriyet 19 Aralık 1964) Bunu bir basın açıklamasıyla duyuran İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli, üniversitenin gerekli reformu, kendisinin yapacağını tebarüz ettiriyordu. (Cumhuriyet 28 Aralık 1964) 1946 dan beri Üniversite'de peşpeşe reform talep ediliyordu. 4936, 114 ve 115 sayılı yasalarla; ardından gelen 1750 sayılı kanuna ve nihayet 2547 sayılı yasaya zemin hazırlanıyordu. *Acaba sık sık istenen bu reform talepleri, bir Üniversite Deformuna mı zemin hazırlıyordu?!*

Böylelikle kanun çıkmış, fakat sıkıntılar bitmemişti. Bilinemez, belki de Üniversite 1959-60 yıllarının kefareti ödüyordu. Öğretim üyeleri sıkıntılı, asistanlar rahatsız ve öğrenciler gergin bir ortam yaşıyorlardı. Günler geçiyor, gerginlikler artıyordu. Artık öğrenci hareketleri de, daha organize edilmişti. Şiddet ve tahrip daha fazla oluyordu. Bu ortamda; özellikler Fransa ile Almanya üniversitelerindeki işgal olayları Türkiye'de de yaşanmağa başlamıştı. Her vesileyle Üniversite içinde boykotlar ve işgaller, adeta vakayı adiyeye haline almıştı. Ayrıca Avrupa'dan örnek ve özentisi bir durum yaratılmıştı. Avrupa'da sokaklarda eylemler düzenleyen ve bazı istekleri olan öğrenciler; polis çok sert karşılık vermesi sebebiyle Üniversite'ye sığınmak mecburiyetiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Halbuki Türkiye'de bazı öğrenciler, Üniversite'yi işgal ve boykot eylemleriyle üst haline getirmişlerdi. Dolayısıyla memleketi 27 Mayıs İhtilâline götüren öğrenci hareketleri, artık mahiyet değiştiriyor, mücadelede kullanılan malzemeler de farklılaşıyor; taşlar ve sopalar yerini, molotof kokteylleri, kesici ve ateşli silahlara bırakıyor, hatta zaman zaman ses veya tahribkâr bombalar da kullanılıyordu. Üniversite'de 68 kuşağının öncüleri belirmeğe başlamıştı. Gün geçtikçe daha şiddetlenen ve zarar verici hal alan bu öğrenci hareketleri memleketi 12 Mart 1971 müdahalesine doğru götürüyordu.

Üniversite'de ellili yıllar ve 27 Mayıs ihtilâlinin etkileri konusunu bitirirken, son olarak iki hususu, daha zikretmem gerekiyor. Bunlardan ilki; 1933'de yürürlüğe giren 2252 sayılı kanunla Darülfünun lağvedildi ve İstanbul Üniversitesi kuruldu. O tarihten bugüne kadar geçen süre zarfında bir değerlendirme yapılması gerekir ise, çok partili demokratik sistem içinde sivil yönetimler tarafından üniversite kanunları yapılamadığı bir gerçektir. Hep tek parti dönemleri, ihtilâl idareleri veya ara rejimler tarafından yapılan kanunlarla, Üniversite yönetilmektedir. *Acaba bu gerçek nasıl izah edilmelidir?!*

İkinci husus ise, ellili yıllar ve 27 Mayıs İhtilâli vesilesiyle, kısaca temas edilen Üniversite'de cereyan eden olaylar, önce üniversite muhtariyetini yorumlama

farkıyla ortaya çıkmıştır. 1947 senesinde Ankara Üniversitesi'nde üç öğretim üyesinin Milli Eğitim Bakanı tarafından re'sen görevden alınmasıyla ortaya çıkan huzursuzluk; bir süre durulmuştur. Fakat daha sonraları, özellikle ellili yılların ortalarında Üniversite kanununun bazı maddelerindeki değişikliklerle tekrar ortaya çıkmıştır. İktidarın öğretim üyelerini re'sen bakanlık emrine alma teşebbüsleri, kendilerine güveni sarsmıştır. Üniversite muhtariyeti kavramında Üniversite ile İktidarlar arasındaki farklı anlama, değerlendirme ve uygulama sebebiyle oluşan ikilem; zaman zaman sertleşmelere, huzursuzluklara zemin hazırladı.

Aslında zamanın idarecileri, bu talepleri üzerinde nedense fazla durmadı. Böylece Üniversite muhtariyeti dolayısıyla ortaya çıkan ve genellikle hocaları ilgilendiren meseleler; zaman geçtikçe öğrenci meseleleriyle birleştirildi, karıştırıldı ve daha geniş bir kitleye yayıldı. Üniversite muhtariyeti gibi, öğrenci meseleleri karşısında da yeterince dikkatli davranılmamış ve çözüm yoluna gidilmemiş olması müşahade edilmektedir. Yıllarca biriken ve katlanan sorunlar Üniversite öğrencileri arasında da memnuniyetsizliğe zemin hazırladığında; bu haklı hareketler farklı mecralara çekilerek provoke edilmiş, çeşitli tahrik ve tezvirlere önce basit bir muhalefet hareketine, daha sonra da ihtilâl giden yolda bir hürriyet ve rejim hareketi haline kolayca dönüştürülmüştür. Hiç şüphe edilemez ki, sadece Üniversite gençlerinden oluşmayan eylemciler, bazan bir şehirde bir üniversiteden veya meydana diğerine sevk edilerek; bazan da ele başları bir şehirden ötekine gönderilerek hareketlenmenin yurdda artması ve yayılmasına çalışılmış ve amacına ulaşmıştır.

Acaba Üniversite hareketlerinden kim kazançlı çıkmıştır?! Bu defa sadece sormakla iktifa etmeyecek; mutadın dışına çıkarak cevabı da vereceğim. Hiç şüphe edilmemelidir ki, bu hadiselerden kısa sürede kazançlı çıkanlar, bazı makam ve mevki kazanmışlardır. Ancak bu hareketlerin genelde ve zaman geçtikten sonra yapılan değerlendirmede; kişiler ile çeşitli devlet kuruluşlarına hiçbir yarar sağlamadığı açıkça ortadadır. Memleketi 27 Mayıs ihtilâline götüren bu Üniversite hareketleri milleti olduğu kadar devleti de ziyadesiyle sarsmış, 22 Şubat, 21 Mayıs, 9 ile 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat vs. gibi bir dizi ihtilâl, balans ayarı, post modern darbe, ihtilâl hareketlenmelerine zemin hazırlamıştır. Bütün bu hukuk ve çağ dışı hareketlerin son bulmasını temenni eder; Türkiye'nin meselelerini demokratik ortamda ele almasını ve çözmesini dilerim. Zira bu türlü hareketlerle en büyük bedeli gençler ödemektedir. Hiç istenmediği ve tasvip edilemediği halde emniyet güçlerimizle

karşı karşıya kalmaktadırlar. Gençliğin verdiği heyecan, zaman zaman kontrolden çıkan taşkınlıklara ve şiddete zemin hazırlayarak; kanun dışı eylemlerle kamu düzeninin bozulmasına sebep olmaktadır. Çoğu olaylardan sonra gençler tek başına bırakılmakta, böyle hallerde özellikle bekledikleri ilgi ve şefkatten yoksun, ekseriya istismar edildiklerinin ve istenmeyen olaylara sebebiyet verdiklerinin üzüntüsü ve çöküntüsü içinde kalarak, yalnızlığa itilmektedirler. Öğrenimleri aksamakta ve hatta Üniversite'den uzaklaştırılmakta; gelecekle ilgili istek ve beklentileri değişmekte, bazan bu hal maddî ve manevî çöküntüye de zemin hazırlamaktadır. Halbuki gençlerimiz, geleceğimizin teminatı bilinciyle, topluma sağlıklı ve başarılı fertler olarak kazandırılmaları mecburiyetinde olduğumuz göz ardı edilmemelidir.

Konuyla İlgili Seçilmiş Kaynaklar

Aktar, Yücel, “Atatürk’ün İstanbul Üniversitesinin Kuruluşuyla İlgili Özel Notları ve Görüşleri,” *1. Atatürk Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1994, sf. 245-256.

Aktar, Yücel, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1990.

Arslan, Ali *Kısr Döngü Türkiye’de Üniversite ve Siyaset (1869-2004)*, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.

Arslan, Ali, “Çok Partili Döneme Geçişten 27 Mayıs’a Türkiye’de Siyaset ve Üniversite,” *İstanbul Üniversitesi Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 2, 2002, sf. 41-83.

Başgöz, İlhan, *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1995.

Birsel, Cemil, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul, 1943.

Chomsky, Noam, “Soğuk Savaş ve Üniversite,” *Soğuk Savaş ve Üniversite: Savaş Sonrası Yılların Entellektüel Tarihi*, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, 1998, sf. 187-208.

Çetik, Mete, *Üniversitede Cadı Kazanı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav’ın Müdafası*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

Hatipoğlu, M. Tahir, *Doğranan Üniversite*, Ankara: Selvi Yayınları, 1994,.

- Hatipoğlu, M. Tahir, *Türkiye Üniversite Tarihi*, Ankara: Selvi Yayınları, 1998.
- Hirsch, E.Ernst, *Anılarım*, (Çeviren Fatma Suphi), Ankara: Tübitak Yay., 2005.
- Kabacalı, Alpay, *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, İstanbul: Altın Kitaplar, 1992.
- Meray, Seha L., *Üniversite Sorunları*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1969..
- Neumark, Fritz, *Boğaziçi'ne Sığınanlar*, (Çeviren Talip Doğan Karlıbel), İstanbul: Neden Kitap Yayıncılık, 2008.
- Saray, Mehmet, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1996.
- Taylak, Muammer, *Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1. Cumhuriyette Öğrenci Hareketleri*, Ankara: Başnur Matbaası, 1969.
- Timur, H., "Üniversite Muhtariyeti," *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitenin Gelişmesi*, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1950, sf. 165-174.
- Tuğcu, Tuncer, 147'ler, B. Kervan Matbaası, İstanbul, 1961.
- Widmann, Horst, *Atatürk ve Üniversite Reformu*, (Çeviren A. Kazancıgil ve Serpil Bozkurt), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.
- Yüzkırkyediler Derneği, *Beyaz Kitap*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1962..

